

CULTURA CREȘTINĂ

REVISTĂ LUNARĂ

ARĂTAREA DOMNULUI

Ciclul sărbătorilor Crăciunului improspetează în suflete pe Isus Hristos, Domnul și Mântuitorul lumii. În cinstea Lui colindăm și cântăm și ne veselim. Ne apare Prunc în iesle, adorat de Mai-că-Sa și de sfântul Său Ingrijitor, Iosif. Revedem în spirit închinarea păstorilor și cântarea de laudă a Ingerilor, călătoria Crailor și viclenia înșelată a lui Irod.

După această primă intrare a lui Dumnezeu în lume, L-am petrecut a opta zi la templu, pentru ca puțin după aceea să ne botezăm în amintirea arătării Sale, în mărturia Tatălui și a Sfântului Spirit, lângă Iordan.

În această fermecătoare succesiune de tablouri din vieța Mântuitorului, ceea ce rămâne totdeauna mai tainic și mai atrăgător, este însuși faptul înțării și a arătării Sale în lume, ca Dumnezeu întromenit. Dumnezeu însuși, Cel Atotputernic și Sfânt, se face om, se arată și se dă oamenilor, ca să le poată comunica vieța dumnezeiască. — Taina aceasta a întrupării Domnului, pentru minte totdeauna neînțeleasă, este totdeauna atrăgătoare pentru suflet, invizibilitatea și spiritualitatea Lui, precum și conceptul de nemărginire, ni-L face cu totul incomprehenzibil. Sf. Ioan îl numește Lumină, dar Lumina aceasta este așa de strălucitoare, încât nu o poți privi. În acelaș timp însă, lucrarea acestei Lumini în noi este însăși vieța noastră supranaturală.

Această Lumină, care se numește pe Sine Vieță și care este izvorul vieții noastre interioare, o putem cunoaște și cu mintea, din făpturi, printr'o oarecare analogie, dar arătarea aceasta a Ei este așa de slabă încât abia existența și ceva din perfecțiunea Ei ni se desvăluie. — Ea s'a făcut trup, s'a ascuns sub vălul naturii noastre, s'a arătat nouă și a trăit între noi. Numai credința e în stare să ne deslege acest mister. (C. Marmion: Le Christ dans ses mystères p. 147—150).

Atitudinea față de această Teofanie, a împărțit pe oameni totdeauna, dela întâmplarea ei încoace, nu numai în creștini și păgâni, ci înșiși creștinii, în măsura în care ignorează ori îl cunosc pe Hristos, s'au divizat de multe ori în tabere, pentru, ori împotriva Lui. — Pentru cei pătimăși și nesinceri El este semnul cărui i se zice împotriva. Cei ce stau departe de rugăciune și de meditația arătării Domnului, nu pot prinde razele care scapără din acest Om, arătându-l egal cu Dumnezeu. Pentru ei personalitatea lui Hristos este totdeauna scandal și ocazie de murmur. În fața acestei Luminii mințile lor se închid ca într-o carapace de apărare și protestează împotriva invaziei ei transformatoare.

Dar judecata rămasă singură este așa de slabă și îngustă, încât nu numai taina ca atare îi rămâne ascunsă, ci și felul cum se produce. O copleșește absurditatea aparentă a realității: Om, dar Dumnezeu; născut, dar din Fecioară; om, dar fără păcat, sfânt; om fără învățătură, dar Adevărul însuși; om, dar făcător de minuni cu putere dela sine; om mort, dar înviat din morți; om, dar înălțat la cer. — Iată tot atâtea paradexe pe care o rațiune încăpăținată de a fi unicul criteriu al adevărului, nu le poate primi. — De aceea nu e mirare că dela Evreii contemporani ai Mântuitorului, cari l-au expus tuturor batjocurilor, până azi, mulți din cei ce au auzit cuvântul Lui, ba mulți din cei ce s'au botezat chiar în sângele Lui, contrazic și existența și viața și învățătura și intențiunile Lui, încercând să nimicească efectele acțiunii Lui, ucigând chiar pe cei ce trăesc din ele. — Spectacolele acestea se petrec și acum sub ochii noștri. (M. Fabri: Conciones in Evangelia, vol. I. p. 256-262).

Pentru acest fel de oameni aniversarea evenimentelor din viața lui Isus sunt numai ocazii de vacanță și cel mult de trai bun. Așa de mult este împământenit omul în bunurile și în grijile acestei lumi, încât pentru el este cu totul streină truda pentru bunurile veșnice.

Față în față cu cei împrăștiați în cele pământești, sunt cei ce au și o viață interioară. — Omul, când rămâne singur, de obicei vorbește cu sine. Oricât de absorbantă ar fi însă frământarea lui, până când obiectul preocupărilor sale este ceva extern, lumesc, nu se poate spune că viața acestor momente este interioară. Viața interioară începe atunci când obiectul gândurilor sale este sufletul său, rostul existenței sale și orânduirea vieții sale pământești. Dar nici aceasta nu ajunge. Viața interioară ca să fie rodnică și meritorie, ca să fie, cu un cuvânt, creștinească, supranaturală, aptă de a ne sfinți, trebuie să fie transformată în conversație nu cu noi, ci cu Dumnezeu, și să devină rugăciune. Atunci suntem dispuși

să-l ascultăm și noi pe El, să ne luminăm în cuvântul Lui și să ne modelăm viața după dorința Lui. Atunci începem să le vedem toate în El. Atunci nu căutăm apoteoza omului nici biruința intelresului, pentru că în el, în viața lui intelectuală, socială și particulară, se face pe nesimțite o transfuziune de putere dumnezeiască, care toate le transformă într'o bogăție de raporturi intime de nepus între om și Dumnezeu.

Noi ne aflăm, prin urmare, pe noi înșine și calea valorificării noastre, nu în satisfacerea tendinței noastre „ad extra“, ci prin ni-zuința continuă de a intra în noi, „ad intra“. — De aceea, cei ce se dau mai întâiu rugăciunii și meditației, cei ce caută mai întâiu împărăția lui Dumnezeu, nu numai că ajung a fi oameni de conștiință, ci se îndreaptă în toate spontan spre Dumnezeu, pe Care îl primesc chiar prin omenirea Mântuitorului Hristos, cea atât de urgisită de alții, omenire atât de plină de mister, dar în același timp așa de plină de lumină, întăritoare în virtute și dăruitoare de pace. — Pentru aceștia Intruparea Domnului este împăcare cu Dumnezeu, venirea Lui este răscumpărare din păcat, apariția Lui în lume ca și pe planul conștiinței este îndreptarul sigur al vieții, înțelegerea Lui este cea mai curată bucurie spirituală, imitarea Lui este virtute și sfințire, unirea cu El prin iubire și prin sfintele Taine este unicul rost al existenței lor aci jos.

Tot de aceea, sărbătorile Domnului sunt o invitație la rugăciune, la meditare și contemplare, pentru ca prin acestea să primim „înțelegerea spirituală“ a nebănuitelor comori ascunse în Dumnezeu, sub haina omenirii sfinte a Fiului Său binecuvântat.

Tot de aceea, în timpul sărbătorilor sunt fericiți, nu bogații pământului, nu puternicii zilei, nu oamenii de bun trai și, peste tot, nu cei ce au numai satisfacții pământești, fie materiale, fie spirituale, ci aceia cari, privind pe Hristos, combat pornirile trupesti, se luminează și se întăresc prin practicarea virtuții suprafirești și, iarăși zic, peste tot, aceia cari având ochiul simplu, sunt dornici și oricând în stare să se coboare în peștera din Betleem, unde Pruncul s'a născut, unde Maica cea sfântă îl contemplează, unde Iosif îl adoră, unde păstorii I se închină, unde îngerii li cântă.

Stând acolo, într'un colț al acestei peșteri sărace, goale și umede, dar pline de Dumnezeu, contemplează, adoră, se închină, și cântă în veselie inimii sale arătarea Fiului lui Dumnezeu în lume pentru mântuirea și sfințirea noastră a fiecăruia.

LIVIU CHINEZU

SFINȚII ȘI ANIMALELE

După planurile lui Dumnezeu, raporturile dintre oameni și animale ar fi trebuit să fie raporturi de strânsă prietenie, de familiaritate intimă, de conviețuire pașnică. Nici o dușmănie deci sau împotrivire între om, regele făpturii, și celelalte ființe necuvântătoare, creaturi și ele ale Inaltului Stăpân. Nu le-a adus Dumnezeu toate fiarele țării și toate paserile ceriului la Adam să vadă ce nume le va pune, și tot sufletul viu, și n'a pus Adam nume tuturor viețuitoarelor și tuturor paserilor ceriului și tuturor fiarelor pământului — cum ne spune Cartea Facerii la capitolul II? Într'adevăr idilice au trebuit să fie raporturile dintre animal și om în acel paradis terestru, și nimic nu tulbura armonia acelei vieți ideale ce se desfășura plină de încântare sub ochii Inaltului Stăpân.

Știm cu toții ce a turburat acest sublim acord al armoniei universale dintre om și animale. E păcatul!

Incepând cu izbucnirea acestui păcat, pasul cel mai fatal pe care l-a putut săvârși omul, pas ce însemna răsvrătire față de Dumnezeu și răsturnarea oricărei ordine morale, era fatal să urmeze și răsturnarea echilibrului stabilit de Dumnezeu între om și lumea animală. S'au revoltat deci și animalele împotriva acestui rebel al rebelilor: omul. De atunci datează dușmănia, ireductibilă aproape, dintre om și animale, și a dispărut raiul pe pământ, care consta în bună parte în armonia desăvârșită dintre om și animale. Ci să lăsăm acestea, oricât de dureroase și regretabile ar fi!

Dar ne întrebăm: Nu s'au restabilit oare baremi întrucâtva vechile stări paradisiace atât de ideale în vreun colțșor al pământului în decursul veacurilor? Răspunsul la această întrebare atât de legitimă este afirmativ. Este afirmativ dacă privim viețile multor sfinți cari au realizat în viața lor minunea conviețuirii celei mai pașnice cu fiarele câmpului și paserile ceriului, trăind în armonia cea mai perfectă cu aceste ființe nevinovate. Celea mai sălbatică fiare se gudurau blânde la picioarele lor și se puneau la dispoziția lor servindu-le parecă din dragoste curată și desinteresată.

Cetind cu luare aminte colecțiunea întreagă a vieții sfinților a Abatelui Perrier din Lyon, m'a frapat îndeosebi această prietenie a sfinților cu lumea animalelor și ca unul care m'am ocupat întot-

de-auna cu mare simpatie de viața animalelor, formând ele un capitol atât de însemnat al preocupărilor vieții mele, m'am hotărât încă atunci să pun pe hârtie, spre folosul celor ce-mi citesc cu atențiune scrisul, tot ceea ce am aflat despre sfinții Bisericii în legătură cu viața simpaticelor animale.

*

Incep cu *Martirii* cari și-au dat viața pentru Hristos, vărsând generos sângele pentru cauza Lui.

La 25 Februarie martirologiul apusean prăznuiește pe cei doi frați: Sf. *Faustin* preot și sf. *Iovita* diacon din Brescia, Lombardia Italiei, martirizați la anul 120 sub Adrian, împăratul tiran. Guvernorul acelei provincii *Italicus* se folosi de prilejul unei expediții a lui Adrian contra barbarilor de nord pentru a deslănțui prigoana împotriva bisericii din Brescia. Atunci fură prinși numiții frați și osândiți a fi pradă animalelor feroce în amfiteatru. Sloboziră asupra lor patru lei furioși. Dar aceștia, lansându-se la început cu avânt și între răgete ce dădeau fiori spectatorilor, pe arenă, cât ce-i zăriră pe sfinți își plecară capul și se apropiară dulce să le lingă picioarele. „Să sloboadă leoparzii“ — țipă furios Împăratul. Leoparzii vin și se gudură în fața martirilor ca niște câini drăgălași ce-și desmeardă stăpânii. Poporul prezent nu-și poate reține admirația și-l aclamă pe Dumnezeu creștinilor. — Tot sub împăratul Adrian a fost martirizat și sf. *Eleuterie* Episcopul, cu mama sa *Antia*, a căror amintire se prăznuiește la 28 Aprilie. Tradus în amfiteatrul din Roma înaintea bestii feroce, spectatorii vedeau plini de surprindere cum leii, urșii, leoparzii veneau să se culce ca mieluseii la picioarele mucenicului care strigă poporului: „Priviți, o Românilor, cum bestiile feroce îl recunosc pe Dumnezeu în slujitorul său! Cu cât mai mult sufletele voastre nemuritoare, create după chipul și asemănarea lui, trebuie să aducă omagiu creatorului lor și nu ridicolilor idoli“.

Cetim în viața sf. *Pantaleu*, medicul martir din *Nicomedia* martirizat la anul 303 sub persecuția lui Dioclețian, că fu osândit și el la bestii: „*Christiani ad leones*“, în fața împăratului. Toată lumea tremură când bestiile feroce se revărsară în arenă. Numai singur sf. Pantaleu nu tremura. Hristos combătea pentru el. Apropiindu-se de mucenic, animalele sălbatice ca fascinate de o putere supranaturală deveniră blânde ca mieluseii. S'apropiără cu frică și cu cutremur și pline de sfială de sf. martir, îi linsă picioarele și nu s'au retras decât după ce sfântul le dădu binecuvântarea. În fața acestui spectacol un strigăt se desprinde tumultuos ca marea în mijlocul amfiteatrului: „E mare Dumnezeu creștin — strigă mulți-

mea; este singurul Dumnezeu adevărat"; alții adaugă: „Dreptul să fie pus în libertate“.

La 28 August se prăznuiește amintirea marelui Mucenic *Mammes* mort la *Cesarea Capadochiei* la anul 275. Este patronul orașului și diocesei de *Langres*. Trăi în munții din apropierea Cesareei, unde petrecu 40 de zile ca și Mântuitorul, primind Duhul Domnului. Acolo îl nutriră căprioarele sălbatice și își petrecea zilele, acest minunat sihastru, în mijlocul urșilor și leilor ca 'n mijlocul unei turme de capre și oițe, ne spun actele. Când Guvernorul din Cesarea își trimise sbirii ca să-l prindă, animalele, prietenii lui, veniră să-i facă acestui prieten al muntelui ca de obicei cortegiul de onoare, alcătuiind în jurul lui o barieră de netrecut. Sbirii spăimântați se puseră sub protecția lui și nu li-se întâmplă nimic. Merse mai apoi el însuși benevol în orașul Guvernatorului unde fu condamnat, după un prealabil examen, să fie aruncat la lei. Sosește ora judecării, când trebuia să-și aștepte sfârșitul glorios. *Mammes* își petrece tot timpul în rugăciune așteptându-și calm și senin ora triumfului. Se dă semnalul în sfârșit. Ci iată țipet și tumult se naște la porțile dinafară ale cercului. Mulțimea strigă din toate părțile ajutor, ajutor. Este un leu scoborît acum din munte, care pătrunde în amfiteatru și se amestecă cu curioșii adunați la spectacol. Duce pretutindeni spaimă și moarte. Ceice scapă de dinții săi feroci sunt striviți de picioarele celor ce fug. Bărbați, femei, copii totul sucomba în jurul lui. Pe unde să fugă? Porțile sunt închise și păzite de îngerul Domnului. Iar leul, instrument al mâniei Domnului, îi cruță numai pe aceia cari invocă pe Dumnezeu lui *Mammes*, și preamăresc virtutea dumnezească ce e în dânsul. Deodată leul se oprește. Își fixează ochii asupra aceleia a căruia cauză o apără și îl salută cu admirație și respect. Dreptatea lui Dumnezeu era satisfăcută și mărirea numelui său strălucea în amfiteatru de o lumină victorioasă. *Mammes* poruncește leului să se oprească și acesta, ascultând blând de glasul stăpânului, pune capăt carnajului. Apoi îndreptându-se spre munte reia viața vagabondă a deșertului.

Nu mai puțin minunată este comuniunea vieții dintre sfinții *eremiți* și *patriarhi* din pustie și animalele sălbatice. Să vă prezint câteva mostre:

Unul dintre cei dintâi și mai minunați părinți ai pustiei este sf. *Macarie* din Egipt (305—405 d. Hr.). Intr'o zi omul lui Dumnezeu se ruga în celula lui. Iată că o hienă aleargă din fundul deșertului purtând în gura ei unul din pușorii săi pe care-l depune la picioarele sfântului eremit cu un gemăt de durere cerșitoare.

Sfântul observă că mica vietate era oarbă. Mișcat de milă pune puțină salivă pe ochii bietului dobitoc, cu o scurtă rugăciune redând pușorul deplin însănătoșat mamei sale. Aceasta îl alaptează veselă și se întoarce în pustietatea ei. Dimineața următoare revine la picioarele pustnicului aducând o piele de oaie. Era cadoul de recunoștință al hienei, pe care mai apoi sfântul o dădu ilustrei dame romane sf. Melania. Grațioasă poveste.

În viața sf. *Maxim*, Abatele Mănăstirii *Limon*, aproape de *Vienne* în Franța, care a trăit spre sfârșitul veacului al VI-lea, cetim că fiind dânsul la câmp ca să muncească pământul împreună cu frații săi călugări, iată că o scroafă sălbatecă s'apropie de Maxim și începe să-i lingă picioarele. Frate, zice Maxim soțului său de muncă, dă-mi o bucată de pâine s'o dau acestui dobitoc ce ni se prezintă azi. Apoi dându-o animalului sălbatic îi spune: „Mâncă din pâinea noastră, dar la rândul tău nu uita s'aduci la Mănăstire din rodul ce-l porți tu“. În dimineața următoare scroafa reveni la sfântul Maxim aducându-i 7 mici purcelași cari făcură multă plăcere celor din Mănăstire.

În viața primului mare eremit, a sf. *Pavel* din Egipt (341), cetim că a fost vizitat din partea marelui *Antonie* al Egiptului. Întreținându-se dânsii, iată zăriră aciuiat pe ramura unui arbore un corb, care sburând domol pune în fața lor o pâine întregă și se retrage. „Scumpul meu frate, zice sf. Pavel, iată bunătatea Domnului care ne trimite hrana noastră. De 60 ani încoace primesc zilnic jumătatea unei pâini; la sosirea ta Isus Hristos ne-a dublat hrana“.

Sf. *Antonie* cel Mare îl mai cercetează odată pe sf. *Pavel* la moartea acestuia. Atunci se întâmplă minunea următoare. Neștiind ce să facă cu trupul mort al sfântului, iată vede că aleargă spre dânsul doi lei superbi, cu coama în vânt, din fundul deșertului. Aleargă drept spre cadavrul venerabilului sfânt, se opresc în fața lui, îl desmeardă cu cozile lor, apoi culcându-se la picioarele lui încep să se tânguie jalnic mugind a jale mare. Sf. *Antonie* pricepe că-l deplâng pe mort în felul lor. Apoi încep să sape pământul cu ghiarele, sburătărind pe întrecute nisipul din groapă până când săpară o groapă capabilă de a conține un om. Mai apoi veniră în spre sf. *Antonie* cu capul plecat, mișcându-și încet urechile și sărutându-i mâinile și picioarele ca pentru a primi salariul cuvenit muncii lor. Sfântul pricepu că doreau să aibă binecuvântarea lui, și laudându-l pe Domnul Hristos se rugă astfel: „Doamne fără de pronia căruia nu cade nici o frunză de pe copac, nici o păsărică

mică, dăruiește acestor lei ceea ce le trebuiește“. Apoi îi binecuvântă și concedie. — Duiosă poveste.

La 11 Ianuarie se prăznuiește amintirea sf. Chenobit *Teodosie* de lângă Ierusalim (529). Se amintește în viața lui, că odată nori de lăcuste se abătură asupra câmpiilor din apropierea mănăstirii. Mare jale în mijlocul poporului. Sfântul, care de abia mai mergea pe picioare, la auzul țipetelor de jale ale poporului își reculege ultimele puteri și răzimat de un ciomag și de brațul învățăceilor săi, veni la locul de jale. Acolo bunul bătrân mai întâi se rugă cu brațele ridicate spre cer, apoi luând în mână o lăcustă se puse să-i vorbească ca unei ființe raționale, făcându-i reproșuri și poruncindu-i mai apoi în numele Stăpânului comun, să cruțe munca și rodul săracilor, ceea ce oastea lăcustelor și execută prompt, cruțând recolta bieților creștini, spre stupoarea poporului întreg.

Teodor în delicioasa-i carte (*Viața părinților*) ne povestește, cum sfântul *Simion* bătrânul, pustnic din Siria, din veacul al IV-lea, era într'adevăr Regele deșertului. Intr'o zi o caravană de jidovi negustori, rătăcind prin nisipul deșertului, dă de peștera sălbatecă unde se ruga acest pustnic, și-l roagă să-i pună pe drumul cel bun: „Am să vă dau doi conducători foarte abili, răspunde dânsul, cari vă vor conduce foarte bine“. O clipă după aceea, iată sosesc din deșert doi lei superbi și se așează blând la picioarele sfântului așteptând desmerdarea lui și ordinele sale. *Simion* le arată cu o mână călătorii, iar cu cealaltă pustia; și iată-i că se pun la drum cu toată gravitatea și-i duc pe călători la drumul dorit fără de a-și întoarce măcar capul.

Sf. *Theon* din veacul al IV-lea, era și dânsul unul din părinții eroici ai deșertului *Tebaidei*. Călătorind odată departe ca să-și vadă frații, fu surprins la întorcere de o noapte atât de neagră încât nu mai putu să avanseze. Se puse pe rugăciune. Iată că aude un șgomot și vede lumini de o strălucire neobișnuită în sânul întunerecului. *Theon* se uită și recunoaște o ceată întreagă de lei, cari caută pradă. Fără a se emoționa, se adresează unuia care se apropie și punându-i mâna pe cap îi spune: „Chiar am nevoie de tine; fiindcă tu călătorești noaptea și ochii tăi strălucesc în întunec, du-mă la celula mea“. Regele deșertului, părăsindu-și soții de pradă se așterne cu docilitate drumului, alegând căile cele mai bune și la răsăritul soarelui acesta își zărește chilioara săracă de pustnic. Atunci îl binecuvântă pe leu și animalul acesta sălbatic nu mai făcu rău nici unui om.

Cetim în viața sf. *Sava* (531), unul dintre cei mai mari măestrii ai vieții religioase în Orient, născut aproape de *Cesarea Capado-*

chiei, că mergând să-și afle loc în pustietatea de lângă Marea Moartă, intră într-o cavernă ce slujea ca culcuș unui leu de o mărime neobișnuită. Dorind să-și stabilească șederea acolo, îi zice blând leului: „Peștera aceasta este destul de mare pentru mine și pentru tine, și putem să ședem aici amândoi. Dar dacă vrei să fii singur caută-ți alt culcuș; pentrucă fiind eu creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu este mai pe dreptate ca tu să-mi cedezi locul mie, decât eu ție“. La cuvintele acestea leul se duse și lăsă peștera în proprietatea sfântului.

În viața sf. *Simion Stălpnicul* (Stălpnicul), zis cel tinăr, care a trăit dela 521—596 d. Hr. cetim cum veni îngerul Domnului și ușor ca o umbră îl conduse departe de Antiohia într'o pustie unde tinărul Simion își începu viața-i sublimă de eremit. Acolo, ne spun actele, mergea și venea prin mijlocul animalelor sălbatice înconjurat de o lumină orbitoare care speria animalele feroce. Aceasta până când îl conduse mai apoi acelaș înger al Domnului, care îl și hrănea pe cale, în muntele sfânt unde-și avea Mănăstirea sf. Ioan, ca să înceapă viața eroică sus pe stâlpul ce i-a veșnicit numele. Crezând că poate duce o viață izolată, petrecând numai cu Dumnezeu singur, se înșelă. Mii de peregrini, îl cercetează, cerându-i binecuvântarea. Unul dintre acești peregrini, suind muntele, se găsește spre marea lui spaimă față în față cu un leu teribil, de mărime neobișnuită. În spaima lui omul țipă: „Simioane slujitorule a lui Dumnezeu, mântuește-mă“. Bestia feroce, gata a se năpusti asupra lui, rămâne înmărmurită, inclină capul și se îndepărtează cu pași înceți. Tremurând omul spune întâmplarea sf. Simion Stălpnicul și mulțimea de peregrini e cuprinsă de fiori de spaimă, să nu i se întâmple cumva și ei ceva asemenea. Atunci bunul sfânt chiamă pe unul dintre învățăceii săi zicându-i: „Mergi la culcușul leului și-i spune: În numele Domnului, Simion slujitorul său îți ordonă să te duci imediat departe de acest munte“. Și văzură atunci pe strașnicul leu ascultând ca un miel, îndreptându-se spre munții îndepărtați de dinspre granițele Siriei.

Terminând cu sfinții părinți din pustie, e timpul suprem să trecem și la alți sfinți, culegând din viața lor episoade și întâmplări în legătură tot cu animalele. Ci acestea sunt atât de numeroase încât nici nu știu cum să aleg din nenumăratele cazuri cari ni se înfățișează. Voiu culege deci numai câteva boabe din salba de mărgăritare ce ni se oferă.

Încep cu sf. *Trivier* care a trăit în Franța în veacul al VI-lea. Voind acest sfânt să conducă la părinți doi frați tineri, pe *Radignisele* și *Salsufur*, răpiți dela părinții lor din ținutul *Dombes*, țara

150

nr. 12

Bresse, rătăci cu însoțitorii săi prin niște păduri uriașe fără a se ști descurca. Punându-se în genunchi, îl rugă pe Isus Hristos să-și trimită îngerul său să-i scoată la liman. De abia își termină rugăciunea, văzură venind în întâmpinarea lor doi lupi cu alura pașnică a unei dulci familiarități; cu capetele plecate, cu urechile pleoștite, dând din coadă și invitându-i să-i urmeze. Bravele dobitoace merg vesele înaintea lor și-i duc spre șleaul mare care-i conduse în scumpa lor țară *Bresse*, pe pământul *Lyonez*.

Un episod grațios din viața sfântului *Meinrad* (861), fondatorul Mănăstirii *dela Einsiedeln* (Svițera). Era fiul prințului *Berthold* de *Hohenzollern*. Acest sfânt fu asasinat de doi mizerabili cari nădăjdură să afle bogății în celula lui. Fiindcă fapta lor ticăloasă se petrecuse în ascuns, crezură că vor scăpa nevătămați și neurmăriți. Ci iată că-i urmăriră doi corbi cu țipete stridente și bateri din aripi furioase, încât cei doi briganzi se neliniștiră. Cine era această pereche de corbi? Erau prietenii sfântului cari fură crescuți de el din fragedă tinereță, și veneau să mănânce din mâinile lui. Ei fură singurii martori ai crimei. Nu mai putură scăpa asasinii de prigoana corbilor și stăruința lor neobosită îl puse pe un bărdaș din *Wallerau*, prietenul sfântului, care cunoștea corbi, pe pista crimei. Criminalii fură prinși, trași pe roată și arși.

Sf. *Patern*, episcopul d'*Avranches* în *Normandia* (565), iubia mult porumbeii. Avea doi pe care-i crescuse, hrânindu-i cu gingășie din mâna lui. Drăgălașele păsărele îl răsplătiră cu belșug. Trebuind într-o zi să plece din *Sciscy* pentru *Avranches* pe mai multă vreme, îi spune prietenului său *Scubillon*:: „Frate, lasă-mă să-mi duc porumbeii“. „Nu, zise *Scubillon*, e destul dacă mergi tu însuși; porumbeii tăi îmi vor fi cel puțin ca moaște de ale tale. — Ei bine, răspunse sluga Domnului cu dulce surâs, să-i lăsăm pe ei înșiși să-l aleagă pe cine-l iubesc mai mult“. Și se duse la Mănăstirea d' *Avranches*. În dimineața următoare ieșind din celula sa, părechea drăgălase de porumbei veni să se așeze pe umerii lui și bunul sfânt îi desmierdă, binecuvântând pe Domnul.

În viața sf. *Humbert*, fondatorul Abației *Maroilles* din *Franța* (680), cetim că un urs uriaș omorînd catărul confracților săi călugări și devorându-l, sfântul făcându-și semnul crucii pășește energetic spre urs spunându-i răstit: „Fiindcă ai mâncat pe acest catăr necesar fraților mei, în numele Domnului Isus îți poruncesc să-l înlocuiești și să duci ascultător în spate bagajele și proviziile noastre“. Putere admirabilă a nevinovăției și dragostei de Dumnezeu: ursul uriaș se supuse numai decăt!

Tot în viața lui ni se povestește cum un cerb prigonit de

câini și vânători nu-și află scăpare decât sub mantaua sfântului așezată la pământ. Nici haita de câini, nici vânătorii, nu cutează să-i facă vreun rău. Sunt cuprinși de frică; armele le cad din mâini.

Venerabila *Ida de Louvain* (veacul XIV), ne spun actele sale, că mergând la biserică fu salutată din creștetul arborilor de glasurile vesele ale păsărelelor. Trupa gălăgioasă, invitată din partea sfintei să vină cu ea la biserică și să-l adore pe Domnul care o hrănea, sburătărea veselă în jurul capului ei, apoi se punea cunună pe frontonul bisericii amestecându-și concertul cu rugăciunile din sf. biserică, păstrând însă tăcere profundă în timpul prefacerii. La chemarea ei veneau stoluri și de porumbei albi și le vorbea de Dumnezeu ca odinioară sf. Francisc.

Este cunoscută din partea tuturor viața sf. *Antoniu de Padova* (1231). Un singur episod din viața lui: minunea din *Rimini*, care a prilejuit convertirea unui mare număr de eretici. Fiindcă inimele ereticilor erau dure ca piatra, sf. Antonie declară de pe înălțimea amvonului, că aceia cari îl vor însoți la revărsarea râului în mare vor vedea lucruri minunate. De fapt, ajuns la țarmurul Marrechiei, *Antonie* își ridică glasul exclamând: „Pești ai mării și ai râurilor, ascultați-mă: Fiindcă oamenii nu vor să asculte cuvântul Domnului, vreau să vi-l vestesc vouă“. Numai decât din adâncimile fluviului, din abisurile mării, cei mici amestecați cu cei mari, o mulțime de pești se apropie de mal. Sosesc din toate părțile în cete nenumărate, lipiți unii de alții, capul ieșit din apă, ochii îndreptați spre predicator, care le vorbi așa: „Ce mulțumită, o peștilor, nu trebuie să dați voi aceluia care v'a dat drept sălaș această imensă întindere de apă! Lui îi datoriți acele ascunzișuri adânci unde vă retrageți în timpul vișorului. El este care în epoca potopului universal, când toți oamenii și dobitoacele ce nu erau în arcă pieriră, v'a păstrat existența. Voi l-ați mântuit pe sfântul proroc Iona. Voi ați furnizat sfântului Petru și Domnului nostru Isus Hristos cu ce să plătească dajdia, ca în sfârșit voi să serviți drept hrană Regelui Regilor. Lăudați-L deci și binecuvântați-l pe Domnul care v'a favorizat în fața tuturor făpturilor“. La auzul acestor cuvinte peștii se agită, bat din coadă, își deschid gurile și vădesc prin mii de semne, că vreau să dea omagiu Celui prea înalt și să-i dea tributul laudelor lor mute. Asistența nu-și poate reține admirația. „Să-l laudăm pe Dumnezeu, frații mei“, exclamă Antonie, întorcându-se spre asistență, „să-l laudăm pe acela pe care-l cinstesc peștii mai mult decât o fac oamenii, creați după chipul și asemănarea lui“. Ereticii rămaseră plini de confușiune. Se aruncară la picioarele sfântului și nu părăsiră locul până nu i-au primit binecuvântarea.

Cine nu cunoaște mai apoi viața sf. *Francisc de Assisi*; (1182—1226)? Acest serafim în trup, o știe tot copilul și ne-o spune viața lui întocmită mai nou de renumitul scriitor *Ioergensen*, că iubea animalele cu o pasiune înflăcărată de dragoste divină. Lupii, mieii, până și viermuleții, paserile, erau obiectul constant al predilecțiilor sale, vorbindu-le el prietenește și ascultându-l ele ca pe un frate mai mare, ca pe un părinte scump când le admonesta. Marele pianist *Francisc List* a și pus pe note pretinia dintre sfântul *Francisc* și paseri în „Legenda sf. *Francisc*“: „Ea începe cu un ciripit de paseri căruia îi ține isonul vântul. Claviatura repetă vocile adânci și subțiri, se înmlădie în triluri, ciripește, țipă, gungurește, apoi se topește într'un cor de glasuri ce se înalță, se pridedesc, se subție și mor. Și iată, deodată se aude o frază de muștrare. E glasul lui *Francisc*, cuvântarea sfântului către surioarele sale, întreruptă din când în când de către un tril vesel. Vorbește *Francisc*, începe așa dulce, apoi fraza devine largă și sărbătorească: stăpânește singură și suverană, pentruca încetul cu încetul să coboare lin. Când sfântul reia cuvântul, glasul păsărelelor răspunde în cor, se împletește cu vorbele sale; tace, reîncepe iarăși, acuși ca un preludiu, acuși ca un finale, într'o împletitură splendidă de note limpezi și săltărețe. Apoi fraza devine amplă din nou, răzimându-se pe tonurile profunde: fatidică și strașnică ca o prorocie. Oh cât de dulce începe iarăși! Pare și ea glas de cântec păsăresc! Un tril lin, un fâlfăit de voci: stolul se duce și sonata sfârșește“.

Și încă n'am terminat. Mai sunt încă și alte episoade grațioase din viața altor sfinți.

Despre sf. *Rosa de Lima* (1617), vergură din ordinul al III-lea al sf. *Dominic*, ne relatează actele vieții, spre sfârșitul vieții sale, următoarele: „Roza nu trăi decât 32 de ani și'n ultimul an al vieții, în decursul Paresimilor, o filomelă scobora în fiecare seară aproape de ea în grădină, înainte de apusul soarelui. Se așeza pe un arbore de lângă celula sfintei și aștepta niscaiva vreme. Cât ce Roza observa scumpa-i pasere, ea-i fredona o mică cântare compusă de dânsa, în care o angaja să-L laude pe Domnul creatorul său, pe care ea însași se pregătea să-L binecuvinte și să-I mulțumească. Și în aceeași clipă paserea se punea să cânte, la început cu glas dulce și slăbuț, apoi acest glas câștiga volum și cântecul ei devenea un adevărat cântec de bucurie. Se oprea cumva, Roza începea să-L binecuvinte pe Dumnezeu cu glas tare, și când ea tăcea, filomela își relua melodia; astfel cântau fiecare alternativ

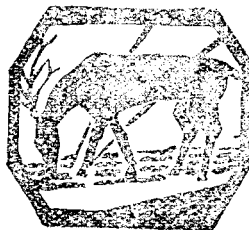
strofa proprie în timpul unei ore. După trecerea alor 6 ore, pase-rea își lua sborul ca să revină mâine.

Alt episod grațios din viața sfintei *Colletta*, moartă la Gand, anul 1445, vergură reformatoare a Ordinului sfintei Clara. Păsărelele erau cei mai buni prieteni ai ei. Era mai ales o ciocârlie bucuria și deliciul ei. Iubia penajul ei simplu brunet, care i se părea a imita culoarea franciscană. Admira în ea puritatea și încrederea în Dumnezeu, mulțumindu-se ea cu câteva grăunțe de grâu. Ochii-i o urmăreau cu răpire când la răsăritul soarelui luându-și sborul din fereastra celulei se avânta spre cer ușoară și recitându-și cântarea matinală spre gloria Stăpânului. Mai apoi vergura primea în mâinile sale pe drăguța cântăreață ce cobora din înălțimile atmosferei. O desmierda și împărțea cu ea mâncarea frugală. Ea invita deopotrivă, ne spun Actele, și un alt grup numeros de păsărele, cari intrau cântând în modestu-i oratoriu, și sburătărind pe umerii sfintei primiau vesele mica lor ofrandă de mâncare.

Și s'ar mai putea continua. Dar nu vreau să obosesc pe bunii mei cititori. Cine e curios să afle și alte asemenea întâmplări din viețile sfinților n'are decât să le răsfoiască însuși ca să se bucure, cum m'am bucurat eu citindu-le. Întâmplările acestea mi-au potențat numai dragostea față de fapte, dragoste sădită în sufletul meu de bunul Dumnezeu încă din fragedă copilărie.

Ce frumoasă este natura când o privim sub unghiul considerațiilor și reflexiilor de mai sus. Intregă natura atunci împreună cu omul formează o singură legătură iudestructibilă, o singură familie sub aripile ocrotitoare ale Providenței și unul fiecare și toți împreună își sporesc și potențează bucuria existenței, înlesnindu-și împlinirea rostului lor pe acest pământ. Dacă am putut, iubii cititori, să vă întipăresc acest gând adânc în suflet, eu voiu fi cel dintâiu care mă voiu bucura din inimă, laudându-l pe Domnul pentru toate.

Dr. ALEXANDRU NICOLESCU
arhiepiscop și mitropolit

PREAMBULE LA PROCESUL LEMENIAN

PRETINSELE ATENTATE CONTRA LUI BĂRNUȚIU

La producerea unei atmosfere încărcate în Blaj și la înăsprirea relațiilor între Bărnățiu și tovarășii săi, de o parte, Lemeni și aderenții săi, de altă parte, au contribuit și așa zisele atentate la viața lui Bărnățiu. Primul din noaptea de 4 spre 5 Ianuarie 1843: al doilea din seara zilei de 21 Septembrie, același an.

G. Bogdan-Duică, care în două capitole¹⁾ din monografia sa „Viața și ideile lui Simion Bărnățiu“²⁾ s'a oprit și la aceste „atentate“, nu și-a putut formula despre ele o părere precisă. El spune: „Părerea și convingerea noastră este că, dacă acele atentate s'au întâmplat în adevăr, ele n'au putut să fie nici la un caz opera persoanei, care a fost trasă în prepus, ci, foarte probabil, a fost mașinațiunea și uneltirea aceluia Mephistopheles căruia nu i-a venit la socoteală noua direcțiune, croită și susținută de școala bărnățiană“³⁾. Deci Bogdan-Duică scoate din cauză pe Lemeni — cel tras în prepus, — și-l presupune pe rectorul B. Rațiu, despre care afirmă că „va fi fost Mephistopheles“⁴⁾. Bogdan-Duică face totodată imputări lui Barițiu, că „Chestiunea aceasta o lămurește — adică nu o lămurește sincer — în Părți alese, I, p. 631; fără acte, care trebuiau căutate și fără nume“.

El mai amintește, că Barițiu, în „Observatoriul“ scrisese că: „Acea fabulă a fost crezută de toată lumea și mai ales de Bărnățiu, până la finea vieții sale“⁵⁾, precum și părerea lui Dr. I. Pop⁶⁾,

¹⁾ Capitolele: »Al treilea atac din 1842« (p. 58) și »Procesul cu Episcopul« (p. 63).

²⁾ București, 1924, ed. Cultura Națională.

³⁾ Nota 1) dela p. 63.

⁴⁾ BARIȚIU: (Părți alese, I, p. 630) menționează că la terminarea procesului „un suspin dureros prorupse din toate pepturile și se auziră voci care ziceau că un Mephistopheles a purtat acel proces din răsbunare pentru petițiunea colectivă a celor doi episcopi«. La Barițiu însă sub M. se înțelege sasul Konrad Schmidt, din Sibiu, avocatul lui Bărnățiu și soții în procesul cu episcopul Lemeni

⁵⁾ La p. 631 din »Părți alese.« Barițiu spune că »Infamele scornituri despre atentate de omor asupra lui Simion Bărnățiu au fost niște sterpitudini ale fantasiei bolnave«.

⁶⁾ Dr. Ioan Pop (tatăl dlui adv. Dr. Ionel Pop din Cluj) împreună cu Dr. Ioan Maniu (tatăl dlui Iuliu Maniu) au fost prezenți în ziua de 7 Aprilie 1871, în

care în revista „Amicul Familiei” din 1880 (p. 4) scrie: „Nu amintim mai deaproape despre prătinsele atentate asupra vieții lui Bărnăuțiu”. — B. D. ține să amintească — și aici are dreptate — că „în scrisorile lui Bărnăuțiu către prietenii lui se face amintire de dănsule (atentate) ca și de niște lucruri împlinite, că opiniunea publică de pe acele vremi le-a crezut ca atari”¹⁾.

Că Bărnăuțiu va fi crezut până la sfârșitul vieții sale, că acestea ar fi fost adevărate atentate la viața sa, se vede și din faptul, că în „nota biografică”, care precede „Dreptul public al Românilor” a lui Bărnăuțiu, tipărit la Iași în 1867, scrisă de editorii asociați, aderenți ai școlii bărnăuțiene dela Universitatea din Iași, se spune: „Tot în același an (1842) un articol publicat de Bărnăuțiu în limba maghiară în ziarul unguresc din Cluj, Vasárnapi Ujság²⁾ în contra celibatului clerical, avu de rezultat amenințarea vieții autorului în două rânduri, odată în piațul Blajului pe la 9 ore seara, prin ciomăgire, altă dată prin ștreang (funie), după miezul nopții în locuința sa proprie tot în Blaj. Ingerul vigilant însă apără viața aceluia, care după aceea în scurt timp trebuia să cheme națiunea Română la viața politică, acum de mult pierdută prin conjurațiunea adversarilor săi politici: a Ungurilor și a Sașilor”³⁾.

Bogdan Duică, reproducând partea despre atentate din această notiță biografică, ține să și exprime „bănuiala că pricina lor nu va fi fost *anume* acest articol, ci toată personalitatea care respira: prin motivarea protestului, contra maghiarizării; prin cererea soborului, contra despotatului bisericesc, prin acest articol și prin alte manifestațiuni personale, care au fost de sigur, de acelaș fel, contra curței episcopoești și contra monahilor”⁴⁾.

Tot B. D. spune, că notița biografică este „o notiță serioasă în care se reflectează și informațiunile date chiar de Bărnăuțiu”⁵⁾.

De fapt, în „prefațiunea” care precede notița biografică, se spune că „In privința notiței biografice asupra autorului, ce precede volumele acestea, n'avem alta de zis aici, decât, că ea este aprobată de asociații editori, ca scriptul cel mai exact și mai deplin din câte au apărut până acum despre viața și activitatea intelectuală și morală a nemuritorului profesor”⁶⁾.

casa lui Vasile Grigoroviță din Pesta, când s'a desfășurat schița biografică a lui Lemeni, al cărei manuscris fusese sigilat în 12 Iunie 1860. — Vezi revista „Școala Română” din Năsăud, nr. 9 din 1880, p. 68.

¹⁾ O. c. p. 63.

²⁾ Autorii notiței traduc acest titlu cu „noutate de duminică”, în loc de „gazeta (sau foaia) de duminică”.

³⁾ Pag. XI - XII.

⁴⁾ O. c., p. 60.

⁵⁾ O. c., p. 58.

⁶⁾ O. c., p. V.

Editorii asociați, admiratori ai memoriei lui Bărnuțiu, vor fi auzit, fie dela Bărnuțiu, fie din anturajul său, povestindu-se chestiunea cu cele două atentate, pe cari ei le menționează în notița biografică din fruntea „Dreptului public al Românilor“, ca pe niște fapte împlinite.

De altfel și episcopul Lemeni, în anul 1860, pe când își dicta autobiografia sa, în exilul său dela Viena, își exprima părerea, că Bărnuțiu încă și atunci ar mai fi crezând, că el, Lemeni, ar fi încercat să-l răpună.

Relatând conflictul de păreri dintre el și Bărnuțiu, cu ocaziunea unui examen de teologie (probabil în 1842), când privitor la căsătorie Bărnuțiu afirmase că „jure naturae toți suntem datori la căsătorie“ — iar Lemeni l-a fost contrazis cu vorba Apostolului Pavel „cine se însoară bine face, dar' cine nu, și mai bine“, Lemeni remarcă: „Din asta i-a putut veni în cap, că eu am năimit să-l omoare. (Și așa zic, că nici acum nu i-a eșit lui din cap, om înțelept, și apoi cum l-am iubit eu pe el)“¹⁾.

Și acum revenind la imputarea pe care a făcut-o biograful lui Bărnuțiu, Bogdan-Duică, la adresa lui Barițiu, că n'ar fi lămurit sincer chestiunea atentatelor contra lui Bărnuțiu, fiindcă a făcut aceasta „fără acte, care trebuiau căutate și fără nume“, să încercăm lămurirea lor, în baza actelor, pe care nici regretatul Bogdan-Duică nu și-a luat osteneala de a le căuta în arhivele Blajului, unde era firesc să se afle, aceste așa zise atentate petrecându-se la Blaj.

Despre *primul atentat* avem următoarele informațiuni.

În scrisoarea particulară din 3/15 August 1843 a lui Lemeni către Șuluțiu²⁾ se spune despre această chestiune: „Fiul Bărnuțiu pe care întru adevăr l-am iubit, în iarna trecută mergând nește oameni răi, cari luase scara și un lemn din măieriştea lui Fülep³⁾ la casa unde și el locuiește, s'au apucat a rupe roșteul⁴⁾ dela fereastra de către curte, dânsul spăimântându-se și-a băgat în cap, că aceia ar fi fost trimeși spre omorirea lui dela Fülep cu Rațiu. A cerut o comisie dela Guvernatorul, și când comisia a făcut cer-

¹⁾ În revista „Școala Română“ din Năsăud, nr. 19 din 1880, p. 148.

²⁾ Originalul în Arhiva Mitropoliei din Blaj. Copia din dosarul procesului a fost făcută de Ioan Micu Moldovan, care la urmă notează: »Scrisă de mâna eppului — orig. de pe care am copiat e în arhivul Mitropoliei dela Blaj, rămas de adresatul Șuluțiu 1 Aprilie 1869«.

³⁾ Parohul protopop și profesor de teologie din Blaj Simeon Fülep, aderent de al episcopului Lemeni.

⁴⁾ Gratifle,

care, a excipeluit¹⁾ împotriva lui Alutan²⁾ că-mi este cuscru și a toți (sic) curtenilor, adeca a crezut că pentru articolul de călugărie scris³⁾, eu aș fi voit a-l stânge de pe pământ. — A venit comisie, a cercat și nimica nu a aflat, precum nici putea. Judecă, acest mare filosof, cum a putut veni la această judecată⁴⁾.

În *schifa sa biografică Lemeni* relatează din nou această chestiune, în modul următor: „Când eram la dietă⁵⁾, auzii comedia cu Bărnuțiu, ce socotia că eu am năimit să-l omoară. Așa el veni la Cluj să ceară comisie pe ascuns în contra mea chiar atunci când eram la dietă. Cauza se vede a fi fost: La un examen zise Bărnuțiu „jure naturae toți suntem datori la căsătorie“, la care-i răspunsei, că Pavel Apostolul zice: „cine se însoară, bine face, dar cine nu, și mai bine“; apoi îi zisei: Domnia ta fuși notar în trei ani la Consistor și știi, că în contra holteilor nu a venit nici un ponoslu⁶⁾, dar la însurați le strigară preutesele: curvari, etc. Apoi fiilor, aceasta e contra credinței și cu de acestea, dacă veți crede așa, nici pe unul nu voiu primi în anul viitor în seminar. Eu zisei: „finis matrimonii non est tantum procreare sed etiam educare adeoque qui non est capax educandi, tenetur non ducere (Dacă ar fi omul ca vaca, dar cât lucru e până faci din om om). Qui ducit sollicitus est de iis quae sunt uxoris et divisus est, qui autem non ducit, sollicitus est de iis quae dei sunt“.

„Din asta i-a putut veni în cap, că eu am năimit să-l omoară. (Și așa zic, că nici acum nu i-a eșit lui aceea din cap, om înțelept, și apoi cum l-am iubit eu pe el). Dela guvern i se dete comisia, care merse la Blaj să cerceteze, însă după cercare nimica de aceste ivindu-se, a zis către ai săi: că comisia aceasta nu a fost pe seama lui, ci au fost procatorii mei. (Comisia zise: Da ce folos ar fi avut episcopul, căci dacă ar fi voit, te transpunea la parohie să scape de Dumniata). El răspunse, că până nu va vedea numele lui Ferdinand⁷⁾, nu se dă⁸⁾).

În nota din subsol, privitoare la această relatare, Ioachim

¹⁾ A obiecționat.

²⁾ *Constantin Alutan*, canonic dela 1834—1868, aderent de a lui Lemeni.

³⁾ Articolul faimos din »*Vasárnapi Ujság*« dela Cluj.

⁴⁾ Informația aceasta confirmă afirmația din »*nota biografică*« a lui Bărnuțiu (mai sus citată), că adecă Bărnuțiu credea că s'ar urmări pierderea lui pentru articolul contra celibatului, scris în »*Vasárnapi Ujság*« dela Cluj⁸⁾.

⁵⁾ Dieta din Cluj, dela 1841—1843.

⁶⁾ Plânsoare, reclamație.

⁷⁾ Împăratul *Ferdinand*. Dovadă că Bărnuțiu voia să ducă chestiunea până la Curte, să provoace decizia împăratului. — Lemeni își scria memoriile la 1860.

⁸⁾ În revista »*Scoala Română*«, l. c. (p. 148).

Mureșianu, secretar dela administrația fondurilor grănițerești din Năsăud, care a comunicat revistei manuscrisul, completează descrierea acestui episod cu următoarele: „La aceasta adaugem din un suplement scris tot după nararea episcopului următoarele: (După ce se amintește cazul cu examenul continuă): După aceea Lemeni merse la dietă. Intru aceea se întâmplă, că Bărnuțiu locuind în casa canonicului Boer, veniră niște oameni noaptea dela Fülepe protopopul peste zid cu o scară și cu o funie¹⁾ și rupse o gratie dela fereasta lui Bărnuțiu cugetând că acolo sunt slăninile lui Boer (Vasile²⁾) canonicul) cari erau acățate în cămara de lângă casa lui Bărnuțiu. Trezindu-se Bărnuțiu și strigând tolvai³⁾, oamenii fugiră mâncând pământul și lăsară scara și funia acolo. Se umplu orașul (Blaj) de aceea veste și dimineața chiar Fülepe zise: „noa, acela a cui e scara, încă a pățit-o“. Dar mergând acolo, se uimi văzând, că e scara sa ce era pusă de seara pe paie în măeriștea sa dintre popa cel calvinesc și dintre casa sa⁴⁾. Bărnuțiu purcese la Cluj, și fără a merge la episcopul, se duse la guvernatorul Iozsika și se plânse, cam atingând, că episcopul ar fi suspicios⁵⁾. Spuindu-i, că aceea cum poate el cugeta despre un episcop, nu se îndoii, ci ceru comisiune, care se și ordină, dar nu găsi nimica, deși întreba pe toate slugile, etc. Așa văzînd comisarii, vrură a escusa pe episcopul, dar Bărnuțiu pretinse altă comisiune, zicând că acei comisari sunt advocații episcopului. Așa se trecu lucrul⁶⁾).

Deslegarea acestui „atentat“ o dă apoi *Barițiu*, relatând următoarele: „Infamele scornituri despre atentate de omor asupra lui Simion Bărnuțiu au fost niște stărpituri ale fantaziei bolnave, care s'au învederat ca atari atunci, când tocmai la nouă ani⁷⁾, adecă sub absolutism căzuse în mâinile justiției un jidov cunoscut ca spărgător de încuietori, care apoi între alte crime comise a mărturisit și încercarea sa din Blaj de a străbate prin o fereastă în cassa cle-

¹⁾ De aceea se amintește în »notița biografică« a lui Bărnuțiu, că i-a fost amenințată viața »altă dată prin ștreang (funie) după miezul nopții în locuința sa proprie tot în Blaj«. Atât numai că aceasta a fost prima amenințare, iar cea cu »ciomăgirea« a fost a doua.

²⁾ Recte *Ștefan Boer*, (canonic dela 1834—1861).

³⁾ Hoș. Forma românească obicinuită din tolvai unguresc e tulai.

⁴⁾ Casa parohială, unde locuia Fülepe, era cea de azi (în Str. Mitr. Vancea), iar măeriștea (curtea economică) era mai la vale, spre Str. I. G. Duca (sub curte).

⁵⁾ Bănuț, suspect.

⁶⁾ În »*Scoala Română*«, Nr. 19 din 1880, p. 148—149. — Dosarul acestei anchete nu l-am aflat până acum.

⁷⁾ »Atentatul« avînd loc în Ian. 1843, ar fi 1852 (sau 1851), pe când Lemeni era la Viena și se vede că nu a mai fost în curent cu descoperirea făcută, fiindcă în memoriile sale nu face amintire de aceasta.

rului, că însă noaptea fiind, în loc de a pune scara la fereasta dela cassă, greșind o pusese la chilia lui Bărnuțiu¹⁾, care deșteptându-se și strigând tare, jidovul o tulise la fugă lăsând la fereastră numai scara, pe care un complice al său o furase atunci noaptea dela parohul din vecini²⁾. Nu se poate o infamie mai mare decât a trage în prepus de asasinat pe un arhiereu înbătrânit sub ochii clerului întreg, ales întru toată libertatea, cu 179 de voturi din 212, pe când candidatul guvernului din Cluj³⁾ avuse numai 20⁴⁾.

E mai de crezut, că jidovul a lăcomit mai tare după banii din cassa clerului decât după slăninile canonicului Ștefan Boer.

Destul însă, că spaîma și fantazia lui Bărnuțiu a născotit bănueli cari vizau chiar pe bătrânul episcop Lemeni (era de 63 de ani). Aceste bănueli metodic divulgate, au ajuns să se schimbe pe timpul procesului lemenian, în certitudine, la toți cei cari erau din tabăra lui Bărnuțiu.

Până și bătrânul prepozit *Simeon Crainic*, în recursul său din 18 Martie 1845, către Impăratul, în cauza neînțelegerii sale cu Lemeni pe chestiunea delăturării din învățământ a profesorului Nicolae Marcu (cel care în 29 Ianuarie 1845 trăsesse cu revolverul pentru a înfrica pe prof. de teologie Iosif Pop), și a înlocuirii profesorilor bărnuțieni cu de cei din tabăra episcopului, spune, că în locul lui Dr. Iosif Pop la teologia dogmatică Lemeni a pus pe *Simeon Fülep* „affinem suum..., qui jam qua Parochus oppidi Archidiaconus, professor Theologiae Pastoralis, Moralis, Paedagogiae, et Theologiae Dogmaticae fungitur, et unus quatuor beneficiis est provisus“. Acest „Simeon (Fülep) a quo tempore inductu apprehensi corporis delicti⁵⁾ tamquam particeps operis homicidalis 5 Ianuarii 1843 adversus Simeon Barnutiū pertentati etiam coram Altissimo Throno accusatus⁶⁾, et nondum absolutus existit, horrorem moralem excitat in animis auditorum suorum“⁷⁾. Iar mai departe spune: „Cum ideo salus Dioeceseos sub Eppatu Ill. D. Eppi Ioannis Lemény in periculo, et sub ejusdem gubernatione nemo eorum, qui bonum Dioeceseos, et tranquillitatem quaerit tutus sit, illi enim,

1) Bărnuțiu locuia în casa canonicului Ștefan Boer, unde este astăzi Administrația Centrală Capitulară (Cassa Centrală).

2) Parohul protop *Simeon Fülep*.

3) *Izidor Alpint*, vicar al Silvaniei (la 15 Mai 1832, cu ocaziunea sinodului electoral), dela 1835–1841 canonic la Blaj.

4) Părți alese..., I, p. 631.

5) „Corpus delicti“ era scara, găsită la fereasta locuinței lui Bărnuțiu.

6) În memoriul înaintat în 1844 Impăratului, prin profesorii Demetriu Boer și Dr. Iosif Pop, cari au călătorit în acest scop la Viena.

7) În desăruul procesului.

qui partes D. Eppi tuentur etiam si vitam aliorum aggrediantur, tamen impunes, ac liberi permittuntur, unde non videtur mirum dum Professor Philosophiae S. Barnutiu iteratam sui ad necem quaesitionem in aulicos conjicit¹⁾.

Dacă Simeon Crainic, prepozit și vicar general, a fost capabil să arunce bănuiala de complicitate la „atentatul“ din noaptea de 4 spre 5 Ianuarie 1843 și asupra protopopului Simeon Fülep, din cauza scării furată de răufăcători din măeriștea lui, și care era exploatată ca corp delict împotriva lui, nu e mirare, că atunci când Fülep va fi numit profesor de dogmatică în locul destituitului Dr. Iosif Pop, se vor găsi 12 clerici (12 apostoli), cari, în ziua de 11 Martie 1845, prin graiul lui *Joan Axente* (cleric în a. III) — Axente Sever din revoluția din 1848 — 49, — vor face o declarație, în prezența nou numitului lor profesor, în care îl vor provoca să se desvinovățească de faima atentatului de omicidiu cu care, zic ei, îl învinovățește toată lumea, și declară că ei numai atunci vor putea audia lecțiile lui de morală creștină, dacă se va fi desculpat de bănuiala scandaloasă și nu neintemeiată care planează asupra lui și dacă va fi fost absolvat juridicește²⁾.

Menționez, că S. Fülep funcționase și mai înainte (1843) la catedra de teologia morală și pastorală, așa încât declarația citită de Axente era deplasată.

¹⁾ Ibid. — In loc de textul subliniat, în exemplarul scris de altă mână, dar corectat de Crainic, fusese „ut temerarios ausus repetere possint, quem admodum ii qui Simeonem Barnutiu 5 Ianuarii 1843 noctu ad necem quaesiverunt, liberi permissi sunt, donec idem 21 Septembris ejusdem anni iterum attentarunt“.

²⁾ Avem în două exemplare textul în latinește al acestei declarații, compusă cred de Bărnuțiu (conceptul latinesc ce ni s'a păstrat, e scris de mâna lui). Pe acest concept e notat de aceeași mână cuprinsul declarației astfel: »Declaratio 12 Alumnorum Dioeceseos Fogarasiensis in qua Simeoni Fülep propter famam attentati homicidalis animi sui sensus patefaciunt, atque ad sememet (sic) purgandum provocant — d(ie) 11 Martii 1845“.

Pe al doilea exemplar e notat: »Declaratio duodecim Alumnorum Dioeceseos Fogarasiensis, in qua a *Simeone Fülep*, propter famam attentati homicidalis expostulant, ut semet purget. — die 11-a Martii 1845“. — Tot pe acest act *Axente Severu* a notat, în continuare, cu propria sa mână: „Această declarațiune am făcut eu în limba română »Râu ne pare Reverendissime« și am ținut și spus în fața lui Fülep. ss. Axente«. Pe un alt act, cuprinzând tot această declarație, Axente notează: »Acte și acule la memoriile mele«.

Pentru a ilustra până la ce punct a putut fi fanatizată și anarhizată tinerimea școlară de către Bărnuțiu și soții, reproduc acest act în textul latinesc ce ni s'a păstrat.

Revendissime Domine Professor!

»Summopere dolemus infrascripti, quod hodie cum initio cursus scholastici semestris secundi qui in omnibus institutis Imperii Austriaci observatur, coacti

In 16 Martie 1845, cei 12 clerici adresau o cerere (Libellus Supplex) către prodirectorul subsitut, canonicul Constantin Alutan, în care declarau, că dacă profesorii înlăturați din învățământ (Boer, Pop) nu vor fi reintegrați la catedrele lor, ei pe profesorii substituiți nu-i vor asculta, ei vor înainta de îndată un recurs la împăratul și vor părăsi fără întârziere seminarul.

simus patefacere, quod a longo tempore recognitum habemus in animabus nostris, quodque Reverendissimae Dni Vestrae notum esse credamus, tamen quoniam nihil est conscientia severius quae cum actis personae alicuius, quacum in relatione quotidiana vivit scandalisatur, continuo mordet et inquietat, eo usque dum semet exonerare potest, liceat nobis commemorare.

»In ore omnium versabatur Rme Dnel, quod Rma Dnatio Vestra esset particeps attentati criminosi contra vitam philosophiae Professoris Simeonis Barnutii, et haec omnia nos sat magno scandalo et antea scivimus, ast nunc intollerabilia facta sunt, vel maxime postquam via processuali coram foro Consistoriali modo exceptivo nullo absolute contradicente, sed perfecta exstiterunt, adeo, ut si moralitas nostra unice experientia niteretur perversissimi mortalium evaderemus et non sine ratione Rme Dnel nam qui est, qui non summo horrore efficiatur dum intelligit Dei Sacerdotem ordinarium Theologiae Moralis Professorem attentati homicidalis complicem esse, quis integras praelectiones christiana ex ore illius, quem scimus hostem moralitatis esse cum fructu ulterius audire potest profecto nemo.

»Quod nos hucusque praestitimus, fiducia fracti, imo nulli dubitantes Rmam Dnem Vestram ante omnia operam daturam ut ab eiusmodi macula quantocius se purgaret, atque linguas et calamos eorum qui vulgariter talia afirant, obmutescere facturam, quin imo merito expectare poteramus ut Rma Dnatio Vestra saltem ore tenus, nos admonisset et praecavisset ne scandalisaremur, sed potius medellam lapsu temporis expectaremus, in defectu investigatoriae comissionis, quae rei veritatem in lucem produxisset, attamen frustra omnia studio oblivioni dantur, animi autem nostri vulnerati et nos scandalisati manemus, in tantum, ut morsus conscientiae et afflictiones vix amplius ferre valeamus, quapropter cogimur inductu scientiae pastoralis animarum curae intra quator oculos Rmam Dnem Vestram admonere, ut ab istius modi semet purgare haud intermittat, et nonnisi a scandalosa et non infundata suspitione purgatus et iudice absolutus ad nobis e morali christiana praelegendum compareat, tum demum consveto amore quali erga magistrum esse solemus praelectiones Rmae Dnis Vestrae excipiemus cum Professoris Theologiae Moralis, et non ceu nota attentati homicidalis inquinati. Haece declaratis charitate christiana ducti manemus

Reverendissimae Dominationis Vestrae
Blasii 11 Martii 1845.

humillimi servi

12 alumni Dioeceseos Fogarasiensis

Alexander Baternai m. p., Gregorius Pap, Ioannes Marginai, Pap Stephanus, Basilius Pujan, Ioannes Axente, Petrus Brad, Erdelyi Basilius, Man Gabriel, Ioannes Groze, Constantinus Roman.

In a doua copie, ordinea subscriberilor este: „Baternai Alexander, Ioannes Axente, Gabriel Maniu m. p., Gregorius German, Alexander Popp, Stephanus Popp, Ioannes Marginai, Petrus Brad, Basilius Erdelyi, Ioannes Groze, Basilius Pujan, Constantinus Roman m. p.»

În această cerere ei amintesc din nou de Simeon Füleș, care fiindcă „penes munus Parochi etiam Archi-Diaconi munere fungatur et penes hoc quod Professorem Theologiae Moralis item et Paedagogiae in detrimentum Juventutis cum maximo scandalo agat qua nota attentati homicidii contra Dnum Philosophiae Professorem Simeon Barnutiu notatus, aliam adhuc cathedram Theologiae Dogmaticae, quam unicus et solus Ecclesiae Valachicae unitae S. S. Th(eologiae) Doctor Iosephus Papp hucusque jure merito tenuit, obtinuit“¹⁾.

Același lucru îl spun cei 12 în declarația lor din 18 Martie 1845, adresată vicariului general și prepozit Simeon Crainic.

Iar în petiția lor, tot din 18 Martie 1845, adresată episcopului Lemeni, care gestul lor l-a fost declarat de temeritate — prin intimatul său din 16 Martie 1845 către canonicii Constantin Alutan și Timoteiu Cipariu, — ei protestează contra acestei calificări și declară că pleacă de bună voie din seminar, nu numai din cauza înlocuirii profesorilor, ci și din cauza corupției grozave din curtea episcopală, căci zic ei „quis unquam audivit, ut ii qui aliquem hominem ad homicidium publico in foro quesiverunt²⁾ in aula episcopali protegantur³⁾, quod proh dolor! apud nos obtinet, videmus enim et quotidiana experientia edocemur, quod apud nos impii, blasphemii, scelerati et vitiosi non modo defendantur, sed patrocinentur, pii vero, morigeri, nullis vitiis, nullis sceleribus contaminati, morales et religiosi, tamquam Athei proscindantur, condemnentur, et ad necem querantur, quod innumeris exemplis comprobari potest, et hoc non modo in clero seniori sed et in ipso iuniori“⁴⁾ — Ca exemplu de corupție (contra sextum) aduc pe arhivarul cancelariei episcopoești *Ioan Turcu*, care acum fusese numit profesor la catedra de istoria bisericească și dreptul canonic, în locul lui Demetriu Boer, apoi pe vicerectorul (economul) seminarului *Alexandru Aipadi*, cel cu care ne-am mai întâlnit, și în urmă pe fostul rector *Basilii Rațiu*, pentru care, zic ei, au fost eliminați 39 clerici, atunci când s’au fost plâns contra purtării inumane și nelegiuite a lui. — Iar ca concluzie adaugă, că „superfluum videtur plura adferre exempla, sufficiet ad contestandum, quantopere impii et sce-

¹⁾ În dosarul procesului. ²⁾ E vorba de „atentatul“ al II-lea, cel din 21 Sept. 1843.

³⁾ Se înțelege »prefectul« domeniului episcopesc, Samuil Vaida și poate »haiducul« Pavel, cel care a ridicat măciuca asupra lui Bărnăușiu, pentru a-l sili să meargă cu el la închisoarea curții — la »budă« —, fiindcă a umblat seara după era 9 fără lămpăș prin oraș.

⁴⁾ În dosarul procesului.

lerati patrocinentur, cum bonorum et innocentium detrimento“. De aceea, declară că pleacă din seminar și nu se vor mai întoarce acolo decât atunci „dum haec emendabuntur, nemo enim eo usque hic sine spirituali ruina animae suae subsistere potest“¹⁾.

În seminar nici nu se vor mai întoarce, ci până se va sfârși scandalul acestui nesocotit și rușinos proces, vor sta, unii pe la casele părințești, alimentând în anturajul lor adversitatea față de episcopul și de oamenii săi, prin răspândirea ponegririlor și elevetelor transmise dela liberaliștii profesori destituiți, iar alții vor cutriera Ardealul, cu însărcinări date de Bărnăuțiu și soții, către diferite persoane din cler, pentru a acționa în sensul vederilor profesorilor revoluționari. (Axente și încă unul au fost până la vicariul I. Marian dela Năsăud, apoi la adm. prot. Marcian din Cățeâu, la adm. prot. Dragomir din Băița și la Șt. Moldvai din Pentic²⁾).

Mai târziu Ioan Axente și Constantin Roman vor trece în Muntenia, ca profesori de limba latină, de unde se vor întoarce în primăvara anului 1848, la auzul mișcărilor revoluționare, pentru a-și da contribuția pe altarul luptei naționale, dar și pentru a-și lua revanșa față de episcopul Lemeni și oamenii săi. — Constantin Roman, în conferința dela Sibiu, ținută înainte de adunarea națională din 3/15 Mai dela Blaj, se va ridica să propună înființarea unei singure biserici naționale, iar Ioan Axente, devenit Severul, așezându-se ca prefect de legiune la Blaj, va arunca la închisoare pe

¹⁾ În scrisoarea lui Marian către Șt. Moldvai, din 16 Apr. 1845 citim: »Bieții feciori (Axente și încă unul) au fost aici la mine (la Năsăud) petrecând vreo 6-7 zile. văzându-mi neputința (era bolnav-reumatic) și apoi s'au dus la Marcian și acum doară or fi la Dragomir, de unde le-am zis să se întoarcă pe aici. Eu remonstrarea lor asupra noilor Profesori, deși nu prea cuvenită, le-o am aprobat, iară ieșirea de tot nu, iei să fi rămas acolo răbdând în acest curs și învățând să nu-și piardă vremea, că și tâlhariu(l) și curvariu(l) și mincinosu(l) fățarnici din firea lor fiind... pot predica bune asupra acestor fărâdelegi, însă spuinđu-ți între noi trebuie să-i sprijinim și ajutăm, ca să se fericescă, că pasu(l) lor nu-i crimă, ci iară înțeleală tinerească, așa am scris și lui Erdeli și lui Brad, a cărora fericiiri încă au eșit«.

Iar profesorul dela Blaj, *Grigorie Moldvai* scrie fratelui său *Ștefan Moldvai* din Pentic, cu data de 19 Aprilie 1845, despre misiunea lui Axente la Marian: »Mult iubite Tete Ștefane! În ce scop ăm trimis pe I. Axente la Dta, și de acolo până la Marian, vei înțelege din provocarea noastră. — Acuma trebuie să vă rezolvați pe numitul termen a Vă afla în Blaj, secus (altfel) lucru(l) și cauza va eși foarte greu la capet, căci se va incurca prin fațiile Episcopilor acelora foarte tare«. — Ambele scrisori în dosarul procesului.

În scrisoarea din urmă este vorba despre venirea la Blaj, în 3 Mai, a episcopului *Basilii Erdélyi* dela Oradea, în calitate de comisar regesc (crăiesc) pentru a ancheta și finaliza procesul.

²⁾ În dosarul procesului.

Ioan Turcu și alți aderenți ai episcopului Lemeni, iar pe acesta îl va împiedeca de a se mai întoarce dela Cluj la Blaj, la reședință, și va fi de acord cu Bărnuțiu în acțiunea pentru suspendarea prin organele militare și apoi constrângerea la demisionare din episcopie a lui Lemeni, pentru a aduce în locul lui, din mănăstirea din Alba-Iulia, unde fusese internat, pe prepozitul Simeon Crainic, cel suspendat din funcție pe trei ani, în urma procesului ¹⁾.

*

Faima așa zisului atentat, din Ianuarie 1843, a străbătut repede și în provincie. Profesorii interesați în proces, precum și lumea școlărească, l-au difuzat în tot cuprinsul Ardealului. Și cum „fama creștite eundo“, din ce se lățea mai tare, din ce lua proporții mai mari.

În 16 Sept. st. v. 1843, preotul *Vasile Moldvai*, din Uifalău, de lângă Reghin, scriind fratelui său Grigorie Moldvai, profesor la Blaj (aderent de a lui Bărnuțiu), își începea astfel scrisoarea: „Prea Doritul meu Dulce tete! Rău mă tem ca nu cumva râvna seacă rod sec să aducă — începutul anului acestuia fost-a în Blaj prea înfiorător cu *omorul lui Bărnuțiu* ispitind a-și lua început! pătrariu(l) I-lea șters-a pe nemuritoriul și pe seriosul Naționalist Rusz Ioan! al 2-lea pătrariu 39 tineri din numărul Theologilor i-a pronunțat eliminați... sunt cu totul înfiorat și amorțit cu ce față se vor arăta, ce sfârșit vor avea următoarele două pătrare? Asta-i bătaie zău, dela Dumnezeu, pentru a noastre păcate, la Dumnezeu neiertate! Românii de pe sate când joacă sărita — strigă: Odată și bine! Mă tem că învățații despre Blaj să nu strige: Odată și răul! ²⁾“.

Vicariul *Ioan Marian* dela Năsăud, răspunzind, cu data de 5

¹⁾ În urma unui ordin din 9 Noem. 1848 al autorităților militare austriace — secondate de comitetul de pacificațiune dela Sibiu, în frunte cu Bărnuțiu — în ziua de 13 Noem. 1848 au fost arestați și depuși la închisoarea cetății din Alba-Iulia, următorii aderenți ai episcopului Lemeni, din vremea procesului: „*Simeon Fulep*, protopop și paroh, cumnatul episcopului Lemeni; *Ștefan Manfi*, rector consistorial, nepotul Episcopului; *Ioan Turcu*, secretarul Episcopului; *Iosif Mani*, profesor gimnazial și *Ioan Oltean*, paroh în Veza, lângă Blaj... s'au dat spre pază în numita fortăreață din cauze politice, și anume pentru că erau cunoscuți ca partizani sau asecle (Anhänger) ai Episcopului greco catolic Ioan Lemeni, suspect pentru partea ce a luat la revoluțiunea maghiară, și pentru că trebuia să se impede orice altă influență a Episcopului, prin cei mai de aproape ai săi partizani“... — Din închisoare n'au fost eliberați decât după 11 luni, în Oct. 1849, ispășind astfel atașamentul lor față de partida lui Lemeni, în funestul proces din anii 1843-46.

Actul se află în »Bibl. Centrală« din Blaj. A fost reprodus de dl Dr. Șt. Mançiulea în »Cultura Creștină«, nr. 8-9 din 1938, p. 475.

²⁾ În dosarul procesului.

Septembrie 1843, unui prieten, care-l informase despre stările din Blaj, îi scria între altele: „Poznele din Blăstemfalva ¹⁾ acum le știu de tot, și-s rele foarte, însă sau capăt a relelor trecute sau izvor a mai multora...“ ²⁾.

Și fiindcă unii profesori și clerici (erau 39 eliminați) au întrebuințat vacanța mare din vara anului 1843, pentru a lăși în lungul și latul țării pretinse epizoade din cronica scandaloaasă a Blajului, precum și născociri și clevetiri la adresa episcopului Lemeni și a anturajului său, între cari va fi fost și „atentatul“ din noaptea de 4 spre 5 Ianuarie 1843 contra lui Bărnuțiu, unde se insinua și complicitatea lui Lemeni, unii demnitari bisericești din provincie au scris episcopului să ia măsuri pentru înfrânarea și sancționarea clevetitorilor, a „apostolilor minciunilor“.

Așa, vicariul din Șimleul Silvaniei, *Alexandru Șt. Șuluțiu*, intervenind pentru iertarea și reprimirea în seminar a celor 39 clerici eliminați, a cerut lui Lemeni acest lucru. — Scrisoarea aceasta a lui nu o avem, ni s'a păstrat însă răspunsul lui Lemeni la această scrisoare.

În acest răspuns, cu data de 3/15 August 1843, *Lemeni* dupăce descrie începutul tulburărilor dela Blaj, a acestei clasice anarhii școlare, spune cumcă clericii, dupăce și a doua oră au primit dela guvernatorul Ardealului — la care se adresaseră — răspuns negativ la cererile lor, „au venit și au insinuat recurs la Curte, după care s'au dus să facă...“ ³⁾ în toată țara. Iară după ducerea lor profesorii s'au făcut advocați, dat-au protestațiuni la Capitulum, în care nimica nu m'au cruțat. *Acuma umblă prin țară făcând răscocale și clevetind*. Acestea așa fiind, și fiind toate așternute la împărăție, până ce nu va veni de acolo hotărîre, nimica din cele ce zici nu pot face, că am fost gata de a-i ierta, dară nu au vrut. Nu de mine mă doare, ci de Cler și Nație, la care atâta s'a stricat prin aceasta scenă, cât nu se poate socoti. Dacă bunii frați precum le era datoria în vreme mi-ar fi spus, ce-i vatămă, eu aș fi îndreptat; am nădejde în Dumnezeu, că se vor arăta toate a fi groaznice clevete, încât se atinge de mine, alții vază, dară se va vedea și de unde s'au început, și unde se vor înfunda. — *Mie și acuma îmi scrii ca pe Apostolii minciunilor să fac a se aduce acasă și a se aresta. Dară nu vreau a mai înmulți ocara clerului*. Fie voia Domnului, că eu nice sunt destoinic a spune toate. Fii sănă-

¹⁾ Ironic, în loc de Balásfalva.

²⁾ În dosar.

³⁾ Probabil »revoluție«.

tos, că din mine se sfârșește măduva oaselor și sunt a iubitei Frății Tale în Christos frate. Episcop Ioan m. p.)¹⁾“.

Acestea i le scria confidențial, căci adăuga la urmă: „maneant inter nos!“ Tot *Lemeni* scria, cu data de 17 Septembrie 1843, lui *Ștefan Moldvai*, administratorul protopopesic al Fărăgăului, cu reședința la Pintic, între altele: „Aflându-se unii cari sămână neghină, din dragostea care Vă iubesc și mă iubiți, am voit a Vă aduce aminte, ca nu cumva să Vă înșelați să urmați sfaturile lor. — Va veni vremea de veți cunoaște din ce îndemn lucrează, și precum toate sunt cleвете. — Atunci Noi, prin cari și nu prin alții, după Inaltele rândueli se poțtește a se mijloci, ne vom ruga, ca să dobândim săbor, ca fiește care să vază și să cunoască, și gurile clevetitorilor să se astupe. Cari singur spre depărtarea prepusului rău a celor din afară scriindu-le, frățește rămânem a Frății Tale de bine voitoriu. Vlădica Ioan m. p.“²⁾).

În scrisoarea din 31 Iulie 1843 a arhivariului *Ioan Turcu*, către același *Ștefan Moldvai* din Pintic, îi scria (în final): „Aceasta este schițarea pe scurt a chestiunii triste și rușinoase, nici apostolii întunerecului, marii reformatori, nu pot nega nimic din aceasta, — ei însă au pornit să facă apostolat, adeca să-și caute proseliți pentru cauza lor în toate părțile din dieceză“³⁾).

Nu e mirare deci, că și de ici și de colo, din cuprinsul vastei dieceze a Făgărașului (care pe atunci se extindea peste întreg Ardealul) să se audă despre „atentatul“ contra lui Bărnăuțiu.

În primele memorii ale clericilor și ale profesorilor către episcopul *Lemeni*, către Consistor și alte autorități (de ex. guvernatorul din Cluj), nu se face amintire de vreun atentat la viața lui Bărnăuțiu. — Se propaga verbal și în scrisori particulare, dar nu se cuteza încă a se formula în acte oficiale. — Deocamdată le era de ajuns scandalul cu rectorul *Vasile Rațiu* și cu nepoata destrăbălată, „illa meretrix,... quae causa tot malorum exstitit“⁴⁾

După „atentatul“ din 21 Septembrie 1843, se va resuscita însă și chestiunea primului așa zis atentat, aruncându-se bănuiala asupra lui *Lemeni* și a oamenilor săi.

O urmare a acestui prim „atentat“ la viața lui Bărnăuțiu, a fost că, Capitlul a dispus ca seara, după ora 9, nimeni să nu mai umble pe stradă fără lămpaș, iar centravenienții să fie prinși de străjile

1) În dosar.

2) Dtto.

3) Dtto. Originalul în ugrește. *Turcu* iscălește *Turk*.

4) În protestul din 30 Iunie 1842 al profesorilor către Consistor.

de noapte ale vlădiciei, de sub autoritatea „prefectului“ Curții, care era și „politiaie director“, — și duși la închisoarea Curții, la „budă“.

Cel care era să cadă jertfă mai întâi acestei dispoziții, va fi tocmai Bărnăuțiu, în seara zilei de 21 Septemvrie 1843, între orele 9 și 10.

Samuil Vaida, administratorul domeniului episcopesc („samtartăul“), în calitate de șef al poliției, în reclamația sa către Capitlu, din 22 Sept. 1843 (ziua următoare pățaniei lui Bărnăuțiu), spune, că a întărit paza de noapte, (constătătoare din două străji, cu alți doi oameni dela curte), și că „pentru această pază de noapte chiar Dsa domnul profesor (Bărnăuțiu) a dat prilej în iarna trecută, când de fapt, în timp de noapte, fusese atăcat de niște hoji, oameni răi“¹⁾.

Sanctiunea care s'a aplicat lui Bărnăuțiu și colegilor săi: D. Boer și Gr. Moldvai, precum și prepozitului S. Crainic, pentru afirmațiunile calomnioase, prin cari îl făceau pe episcopul Lemeni autor moral a acestui pretins atentat, o vom relata mai târziu, după ce vom fi expus și peripețiile așa zisului atentat din 21 Sept. 1843.

Celor 12 clerici cari și-au permis, în ziua de 16 Martie 1845, să moralizeze pe profesorul de teologia morală Simeon Fülep, și să-i ceară să se desculpe de acuza de complicitate la „atentatul“ contra vieții lui Bărnăuțiu, episcopul Lemeni, luând act de declarația lor, prin ordinul (intimatul) său Nr. 235 din aceeași zi de 16 Martie 1845, comunicat clericilor din anul III și IV (colegii celor 12) prin canonicii Constantin Alutan și Timoteiu Cipariu, le-a adus la cunoștință, că cei iscăliți în declarația citită înaintea profesorului Fülep, s'au făcut nevrednici de grația ce li s'a fost acordat de a fi reprimiți în seminar, în speranța că se vor îndrepta (fuseseră cei mai mulți din numărul celor 39 eliminați în Iunie 1843 și reprimiți în Octomvrie acelaș an), și ca atare „se dovedesc lipsiți de chemare pentru statul (preoțesc) la care aspiră“²⁾.

¹⁾ În dosarul procesulul. »Erre az éjjeli őrségre éppen önn maga a professor ur nyujtott nagyobb alkalmat a mult télen, midőn ugyan éjtzakának idején tolvajok gonosz emberek által megtámadtatott volt«.

²⁾ Intimatul lui Lemeni către Alutan și Cipariu este următorul: »235. Die 4/16 Martii (1845) Intuitu Professorum Theologiae et Historiae Eccae. item Clericorum reitentium.

Reverendissimi Domini in Christo Fratres!

„Mirari subit, qua ratione clerici advoluto Supplici Libelli subscripti eo temeritatis prolapsi sunt, ut dum Altissimo Iussu a docendi munere remotis alios substituissimus Professores, per Rmas. Fr. Vestras introductos, his debitum obsequium praestare, et se prioribus adhaerere, cum adnexa neo-constitutis grave lae-

Pe acești clerici, cari au ieșit de bună voie din seminar, instigați de profesorii destituiți de Lemeni la ordinul împăărătesc, episcopul Vasile Erdélyi dela Oradea Mare, încredințat în calitate de comisar regesc să ancheteze tulburările dela Blaj, i-a declarat „nevrednici de statul preoțesc” și „fără de nădejde de reprimire, pentru totdeauna lipsiți”¹⁾.

La fel s'au petrecut lucrurile la liceu, unde un număr de 11

sione, declaratione praesumpserint, atque hac ratione venia ipsis sua spe emendationis qua in Seminarium recepti sunt elargita indignos nova temeritate testantur, tales se vocatione ad Siatum quem aspirant destitutos docent. — Nobis incumbit officium Professores constituendi, penes nos est responsabilitas, eorundem est obsequi et datis ordinationibus semet conformare.

„Volumus utriusque cursus alumnos (adeca din a. III și IV. n. n.) nostri Seminarii medio Rmarum. Fr. Vestrarum desuper monitos mutationem Professorum Altissimo Iussu factam, cui parere sub poena gravissima obstricti sunt, atque adeo non nostrae, sed Suae Majestatis Sacratissimae ordinationi resistere. Hanc vero eorundem declarationem suo loco substernendam rehabere volumus, unaque de qualiter executata hac nostra ordinatione relationem opperiendo fraterne manemus

Rmis. Fr. Vestris

addictissimus

Blasii die 16-a Martii 845.

Episcopus Ioannes m. p.

Rmis. Dominis Canonicis Constantino Alutan et Timotheo Cipariu

In Protocolul presidial din a. 1845, în Arhiva Mitrop. Blaj.

¹⁾ În finalul cercularului său Nr. 765 din 7 August (19 stil nou) 1845, către protopopi, Lemeni spunea: »Cu care prilej deodată ți se face cunoscut precum că Măria Sa D. Crăescul Comisariu după deplina puterea sa pe acei 12 Clerici, cari de Profesorii prin Majestatea Sa lipsiți lipindu-se, din Seminarium de bună voie sa au eșit, adeca; Alexandru Baternai din Balda (jud. Cluj), Alexandru Papp din Țopu (Someș), Vasile Erdélyi și Petru Brad din Orlat, Vasile Puian din Lupu, Grigorie German din Sz. Jakab (Sâniacob — jud. Alba), Gavril Man din Boerfalva (Boereni — jud. Someș) Ioan Marginai din Dateș (jud. Turda), Ioan Axente din Frăua, Constantin Roman din Szász-Péntek (Pintic, jud. Mureș), Ioan Groze din Sebeș, Varmegia Dobocci (jud. Someș) și Ștefan Papp din Dumbrău (jud. Turda), ca nevrednici de Statul Preoțesc, fără de nădejde de reprimire, pentru totdeauna lipsiți s'au pronunțat, pe cari și Frăția Ta ca lipsiți îi vei vesti, și dela acela, care dintrâșii în Districtul Fr. Tale s'ar afla, luându-i Reverenda, o vei trimite Ocârmuirei Seminarului Dioecesan. Care spre publicare, și împlinire scriindu-ți-se, frățeste rămânem — Frăției Tale, Blaj (Blasiu) 7 August 1845. — de bine voitoriu Vlădica (Viadeica) Ioan m. p.« — Cercularul în dosar. Pe el Axente Sever, care a fost din numărul celor 12, a notat la bătrânețe: »Cercularul [1] Episcopului prin care publică sentința Împăratului, denumirea lui Gaganețiu (sic) și ștergerea din Cler a celor 12 clerici ieșiți de bună voie.« — Dintre acești clerici — Baternai, Al. Popp, Puian, German, Mărginean și Șt. Popp erau în a. IV, iar ceilalți 6: I' Axente (mai târziu Sever), Brad, Erdélyi, Groze, Roman și Man erau în a. III.

Jancsó Benedek, în lucrarea sa „A román nemzetiségi törekvések története” (Budapest, 1899, p. 399) greșește când identifică pe Alexandru Popp din Țopu (Someș) cu Alexandru Papiu Ilariu, fiul preotului Ioan Pop din Budiul de Câmpie. Papiu Ilarinn în 1843 era în liceu (cursul de filosofie), iar în 1845 era terminat și plecat la Cluj, la drepturi.

„filosofi“¹⁾ nu voiau să asculte pe profesorul Iosif Tarța, numit în locul lui Bărnuțiu, prin ordinul episcopului Lemeni Nr. 187 din 7 Martie 1845²⁾).

La adresa lui I. Tarța nu se mai putea face nici o imputare de complicitate la „atentat“ contra lui Bărnuțiu, și totuși procedura de indisciplină școlară a fost la fel cu cea dela teologie.

Cei 11 elevi din cursul de filosofie erau: Ioan Albini din Cut, Simeon Beldian din Galda de jos, Zacheu Hodoș din Bandul de Câmpie, Ioan Muntean din Oarda de jos, Teodor Poruțiu din Almașul Mare (jud. Cluj), Vasile Salvian din regimentul II de graniță (Năsăud), George Vitez din Pintic, Ștefan Puns (Pinciu) din Fildul de sus (jud. Cluj) din a. I de filosofie — cl. VI), Vasile Bochiș din Aghireș și Petru Radu din Beldiu — din a. II de filosofie — cl. VII).

Aceștia au declarat, că nu vor recunoaște alt profesor în locul lui Bărnuțiu, și nici nu se vor depărta din Blaj, până nu va sosi rezoluția la cererea pe care afirmative ar fi înaintat-o la Curte³⁾.

Au fost și ei eliminați, și după ce au stat câțva timp pierde vară prin Blaj, înfruntând somațiile atât ale autorității bisericești cât și ale celei civile (pretorele-solgăbirăul), de a părăsi localitatea, în sfârșit, după ce au început să mai și flămânzească, căci li se trăsesese „țipăul“, au plecat pe la casele părințești, pentru ca, împreună cu cei 12 clerici plecați din seminar, să samene și ei în provincie, în sinul familiilor lor și a preoțimei, anarhia și revolta la adresa autorității bisericești superioare, în așteptarea triumfului partidei bărnuțiene, pentru a-și putea continua studiile întrerupte în urma instigațiilor profesorilor lor⁴⁾.

(Va urma)

Dr. CORIOLAN SUCIU

¹⁾ În Prot. prezidial din 1845, Nr. 187 din 7 Martie st. nou 1845. „Novos Professores in locum amotorum substituendo — Scholac.“ în Arh. Mitr. Blaj.

²⁾ *Jakab Elek*, Szabadságharczunk történetéhez visszaemlékezés 1848-1849-re, Budapest, 1880, pp. 49 — 50.

³⁾ *Ibid.*, p. 50.

⁴⁾ În protestul din 10 Mai 1845, trimis din Blaj, către Împăratul, de vicariul Ioan Marian dela Năsăud și iscălit de 2 protopopi, 7 viceprotopopi și 4 preoți, întruniți la Blaj, pentru a protesta contra comisarului regesc V. Erdélyi, se cere, în p. 7 (memoriul-protest are 12 puncte) „Ut Generali Vicario (ui S. Crainic) injungatur quo alumni et studentes qui scandalo Episcopi et Clientum suorum *Symeonis Fülöp*, Ioanis Turk Professorum amplius ferre non valuerunt ac proinde sponte domum petierunt — revocetur.“ În dosarul procesului.

RELIGIA SÂNGELUI

PUNCTE DE ORIENTARE ÎN PROBLEMA RASISTĂ

III

În mitul nazist-rasist, sufletul nu este decât un reflex al substratului rasial. „Toate calitățile intelectuale și morale ale omului derivă, ca din sursa lor principală, din sânge, sediul caracterelor rasiale“.

La rândul său, sufletul creiază cultura și civilizația. Așadară: *cultura este un produs al rasei*; fenomen specific și caracteristic rasial. Această legătură organică și mecanică dintre sânge și cultură are consecințe de extremă importanță.

a) Fiind cultura un produs al sângelui, este clar, înainte de toate, că vom avea *câte rase atâtea tipuri de civilizație* distincte; și că puritatea sângelui asigură dezvoltarea optimă a culturii, iar amestecarea sângelui aduce cu sine hibridizarea și descăderea automată a ei.

b) Puterea creatoare de cultură a diferitelor rase este foarte inegală. Deci, principiul *inegalității raselor* nu suferă discuție.

c) Între toate rasele pământului, locul întâi pe scara valorii îl are rasa nordică-germană. Toate comorile culturale ale omenirii ea le-a creat, în trecut, și ea este chemată să le salveze astăzi, când procesul de hibridizare și declinul tuturor celorlalte popoare amenință însăși existența civilizației¹⁾. *Die Germanen oder die Nacht*, spune cu emfază un alt teoretician al nazismului, *Ludwig Schemann*. Așa că lumea întreagă are supremul interes să se desvolte și să triumfe Germania²⁾.

Se invoacă, pentru justificarea teoriei, o seamă de fapte isbitoare. Există, într'adevăr, diferite tipuri de civilizații. De asemenea, deosebiri în gradul de cultură al diferitelor popoare sunt

¹⁾ Aceste trei principii sunt fundamentale în doctrina hitlerist-rasistă. Le-am văzut spuse cu toată apăsarea și în cele câteva texte citate din „Mein Kampf“ și din „Der Mythos...“ al lui Rosenberg, în „C. C.“ No 8—9, pg. 516 și urm.

²⁾ L. SCHEMANN: *Die Rasse in den Geisteswissenschaften*. München 1922, pg. 471 etc.

uriae. Intre canibalii sălbatici ori pigmeii degenerați și membrii academiei de științe din Berlin depărtările sunt imense.

Nimeni nu va nega evidența faptelor. Mai mult, afirmăm chiar că diferențierea, în forme și grade, este o lege generală a naturii. Ea a stăpânit trecutul și va stăpâni și viitorul. Nimeni nu va reuși să generalizeze pe pământ un singur tip de om, o singură cultură, pe care să o stăpânească la fel toate popoarele și toți indivizii singuraticelor popoare. Întrebarea este însă: cum se nasc aceste deosebiri? Sunt ele produsul necesar și automat al însăși structurii biologice rasiale, ori doară sunt determinate de alți factori? — Apoi: sunt oare aceste deosebiri numai de grad și secundare, ori poate de esență? În acest din urmă caz, ele ar putea constitui o măsurătoare de valoare a raselor însăși, care s'ar dovedi esențial inegale.

Din fericire, răspunsul la aceste întrebări nu-i nici greu, nici sovăitor. Ci limpede și categoric.

Nu există „suflet rasial“. Filosofia și știința a isprăvit radical cu acest fel de materialism anacronic. — Așadară, a priori, nu se poate vorbi de o determinare rasială a culturii. Altele trebuie să fie cauzele care produc diferențierea și dau caractere specifice diferitelor tipuri de cultură, nu plămada biologică rasială.

Faptele din trecut și prezent confirmă această judecată. Nici un individ, nici un neam și nici o rasă nu e legată în chip organic și necesar de un anumit tip de cultură; plămada biologică a nici unei rase nu cuprinde în sine determinările caracteristice ale unei civilizații proprii, specifice și exclusive.

Observația asupra indivizilor o facem fiecare, la tot pasul. Câți evrei — ca să pilduim cu rasa cea mai odioasă — n'au ajuns să fie reprezentanți de marcă și „de rasă“ ai culturii franceze, de ex. pe când alți confrăți de ai lor, la fel de pistrii și de circumciși, s'au dovedit stegari ai celei mai autentice culturi germane ori slave?! Pare o nostimă ironie a sorții că d. Alfred Rosenberg însuși, apostolul și întruparea celui mai neaoș germanism nordic, este cât se poate de suspect în ce privește „plămada sa rasială“. Se spune despre el, și nu în glumă, că ar fi de toate câte puțin, până și evreu, numai german nu¹⁾. Firește, că aceasta este numai un pa-

¹⁾ Despre originea lui A. Rosenberg a scris un articol interesant, între altele, revista *A Hirnök* dela Cluj (15 Oct. p. 39). După cercetări amănunțite, al căror rezultat l-a dat publicității *Kärtner Tagblatt* — moșul lui A. Rosenberg a fost Martin Rosenberg, care s'a născut în Riga la 1837 și a fost de neam letonslav. Mama lui A. R. se cheama Carolina Siré, născută în Petrograd, la 1867, de origine franceză. Mai departe: mama unuia dintre străbunicii lui A. R. a fost

rantez și nu infirmă adevărul de mai sus, chiar dacă d. Rosenberg ar fi descendent direct al lui Lohengrin ori Siegfried.

Se potrivește și popoarelor, grupurilor mari și mici de oameni, constatarea făcută despre singuratici.

Precum nu cunoaște rase pure, tot așa istoria nu știe de »civilizații rasiale«. Au existat, de sigur, și există, diferite civilizații, zone culturale cu caractere specifice distincte de altele. Dar nici în timpurile istorice, nici în cele preistorice, diferitele tipuri de civilizație n'au fost creațiunea nici proprietatea specifică a unei rase anumite. Ci rase diferite au colaborat la realizarea fiecăreia din ele. Și nici una din ele nu s'a desăvârșit prin sine însăși, ci prin contactul cu celelalte. Toate, prin urmare, au caracter mixt.

In ce privește trecutul îndepărtat, începuturile civilizației u-

evreică pur sânge; iar tatăl bunicei sale era, după tată, iobag rus de viță mongolă. Așadar: în toată rubedenia — nici un german, ci mult slav, puțin evreu, colorat cu francez și umbrit de ceva mongol. Spre norocul său însă, strămoșii evrei și mongoli au trăit înainte de 1800, așa că legile de apărare a sângelui dela Nürnberg nu-l lovesc și pe autorul Mythus-ului!

Constatăriile acestea se întemeiază pe acte, publicate sub toată garanția de oameni serioși ca Dr. Otto Lûv, directorul arhivelor statului Estoniei (Reval) și de gazetarul lituanian Fr. Sele din Kovno. Acesta din urmă, văzând că cercurile național-socialiste germane tac tăcerea peștelui și nu iau act de documentele publicate, a trimis ministrilor Dr. Frick, Neurath, Göring, Göbbels și Gûrtner scrisoarea următoare: „Mă oblig a mă prezenta în fața oricărui for de judecată independent, ales de A. Rosenberg, unde voi arăta toate dovezile acuzei mele. Sunt gata să apar și în fața tribunalului din Lipsca, și dacă nu-mi voi putea dovedi afirmațiunea, sunt gata să trag toate consecințele. Am o singură condițiune: desbaterea să fie publică și să pot fi asistat de apărătorul meu englez“. — In lumina acestor descoperiri se înțelege ușor misterul pe care cercurile conducătoare ale hitlerismului îl mențin în jurul originii și trecutului lui A. Rosenberg. Pentru presa germană această chestiune este tabu. In prefața cuvântărilor lui A. R. publicate sub titlul „Sânge și Onoare“ (München 1935) Thilo v. Trotha a putut scrie doar atât: „A. R. s'a născut în 1893 și, ca german-baltic, a trăit toată suferința grea a germanilor din străinătate, precum și revoluția rusească. Ciudat: prorocul rasismului nu are trecut! Adeca are unul pe care nemții nu trebuie să-l cunoască. De ce să mai știe și ei, că tot timpul războiului mondial tânărul A. R. fiul cismarului din Reval, a dus o viață fără griji, mai întâi acasă, apoi în Riga unde învață arhitectura. Aici face parte din societatea germano-rusă „Rubonia“ alături de mulți tovarăși evrei. Toată societatea, apoi, se retrage deodată cu trupele rusești la Moscova, unde d. A. R. se simte deasemenea cât se poate de bine. Aici își ia și diploma de arhitect, dela bolșevici. Odată, într'o isbucnire spontană, însuși Göring ar fi dorit să știe că în definitiv „ce a căutat acest individ în 1918 la Paris“?! — Această origine și acest trecut își au, de sigur, partea importantă în râvna cu care d. A. R. propovăduiește noua religie a sângelui german, curat și mântuitor. Neofiii și prozeliții sunt totdeauna sectari!

mane, prof. univ. *W. Schmidt* este fără discuție o autoritate de primul rang. Vom spicui deci câteva din concluziile la care ajunge și care nu sunt contrazise de nici un cercetător serios.

În evoluția culturală a omenirii etnologia distinge trei trepte esențiale: civilizația *srăveche* (Urstufe și Urkulturen); *civilizațiile primare* paleolitice (Primärkulturen; trei la număr: a) der totemistische Kulturkreis der höheren Jäger, adică zona de civilizație totemistică a marilor vânători; b) der mütterrechtliche Kulturkreis des primitiven Arkerbaus, sau civilizația matriarhală a agriculturii primitive; și c) der Kulturkreis der Hirtennomaden, adică tipul de civilizație al păstorilor nomazi); și, în urmă, *civilizațiile înalte* (Hochkulturen).

„Încă în cele mai vechi vremuri la care putem pătrunde cu ajutorul etnologiei, pe *treapta străveche* (Urstufe) — zice *W. Sch.* — găsim diferite zone culturale, precum și rase mai mult ori mai puțin diferite (pg. 63)“.

Prin înghețarea puternicelor lanțuri de munți ai Asiei s'au format trei regiuni mari, izolate pentru lungă vreme, în cari s'au diferențiat și format cele trei grupuri mari de rase: negrii, mongolii și europenii¹⁾. „Nici unul însă din cele trei grupuri mari — constată *Schmidt* — nu a fost ca atare purtător a unuia din cele trei tipuri de *civilizație (primare)* diferită. Ci ajungem la rezultatul de-a dreptul surprinzător că fiecare cerc de civilizație are drept purtător un sub-grup al celor trei grupuri mari, și anume totdeauna unul foarte amestecat cu altul din celelalte grupuri“ (pg. 71).

În ce privește treapta ultimă, a „*culturei înalte*“: „Din cele spuse până aci se vede că apariția culturii înalte nu a fost invenția și opera unui singur cerc de civilizație (primară), ci ea s'a format din unirea raselor și culturilor izolate de până aci, cari iarăși, la rândul lor, se născuseră, toate, din amestecul marilor rase fundamentale (Grundrassen). Nici popoarele de păstori nomazi n'ar fi ajuns, de sine numai, la cultură înaltă și n'au ajuns nici până astăzi acolo unde ele au rămas singure. Același lucru se poate spune și despre agricultorii matriarhali și despre întemeietorii de orașe totemiști. (pg. 76—77).

Din cercetarea evoluției străvechi a culturii reiasă și o altă constatare fundamentală: *aceeași rasă poate lua asupra sa și duce mai departe funcțiuni culturale ale altei rase.* — „Din această reprivire asupra evoluției culturii — zice *Sch.* — am văzut că diferitele funcțiuni necesare la producerea și păstrarea unei civilizații înalte nu sunt legate invariabil și irevocabil de anumite rase. Vedem, deoparte, cum însușirea de dominare a trecut dela o rasă brachicefală asupra alor două rase dolicocefale; și cum, de altă parte, o rasă cu craniul scurt numai ca moștenitoare a unei rase cu craniu mijlociu a devenit purtătoarea excelentă a unui puternic val de civilizație agrară. Transpuneri de cultură de acest fel și altele încă s'au întâmplat și mai târziu, tot mereu. De aceea putem afirma în toată liniștea: nu cunoaștem până azi nici o piedecă absolută, așezată în rasa ca atare, care să stea în calea preluării oricăreia din diferitele funcțiuni culturale (de către oricare din rase)... Vom sublinia însă încă odată și în chipul cel mai apăsător că nicăiri în lume cultura înaltă și orașul mare nu s'a născut din activitatea unei singure rase“ (pg. 80—81).

Recapitulând, în ultimul capitol al cărții, concluziile cercetărilor sale, *Sch* mai subliniază încă odată aceste adevăruri:

¹⁾ Vezi: *E. v. EICKSTEDT: Rassenkunde und Rassengeschichte der Menschheit.* — Stuttgart 1934, pg. 287.

„Nici una însă din cele trei trepte importante de progres al culturii nu s'a petrecut în cuprinsul unei rase pure, ci toate trei în ținuturile mărginașe, acolo unde mongolizii au fost influențați de negrizi, ori europizii de negrizi, or, mongolizii de europizi. De aici tragem concluzia că *acest amestec a adus cu sine fecundarea spre o cultură superioară*“ (p. 190).

„Acest amestec crește și mai mult atunci când din civilizațiile primare se nasc cele înalte; aci se amestecă nu numai rasele, ci și culturile. — Insușirile vitale ale fiecărei părți din această divizare s'au format, ce-i drept, în singurătate și izolare lungă; nu-i mai puțin adevărat însă că fiecare grad de cultură superioară s'a putut realiza numai prin încopciarea între sine a cel puțin două din cele trei părți; și că, în deosebi, cultura înaltă propriu zisă și orașul mare își datoresc existența numai unirii tuturor celor trei civilizații diferite... Urmează de aici adevărul important, că nici una din cele trei civilizații ori rase nu este îndreptățită a se considera ca singura sursă ori purtătoare a evoluției de cultură superioară, ci fiecare din ele este avizată în chip necesar la celelalte două. — Se mai adaugă la aceasta împrejurarea foarte importantă că funcțiuni culturale esențiale, hotărâtoare, s'au transpus în cursul istoriei asupra unor rase radical deosebite, fără ca să se fi putut observa o scădere esențială a acestei funcțiuni culturale; s'a petrecut, dimpotrivă, mai curând contrarul“. (pg. 191).

Aceste concluzii ale unor lungi cercetări științifice n'am nevoie de nici un comentariu. Ele arată de departe cât de „științifice“ sunt lozincile umflate ale rasismului demagogic german. — Vom mai da totuși câteva exemple din vremile istorice, veriificarea cărora este la îndemâna tuturor.

În istoria lumii Romanii umplu, fără discuție, un capitol mare. Intemeietori, prin talent politic și virtuți militare, ai celui mai grandios imperiu de pe pământ, ei au împlinit în acelaș timp și o excepțională misiune culturală. Înainte de toate, „ei au răspândit pe tot rotogolul cunoscut binefacerea culturii grecești, care la rândul ei era moștenitoare vechilor culturi ale orientului; tot mijlocirii Romei se datorește împrejurarea, că vechea Eladă ne poate socoti pe noi de moștenitori spirituali ai ei... Dar oricât de glorios ar fi acest rol, oricât de mare loc îi revine spiritului roman în evoluția generală a omenirii — și acesta e al doilea titlu al său la recunoștința noastră — nu trebuie să uităm că în același timp are și o originalitate puternică și respectabilă“¹⁾. Ei bine, acest popor de mari cuceritori și mari constructori, era o mixtură din cele mai complexe, din toate punctele de vedere. „Populațiunea romană — trage concluzia atât de adâncilor sale cercetări un *Fustel de Coulanges*²⁾ — era un amestec de mai multe rase; cultul ei o îngrămădire a multor culte; căminul național o asociație a multor că-

¹⁾ LEON HOMO: *A római kultúra*. (Tradusă în ungurește de Dr. Révay József. — Ed. Atheneum. —) pg. 324.

²⁾ FUSTEL DE COULANGES: *La cité antique*. — Paris — Hachette. — pg. 428.

minuri. Era poate singura cetate pe care religia sa municipală nu o izola de toate celelalte. Ea cuprindea toată Italia, toată Grecia. Nu exista, aproape, popor pe care să nu-l fi putut admite în căminul său“.

Alt exemplu. „Țările cele mai civilizate ale Europei, în primul rând Franța și Italia, au populațiuni compuse din rasele cele mai diferite... Varietatea geniului italian și a geniului francez depinde, poate, tocmai de această extremă variație a raselor ce compun cele două națiuni“ 1).

În urmă, să nu-i uităm pe Germanii înșiși. Au și ei, fără îndoială, o civilizație cu destulă originalitate. Exaltarea ei la infinit este chiar dogmă fundamentală în poliiloghia nazistă. — Ei bine, „rasa nordică“ — am văzut — era, încă prin mileniul al 3-lea înainte de Hristos, o rasă amestecată, „Mischrasse“. Cultura pe care o reprezentau acești străbuni blonzi era și ea una de amestec. — Națiunea germană din Europa s-a format din noi amestecuri de rase diferite, a căror număr și caracteristice se cercetează cu înfrigurare. Pe planul istoriei ei pășesc cei din urmă dintre toate ramurile marelui grup de popoare indogermane și numai „prin amestecul cu puternice elemente din popoarele romanice dobândesc un mare avânt de progres“. „Nici în Germania însași, unde rasa nordică s'a amestecat cu diferitele rase băștinașe, nu a reușit să-și făurească prin puterile proprii unitatea etnică și politică, ci unitatea etnică s'a realizat prin conlucrarea esențială a creștinismului catolic, în special prin Bonifaciu și oamenii lui, dela care derivă și numele „deutsch“ (diutisk dela diot, »popor«); iar unitatea politică s'a desăvârșit de către Carol cel Mare, înaintea ochilor căruia flutura icoana statului roman“ 2).

De prisos să mai stăruim. Adevărul este evident. Exaltarea delirantă a rasei și a „purității sângelui“ devenit mit este cu adevărat nu numai o „aberație hiperbolică, ci o absurditate care îmbracă formele cele mai umilitoare pentru inteligența umană“.

*

Aceeași sentință o merită și cealaltă dogmă rasistă: *principiul inegalității firești a raselor*. Nu e vorba aci de gradul de evoluție al diferitelor grupuri umane. Este evident că ele se deosebesc în foarte multe privințe. Și fizice și sufletești. Ca și indivizii, unele ajung la mai mare dezvoltare, la mai înalt grad de perfecțiune, fie morală fie culturală, decât altele. Dar, după Gobineau și închi-

1) FR. NITTI: *La désagrégation de l'Europe*. ed.5 Spes.Paris, 1938, pg. 283.

2) W. SCHMIDT: *Rasse und Weltanschauung*, (în KLEINEIDAM-KUSS: *Die Kirche in der Zeitenwende*. Pustet. Salzburg — Leipzig 1936 — pg. 351).

nătorii naziști ai lui, aceste deosebiri nu sunt întâmplătoare, ci manifestări firești și necesare ale însuși substratului rasial. Sunt rase inferioare și rase superioare, prin însași constituția lor firească. Unele menite să domine, altele să fie sclave. Depărtările dintre ele ar fi de netrecut. Aceea, de ex. care se găsește pe treapta cea mai de jos a valorii este mai aproape de maimuțele antropoide decât de nobila rasă nordică, care reprezintă valoarea cea mai înaltă, absolută.

Absurditatea și arbitrarul acestor afirmațiuni strigă de departe.

Mai întâi: nu există rase pure. Cum se poate face atunci comparație între ele?

Apoi: nu există criterii pentru a măsura valoarea raselor. Go-bineau a fost cel puțin mai logic decât ucenicii săi de azi. El a înțeles că e necesară o astfel de unitate de măsură. Valoarea raselor, zicea el, se măsoară cu capacitatea lor civilizatorică; iar aceasta, la rândul ei, se judecă după scara de valori a ideologiei platoniene-creștine. Principiile acestei concepții de viață sunt valori *absolute*, după care se măsoară toate celelalte. — Epigonii naziști purced altfel. Mai întâi decretează rasa nordică drept cea mai aleasă, absolut bună, pentru calitățile intrinsece pe care, a priori, le are. Cu ea apoi, și în funcție de ea, se face clasificarea tuturor celorlalte. — Cu această metodă, „științifică“, se poate dovedi orice pe lume. Am intrat în domeniul arbitrarului pur. Arbitrar cu atât mai isbitor, cu cât însași „știința“ este declarată pendentă de rasă, având în chip necesar caracter rasial și trebuind să servească interesele rasei¹⁾. Insuși adevărul fiind „rasial“,

¹⁾ După Rosenberg, știința și istoria trebuie să stea în serviciul național-socialismului și cei cari, prin studiile lor, nu ar urmări acest scop, trebuiesc excluși din universități. — Unul din propagandiștii nazismului, mergând pe această linie, se bucură că învățământul s'a eliberat, în sfârșit, de liberalism și „a devenit un instrument al partidului în lupta pentru conservarea poporului german“. (H. Olms, în *Völkischer Beobachter* din 6-6-34). — Un scriitor, Franck (în „*Reinische Westfälische Zeitung*“ din 15-10-34) dă următorul cuvânt de ordine pentru savanții și studenții germani: „Ceeace trebuie să prevaleze în lucrările voastre nu trebuie să fie bucuria de a putea spune: eu am descoperit o idee cu totul nouă, o teorie care se deosebește cu totul de ceeace pretind colegii mei. Decizivă trebuie să fie întrebarea: descoperirea mea științifică ce serviciu va face desvoltării socialismului național, în interes general?“ — Un ministru bavarez a spus într'un congres științific: „Dacă noi putem acorda savantului german libertatea de a învăța, în calitate de național-socialist, o facem din motivul că noi ne putem socoti ca reprezentanți ai adevărului. Știința, prin urmare, este în chip necesar în serviciul național-socialismului; trebuie, mai ales, să pretindem în chip absolut ca baza doctrinală a național-socialismului să nu fie contestată de nimeni“. (Cfr. *Nitti*, o. c. pg. 285—286).

relativ, știința nu mai poate grăi în numele adevărului. — In această situație este absurd a mai vorbi de o cercetare și documentare științifică propriu zisă a problemelor rasei. Științei nu-i este îngăduit decât să confirme și să exalteze prejudecățile mai dinainte decretate de către conducătorii național-socialiști!

Noroc că rațiunea și bunul simț nu pot fi scoase din lume prin nici un decret al crucii încârligate. Nici chiar în Germania. Și acolo adevărul rămâne adevăr, indiferent de ce rasă și de ce culoare este; faptele și evidențele rămân fapte, chiar și dacă nu se potrivesc cu teoria rosenbergiană.

„Există oare rase mai bune și mai puțin bune? — se întreabă prof. *Dr. G. Höltker*. — Intrece oare o rasă, în totalitatea calităților sale, o altă rasă ca totalitate? Există o rasă absolut superioară?” Răspunsul categoric: „Nu există nici o rasă absolut superioară și nu există nici o rasă rea. Fiecare rasă își are defectele sale, și cea nordică; și fiecare își are calitățile sale, și cea estică. Foarte rodnică amestecare a ambelor arată evident acest lucru“¹⁾. La același rezultat ajunge prof. *R. Saller*, care în 1932 a făcut o serie de cercetări și măsurători de inteligență asupra alor 1500 de copii din trei regiuni, cele mai depărtate și mai diferite sub raport rasial, ale Germaniei. Iată concluzia: „Rezultatele de până acuma nu îndreptățesc întru nimic afirmația că diferitele rase geografice ale Germaniei, între cari deosebiri fizice sunt foarte mari, s'ar deosebi și în trăsăturile fundamentale ale inteligenței lor. In interiorul aceluiași mediu social, copiii din Ostfriesen și din Oberpfalzul bavarez, oricât de mult se deosebesc la fizic, nu arată nici o diferență sigură în inteligență; și inteligența examinată s'a dovedit independentă de caracterele fizice însoțitoare”²⁾.

De altfel, nu-i nevoie de migăloase măsurători de laborator, cu mașinării care amintesc pe alchimiștii medievali. Faptele, cu evidența lor palpabilă, sunt la îndemâna tuturor. Ele confirmă pe deantregul despre suflet ceea ce știința constatase despre trup: deosebiriile dintre rase și indivizi, oricât de isbitoare la prima privire, sunt disparente față de cele peste 90 % de caractere comune tuturor. Și sub raport sufletesc, omenirea întregă este o singură speță, un singur neam, o singură familie. Dacă totuși unele rase au ajuns la grad de cultură mai înalt și la alt tip de civilizație decât altele, aceasta este a se atribui altor cauze din afară, nu compoziției sângelui rasial.

¹⁾ *Dr. G. HÖLTKER: Rassen des deutschen Volkes und ihre Bewertung. In Schönerer Zukunft*, din 18. 2. 34 pg. 519.

²⁾ In *Eugenik II*, 1932, v. 10. — citat de *Höltker*, *ibid*.

Aceasta este mărturia unanimă a tuturor acelor cari, misiunari ori savanți, se apropie de ultimele resturi și de cele mai înapoiate seminții de oameni, cari abia au putut fi găsiți în văgăunile ascunse ale pământului. Diferitele seminții sălbatice fac, ce-i drept, dovada că izolarea prea lungă și lipsa de contact cu alte popoare este dezastruoasă pentru cultură; în același timp însă se constată că toate aceste neamuri primitive au aceeași rațiune și aceleași calități sufletești esențiale, rămase însă în părăgînire. Toate sunt perfectibile, capabile de progres și mulți dintre nenorociții de primitivi progresaază uimitor de repede. — În audiența ce a acordat-o studenților dela „*Propaganda Fide*“, Sfântul Părinte a arătat cu mândrie minunata icoană a familiei umane cuprinsă, cu păstrarea întreagă a specificului fiecăreia, în supranaționalismul universal și catolic: 200 tineri din 37 națiuni. Cei mai blonzi nordici trăiesc și studiază împreună cu mongolii palizi, cu indienii tucurii și cu cei mai negri dintre negrii Africei. Toți se roagă împreună, trec examene și iau doctorate, pe întrecute, în cele mai înalte și mai abstracte dintre științe, în filosofie și teologie! — Cu aceeași siguranță și răzimat pe realitatea de toți controlabilă, vorbește Card, *Van Roey*, primul Belgiei: „Istoria și știința arată că toate rasele, afară poate de una ori două a ajunsse la un grad de decădere iremediabilă, sunt perfectibile. Pentru a ne convinge de acest adevăr, n'avem decât să privim *ceace se petrece în Congo belgian*, unde populațiile cele mai primitive fac dovada unor aptitudini minunate și unde civilizația creștină face progrese admirabile“¹⁾. — S'ar mai putea cita negrii din America, cu marele avânt cultural care-i animează, cu presa, școlile și universitățile lor înfloritoare. — Credem însă de prisos să mai înmulțim exemplele și argumentele. Teoria inegalității raselor este o mare absurditate, născută dintr'un și mai mare orgoliu²⁾.

¹⁾ Alocuțiune publicată, după „*Collectanea Mechliniensia*“, în „*Osservatore Romano*“ din 24. 11. 38.

²⁾ În articolul despre *Rasă și religione*, publicat în cartea sa: *Puncte cardinale în haos* (ed. Cugetarea. București), d. *Nichifor Crainic* vorbește și despre teoria lui Gobineau și principiul inegalității raselor. „Ce atitudine trebuie să ia un creștin — întreabă d-sa — față de această teorie a inegalității raselor? Vorbim, firește, de rase ca date ale naturii. Să conteste inegalitatea lor și să susțină egalitatea lor naturală? Nu. Un creștin — spune d. Crainic — al cărui criteriu de judecată e adevărul biblic, va trebui să fie de acord cu contele Gobineau, că rasele sunt inegale. Fiindcă Biblia însăși, care atestă existența raselor, afirmă în același timp inegalitatea lor naturală. Dar tot Biblia ne învață că, dacă rasele sunt în mod natural inegale, ele sunt egal îndreptățite la opera mântuirii prin Iisus Hristos. În creștinism inegalitatea din natură, se desăvârșește prin egalitatea în fața spiritului dumnezeesc. Atât indoeuropeanul sau

Câteva cuvinte încă despre ultima concluzie a principiului inegalității raselor. Este un fel de încoronare a lui, de dragul căreia s'a făurit, de sigur, întreaga teorie. Cea mai aleasă dintre toate rasele pământului ar fi cea nordic germană. Ea reprezintă, pur și simplu, absolutul. E valoarea supremă, care trebuie să servească de îndreptar și de cântar în măsurarea valorii celorlate.

Ar fi păcat să zăbovim prea mult în a combate această bă-

arianul, cât și mongolul și negrul au deopotrivă posibilitatea de a se desăvârși în Hristos. Creștinismul nu sfărâmă ordinea naturii, ci o desăvârșește pe plan spiritual". (pg. 162).

Mărturisim, că am rămas foarte nedumeriți în fața acestor rânduri. S'ar putea că vina să fie numai o lipsă de precizie stilară. Poate că d. Crainic înțelege inegalitatea naturală a raselor ca un fapt concret, de toți văzut: deosebiri de tot felul între neamuri și rase, atât fizice cât și sufletești. Variațiuni și deosebiri de grad numai. Așa cum sunt deosebiri și în sânul aceleiași rase, între grupuri de populație, de familii. Și în sânul aceleiași familii, între frați, nu odată între gemeni. — Este însă evident că acestea nu sunt diferențe de esență. Firea de om a tuturor, indiferent de culoare, mărime, cultură etc. rămâne necontestată. — Dacă așa trebuiesc înțelese cuvintele dlui Crainic, nimic de zis. Ar fi constatarea stărei de fapt, evidentă pentru toți. Păcat numai că n'a vorbit destul de lămurit.

Păcat. Fiindcă, așa cum sună, cuvintele spun cu totul altceva. D. Crainic aprobă pe Gobineau. Pe plan natural, firește. Numai de acesta e vorba și la Gobineau. Prin urmare: d. Crainic susține că rasele dela fire sunt inegale; unele făcute să domineze, altele să fie dominate. Exact așa, cum justificau filosofii vechi sclavajul! Indiferent că, pe plan supranatural, toți se mântuesc prin Hristos. Inegalitatea naturală rămâne, fiindcă „creștinismul nu sfărâmă ordinea naturii“. Deci: sclavajul, dominarea omului de către om, este nu numai în ordinea naturii, ci chiar o doctrină creștină, o învățătură expresă a Bibliei.

Ne-ar mira foarte mult dacă d. Crainic — care, de altfel, nu aduce nici un text din Scriptură în sprijinul afirmațiilor de mai sus — ar susține într'adevăr teoria lu Gobineau. Fiindcă ea este profund și radical necreștină. Nicăiri Biblia nu vorbește de rase. Ci vorbește de popoare și grupuri de popoare; care însă, ori de ce culoare ar fi, orice limbă ar vorbi și oricari ar fi variatele calități pe care le au, descind din același părinți, din același sânge: dela Noe și fiii săi și, în ultima origine, dela întâia pereche de oameni (una singură!) făcută de Dumnezeu. Unitatea neamului omenesc este o doctrină fundamentală a creștinismului. Corelativul ei este dogma răscumpărării universale prin Hristos, al doilea Adam, care s'a făcut frate cu noi, cu toți fiii căzuți ai întâiului Adam. Oamenii sunt „frați“, prin urmare, nu numai pe plan supranatural, în mântuirea prin Hristos. Ci de aceea se mântuesc toți prin Hristos, fiindcă toți sunt frați pe plan natural, fii ai aceluiași Adam, al cărui păcat a făcut necesară redempțiunea prin Hristos.

Socotim absolut de prisos să mai stăruim în susținerea acestei învățături creștine, ea fiind una de temelie și în deobște cunoscută. Suntem convinși chiar, că o mărturisește și d. Crainic, ca și noi. În acest caz, firește, toată neînțelegerea e pricinuită de lipsa de precizie amintită mai sus, care ar fi de dorit să dispară neapărat la o nouă ediție a cărții.

șică umflată a grandomaniei. „Cu aceasta — remarcă just d. N. Crainic — am intrat în domeniul arbitrarului, unde orice se poate susține și se poate combate cu egală vigoare. Nu se poate susține oare, cu mai strălucit succes încă, excelența gândirii, a frumuseții, a ordinii, a energiei creatoare și a onoarei mediteraniene în defavoarea Nordului? Iar un chinez, supraviețuitor al civilizației sale milenare, nu e tot așa de îndreptățit, din punctul lui de vedere, să susțină cu același soi de argumente, excelența rasei sale față de celelalte și împotriva lor?“¹⁾

Este nu numai arbitrară auto-divinizarea rasistă germană. Este și o mare îndrăzneală. În fața afirmațiunii că nordicii au creiat toată civilizația umană, care fără ei ar pieri (*Die Germanen oder die Nacht!*), Fr. Nitti pune următorul tablou:²⁾

„Pe vremea când popoarele Mediteranei dădeau lumii cele mai mari civilizații, după mii de ani dela venirea lor în Europa, neamurile cele mai tipic ariene erau încă barbare, și încă barbari sălbateci și bestiali. Antropofagia n'a dispărut decât foarte târziu din sânul populațiilor celor mai tipic ariene din Anglia și Scoția, și popoarele germanice au păstrat deasemenea foarte lungă vreme un fond de barbarie primitivă. În v. VIII după Hristos, Scandinavii (arieni puri) sosiți în Anglia aduceau încă jertfe umane și mergeau până la a-și sacrifica proprii copii zeilor celor mai bestiali, pentru a dobândi victoria în războiu ori și numai pentru a-și prelungi propria viață.

„În istoria Europei Germanii apar cei din urmă, sosind abia înaintea Slandilor care sunt, după Gobineau, numai în parte arieni, de calitate inferioară. Popoarele Scandinaviei, care ar fi să fie ariane și mai pure decât Germanii, au sosit și mai târziu decât Germanii. Pe când, cu mii de ani mai înainte, Egiptul și Asiria dăduseră, prin civilizațiile lor neariene, cele mai mari capodopere; și când, cu mii de ani mai înainte, Grecii dăduseră pe Homer și pe Eschile, pe Sophocle și Euripide (cari, după Gobineau, încă au fost arieni!) și când Roma dăduse pe Horațiu, Virgil și Lucrețiu, aproape sigur nearieni, în Scandinavia și în Germania nu erau încă decât oarecare urme de artă primitivă. Ceeace însă nu împiedecă pe Hitler, în *Mein Kampf*, să spună cu toată seriozitatea că tot ce reprezintă comandamentele cele mai importante ale științei, artei și întregii activități creatoare, este arian și că arian a fost și tipul original, *Urtyp*, ceeace noi numim om. Este cu puțință să crezi serios astfel de absurdități?!“

S'ar putea spune însă că negermanii nu-s chieși să se declare în cauză. Din ei vorbește invidia, că nu fac și ei parte din rasa zeilor. Să ascultăm deci părerea unui neamț. A unuia care scrie temeinic, științific, cântărindu-și sever fiecare vorbă. Acelaș *W. Schmidt* pe care l-am întâlnit des și până aci are, la această chestiune, concluziile următoare:

„1. Principalii purtători ai rasei nordice, popoarele germanice, sunt numai o parte, și încă cea care se ivește mai în urmă, a popoarelor indogermanice; nu

¹⁾ NICHIFOR CRAINIC: *Puncte cardinale în haos* p. 163.

²⁾ O. c. p. 281—282.

pot reclama deci pentru sine, decât partea corespunzătoare a realizărilor culturale. 2. Indogermanii, la rândul lor, nu erau decât o parte, iarăși cea mai târâ, a neamurilor crescătoare de cai, întemeietorii culturilor înalte; de aceea nu le revine nici lor decât partea corespunzătoare din înfăptuirile culturale ale acelora. — 3. Nici aceste popoare de dominatori n'au reușit să întemeieze și să păstreze singure cultura înaltă, ci au avut nevoie în acest scop de popoarele de săteni agrarieni organizați matriarhal și de neamurile de meseriași și artiști așezați în orașe cu organizație patriarhală, două culturi reprezentate de alte rase. 4. Nici în Germania rasa nordică n'a format ea singură poporul german, în care reprezintă însă elementul constitutiv cel mai important. 5. Formarea poporului și statului german nu este o realizare a rasei nordice; ci în primul rând prin influința creștinismului s'a realizat unirea tuturor raselor și semințiilor nordice și nenordice ale Germaniei. — Și peste toate acestea, încă nu s'a accentuat în deajuns că, dacă rasa nordică este indiscutabil talentată, are totuși și ea, ca toate rasele, în structura sa și laturi întunecoase, care adesea sunt chiar reversul talentelor sale¹⁾.

*

Culmea îndrăsnelii și a absurdului o atinge rasismul atunci când decretează că „și *religia e supusă legilor rasei*, cărora trebuie să li-se adapteze“. Religia este degradată, prin aceasta, la rangul unei simple funcțiuni a rasei; rasa, în schimb, ca valoare supremă, devine religie.

De prisos să combatem amănunțit această încoronare a aberațiilor rasiste. Simpla formulare a unei pretențiuni de acest fel omoară în ridicol întreaga doctrină. — Chiar de aceea ne vom mulțumi să subliniem câteva din absurditățile și contradicțiile ei patente.

Religia presupune recunoașterea unei ființe sau valori supreme și absolute. — Rasismul, pentru care și sufletul și Dumnezeu sunt „rasiali“, înalță în chip evident rasa, în special cea nordică, la rangul acesta. Dar rasa este numai o parte a naturii create. Deci: o parte a creațiunii e decretată pur și simplu de „absolut“. Cu aceeași logică se poate decreta și cvadratura cercului. Absurditatea și abitrarul e la fel în amândouă cazurile.

În chip deosebit, în concepția spiritualistă, religia înseamnă raporturile dintre ființa rațională mărginită și Ființa supremă, care este spirit pur și absolut. — Rasismul se declară spiritualist și se ridică cu toată tăria împotriva materialismului ateu. În realitate însă, doctrina rasistă reduce totul, până și sufletul omenesc cu calitățile lui intelectuale și morale, la „rasă“ și la „sânge“, adică la elemente și forțe de ordin material. Rasismul este deci, în chip evident, un materialism tipic și abject, cum îl caracterizează Card. van Roey²⁾.

¹⁾ W. SCHMIDT, articolul citat din: *Kleineidam-Kuss*, o. c. p. 352.

²⁾ Alocuția citată.

Mai mult și mai rău decât atâta. Rasismul nu poate fi temelie nici măcar pentru o concepție materialistă a lumii. Sau: nu se poate vorbi nici măcar în sens materialist despre faimoasa „*rassische Weltanschauung*“ care umple scrisul teoreticianilor naziști. — Amănunțit arată acest lucru W. Schmidt, în articolul „*Rasse und Weltanschauung*“, citat mai sus ¹⁾.

Noi nu avem un cuvânt care să redea exact noțiunea de „*Weltanschauung*“. Ea însemnează — cum arată R. Eisler în al sau „*Wörterbuch der philosophischen Begriffe*“ ²⁾, din cei mai de seamă gânditori — viziunea pe care și-o formează cineva despre lume, despre universul privit în totalitatea lui, în cel mai cuprinzător înțeles al cuvântului: cer și pământ, ființe vii și materie moartă, animale și oameni; contemplate toate ca formând o unitate, un „*kosmos*“, pentru originea, cauza și scopul căruia se dă o explicație mulțumitoare. În fond, același obiect pe care îl are și religia; cu singura deosebire că religia trage din această icoană totală și normele morale practice, obligatorii pentru viața și faptele umane. De aceea, la temeiul oricărei religii stă o concepție despre lume. Credinciosul poate vorbi, deci, fie de religia sa, fie de această viziune, *Weltanschauung*. Nu însă invers. Fiindcă poate avea cineva o simplă „*Weltanschauung*“, fără să aibă în același timp și o religie, o credință; atunci anume când refuză să tragă concluziile morale, regulile de viață pe care să le socoată obligatorii în conștiință.

Teoreticianii rasiști dau de obicei noțiunii de „*Weltanschauung*“ însemnarea plină, de religie. Dar și dacă am înțelege-o strict, ca o simplă viziune despre lume, o icoană a universului, rezultatul e același. În ambele cazuri, adică, „*Weltanschauung*“ cuprinde totalitatea lucrurilor, existențialitatea completă și nu se poate referi la un aspect parțial, oricât de important ar fi el. „Când zicem „*Weltanschauung*“ — scrie K. Jaspers ³⁾ — înțelegem forțele și ideile, în orice caz ceva ultim și total al omului, atât subiectiv ca trăire, putere și mentalitate, cât și obiectiv, ca lume îmbrăcată în forme obiective“. După acest criteriu ultim, care cuprinde și explică totalitatea ființei, se vor deosebi viziunile despre lume. Vom avea o concepție teistă, dacă recunoaștem de ultima cauză a existenței un Dumnezeu personal (nu există însă o „*Weltanschauung*“ ateistă, dacă ea se înecă în simpla negațiune a lui Dumnezeu). Putem

¹⁾ În *KLEINEIDAM-KUSS: Die Kirche in der Zeitenwende*, pg. 334 sqq.

²⁾ Ed. 4. v. 3. Berlin 1930, pg. 506 sqq.

³⁾ La *Eisler*, o. c. pg. 506.

avea însă, și există într'adevăr, și o viziune materialistă, idealistă ori panteistă a lumii. Frecare din acestea îmbrățișează întregul și cearcă să explice, în felul său, originea, rostul și rânduiala firii. Nu se poate vorbi însă de o „Weltanschauung“ a liberalismului, individualismului ori a democrației internaționale; fiindcă nici una din acestea nu îmbrățișează totalul existenței, nicinu caută ultima caută și pe susținătorul ei, ci este numai un anumit fel de a fi și a lucra în anumite sectoare determinate ale vieții.

Rasa și doctrina despre rasă face parte din această categorie din urmă. Este o privire peste un sector restrâns al existenței, o cuprindere a unei părți numai, foarte redusă, a ființei. Strict vorbind ea nu cuprinde nici pe omul întreg; ci numai totalitatea calităților sale specifice fizice, ereditare. Nu este o concepție de ansamblu, a întregului. Nu poate fi, prin urmare, temei pentru o viziune despre lume. Dar așa ceva ar putea fi vorba numai dacă și facultățile sufletești ale omului s'ar arăta toate ca simple funcțiuni ale materiei. Atunci am avea ceva ultim și unitar. Dar nici atunci nu în forma rasismului. Ci în alta mai veche și mai vastă. Am înota adecă în plin și pur materialism și am ajunge la concepția materialistă a lumii. Dar pentru a ne înfunda în acest noroiu vechiu și demodat, nu era nevoie de calea ocolită și de gălăgia rasismului. Materialismul e de mult cunoscut și... părăsit. Dacă rasiștii, în ciuda tuturor protestelor, țin totuși — am văzut — să încălzească din nou această varză stricată, n'au decât. Să nu-și închipuie însă că ne-au dat ceva nou. Ci au ancorat o barcă împopoțanată cu multă panglicărie de vorbe în vechiul și răvășitul port al materialismului. Atât și nimic mai mult.

Decât rasa, cu mai multă îndreptățire s'ar putea lua de temelie a unei noi „Weltanschauung“ ideea de popor, din etnologie; fiindcă ea cuprinde cel puțin și partea sufletească diu om. S'a spus însă că nu e ceva permanent și neschimbat, fiindcă popoarele trec și vin etc. Perfect adevărat. Din păcate însă, tot atât de adevărată este această lege a nestatorniciei și a trecerei și în ce privește rasa. Nici rasele n'au permanență, n'au puterea neschimbării. Dimpotrivă, sunt ceva foarte dinamic și neprecis. Cum ar putea fi, prin urmare, un element atât de labil și atât de nesigur temelia nesdruncinată a întregii existențe? Așa ceva e cu adevărat absurd. „Ori din care parte am privi ideea rasistă — concludă Schmidt — ea se arată insuficientă și incapabilă a fi obiectul și temelia unei concepții totale despre lume. Fiindcă rasa este, cum am văzut, numai un element parțial în om, între multe altele, și încă nu cel mai puternic nici cel mai important. A atribui însă unui astfel de ele-

ment parțial caracter totalitar ar fi un adevărat nonsens și o opri-
mare violentă a tuturor celorlalte pretențiuni mai îndreptățite și, în
parte, mai înalte¹⁾.

Rasiștii noștri refuză însă cu indignare să fie trecuți în tabăra
materialistă. Ei se declară spiritualiști și teiști. Decât că atunci nu
mai sunt „rasiști“, în sensul național-socialist al cuvântului. Nu mai
pot vorbi de un „suflet al rasei“ și de un Dumnezeu german! Fiindcă
spiritul carne și oase nu are; nici sânge, nici rasă. Din
această dilemă scăpare nu există.

E mirare, de sigur, cum de atâta lume și atâtea inteligențe se
rătăcesc pe astfel de drumuri fără ieșire. Explicația este simplă.
Metafizicianii rasiști și-au construit toată teoria din anumite premise
vremelnice, din anumite necesități politice. De aceea în concepția
lor se încurcă mereu planul material eu cel spiritual, vremelnicul
cu eternul. Ei erau antisemiți; măsurile antisemite trebuiau justifi-
cate. Teoria rasei le dădea această justificare. Invățătura creștină
nu era însă de acord cu exagerările rasiste; a fost deci combătută
și ea cu aceeași teorie a rasei: este și ea de origine semită și nu
se potrivește cu firea și cu sufletul rasial german. De aici nevoia
corectării ei, ori mai bine a creerii unei religii care să fie emanația
specifică a duhului și sângelui nordic.

Să remarcăm și aci ciudata contradicție în care se înfundă
rasiștii. Cer sugrumarea creștinismului, fiindcă el n'ar fi potrivit cu
firea germană. În același timp însă, tot ei, exaltă la infinit civiliza-
ția germană care, se știe, a fost creată de Germani numai prin și
sub conducerea spiritului creștin. Cum de nobila rasă blondă, gă-
tuită de un duh străin de firea sa, nu a sucombat prin veacuri,
ci chiar dimpotrivă, călăuzită de acest duh — și numai de atunci!
— a dat o cultură cu adevărat impunătoare? — La întrebarea
aceasta nu răspund apostolii sângelui.

Dacă totuși continuă a se afirma teiști și credincioși, le vom
pune în față o singură observație, din *pastorală dela Fulda a epis-
copatului german*²⁾ Și anume: pasajul care pune față în față pe
„Dumnezeul rasei și pe Dumnezeu creștinilor“, adică noțiunea de
temelie a oricărei religii teiste-spiritualiste :

„In cursul veacurilor, totdeauna s'a adevărit că lepădarea de creștinism și
de Biserică a pregătit calea lepădării de Dumnezeu cel adevărat. Acest lucru
se adevărește și azi. Se vorbește de «credița în Dumnezeu», care trebuie pă-
strată în poporul german. Examinând însă conținutul și valoarea acestei «cre-
dințe în Dumnezeu» se vede numai decât că pe însuși acest «Dumnezeu» și-l

¹⁾ Ibid. p. 350.

²⁾ Publicată în *Osservatore Romano* din 2-9-30.

gândește fiecare înoitor într'alt și alt chip, rezultând din toate o adevărată harababură de credințe germane în Dumnezeu, care se găesc între ele în contraste ireductibile, ca apa și focul.

„Se încearcă a se respinge Dumnezeul creștinilor pentru a se așeza în locul lui «un Dumnezeu german»? Este oare acest Dumnezeu altul decât Dumnezeul celorlalte popoare? Dacă da, înseamnă că sunt atâția dumnezei câte rase și națiuni; adeva, în fond, nici unul. În realitate, adevăratul Dumnezeu este unul singur, cel mai perfect și cel mai par spirit între toate ființele. Domnul nemărginit al tuturor popoarelor și al tuturor vremilor, Creatorul etern al tuturor lucrurilor și dorirea ultimă a tot ce e nematerial și asemenea lui Dumnezeu și care merge spre patria sufletelor așa cum apa curge spre mare.

„Iată acum, într'o împrejurare solemnă, s'a proclamaț că germanul nu recunoaște pe „Dumnezeu creatorul“. Prin aceasta, germanul declară eternă lumea trecătoare și respinge pe unicul Dumnezeu adevărat, înțelegând prin noțiunea de Dumnezeu cel mult o expresie a sufletului rasial. Dar un astfel de Dumnezeu nu însemnează nimic. Nu e Domn nici Legiuitor, nici început nici sfârșit, nici Provedință nici ajutorător, nu e o putere care răsplătește și pedepsește. E cel mult o amăgire a modei filosofice care, mai curând ori mai târziu, va ceda locul ateismului. Astfel de confusiuni și neprecizii au totdeauna darul de a se desvolta până la ultimele consecințe și a ajunge astfel la contradicții fățișe...

„Dureros mișcați și profund cutremurați întrebăm: Este acesta un răspuns mulțumitor la arzătoarele și supremele întrebări? — Aceasta să fie deslegarea misterioaselor probleme ale universului, probleme care, fără Dumnezeu, ne întunecă din toate părțile? — E aceasta o religie solidă, ori numai un nor pe care îl va risipi cea dintâi suflare de vânt? — Aceasta să fie moștenitoarea credinței creștine, în care a crescut de veacuri neamul nostru, și prin care a ajuns bun, puternic, eminent și eroic?

„Dacă se trece peste noțiunea creștină a lui Dumnezeu, se ivește numai decât desnădejdea, se neagă cu totul o viață după moarte și responsabilitatea înaintea supremei forțe morale. — Intr'adevăr, dacă nu există un Dumnezeu personal supra-pământean, spiritualitatea în general și lumea de dincolo sunt simple năluciri...“

Iată, într'adevăr, un Dumnezeu care nu e Dumnezeu și o religie care nu e religie. Ciun biet surogat de fabricație omenească, care se ridică până cel mult la lumea palidă a miturilor fantastice și goale, născociri ale imaginației făurite acolo și atunci, când rațiunea nu găsește răspuns la chinuitoarele întrebări ale existenței. Cu o lovitură, rasiștii ne trântesc îndărăpt pe scara veacurilor, în vremele când Dumnezeu nu grăise oamenilor și biata minte omenească, lipsită de lumina revelațiunii, dibuia cu disperare în haosul negru al problemelor pe care nu le putea deslega. — Ce dureroasă și rușinoasă decădere acest „ersatz“ de religie, pe care „*Osservatore Romano*“ îl definește undeva foarte just drept „un amestec hibrid de teosofie, de mitologie nordică și așa zisă etnică a rasei“. Ce teribilă sărăcire a comorilor spirituale care îmbogățesc astăzi și fac să rodească sufletul creștin!

Și ce scădere n'ar însemna ea *pentru totalitate, pentru viața popoarelor* și pentru conviețuirea lor împreună pe pământ!

Rasismul, adică, nu e o filozofie plată, o simplă teorie abstractă și delectabilă. Ci o doctrină râvnitoare și o regulă de viață cu morală dură, implacabilă. El „aprinde în suflete o iubire arzătoare pentru rasă ca pentru binele suprem“. — Dacă rasa e binele suprem, trebuie făcut pentru ea totul și totul e permis. Rasa superioară trebuie să domine peste celelalte. Va reînvia deci sclavajul cu toate ororile lui.

Aceasta cu atât mai ușor, cu cât *însăși ordinea de drept și ordinea morală nu este decât un derivat al instinctului rasial*, stând exclusiv în serviciul rasei. A. Rosenberg o spune apăsat: „Dreptul... este expresiunea exigențelor sângelui... valorează numai în măsura în care se pune în serviciul rasei“ (Der Mythos...).

Ce perspective înfiorătoare ni-se deschid din pragul acestei teorii! Doi cardinali, adânc cunoscători ai problemelor sociale, și-au luat sarcina de a-le pune în fața lumii, în toată primejdioasa lor barbarie: *Van Roey* primatul Belgiei și *Verdier* al Parisului ¹⁾

„Această doctrină — zice Van Roey — distruge noțiunea tradițională despre drept, noțiune abstractă, superioară intereselor, măsură comună pentru toți indivizii și pentru toate popoarele. De fapt, dreptul devine contradictoriu, se opune șie-și însuși. Ceeace servește intereselor unei rase, convine oare mereu și altor rase? E de ajuns să privim situația internațională pentru a răspunde la această întrebare. Dară și pentru una și aceeași țară dreptul devine variabil. Ceeace azi e oportun, va mai fi oportun mâine? Prin urmare, ceeace se chiamă «drept» evoluiază în chip necesar împreună cu mersul evenimentelor. Până și acordurile și pactele internaționale au valoare și obligă numai «rebus sic stantibus». „A da o atare origine — adaugă Card. Verdier — dreptului, lucrului celui mai sfânt în viața omenirii, nu e numai o sfidare a științei și a istoriei, ci înseamnă a profesa «materialismul cel mai abject» și a deschide calea practicilor celor mai odioase. La ce consecințe înspăimântătoare nu duce o astfel de doctrină! Fapte recente se alătură la logica cea mai elementară pentru a denunța aceste consecințe și a desvâli una din cele mai mari primejdii cari au amenințat biata noastră omenire. Iată-le pe teren filosofic: monismul, și anume monismul materialist: totul e materie și forță brutală!... Dreptul nu e decât expresiunea exigențelor sângelui și rasei! Dacă acesta este

¹⁾ Alocuțiunea citată a Card. Van Roey și scrisoarea ce i-a trimis card. Verdier, publicate în *L'Osservatore Romano* din 2-11-38.

adevărul, deosebiri de rase crează în lume, și chiar în aceeași țară, deosebiri de drepturi în avantajul exclusiv al celui mai tare. Deci toate opunerile, toate luptele, toate distrugerile devin legitime când se săvârșesc pentru a asigura prepotența și dominațiunea celui mai tare. Ce perspective înspăimântătoare! Omenirea să devină o adevărată junglă, unde numai cei tari ar avea dreptul de a trăi?!“ Din nenorocire, popoare întregi au și ajuns la aceste concluzii stranii. „In numele drepturilor rasei s-a deschis, aci în vecinătatea noastră, împotriva alor mii și mii de oameni, o adevărată vânătoare, ca împotriva fiarelor sălbatice; ei sunt despuiați de bunurile lor, adevărați paria cari zadarnic caută în sânul civilizației azil și o bucată de pâine“.

La consecințe tot atât de dezaastroase duce concepția rasială a *moralei*. In interesul rasei e licită, laudabilă chiar *sterilizarea* celor socotiți neapți pentru a procrea exemplare frumoase și voinice. La fel *eutanasia* va fi îngăduită atunci când prin ea vor fi scoși din viață indivizi declarați inutili rasei. — Toată morala de altfel, care nu mai are norme absolute, transcendente, coboară la rangul de *simplă igienă socială*, cu singurul scop de a servi puritatea sângelui și frumseța rasei. — Ar dispărea dintr'odată, din societate, tot ce spiritul creștin a creat în domeniul carității, a iubirii, a blândeții. Tot ce e cu adevărat nobil și înalt în noi. Violența va fi legea supremă, legea junglei. Dacă rasa e singura realitate, singura valoare — omul, persoana umană, acest minunat rod al creștinismului, pe care Hristos l-a așezat în centrul vieții și al lumii, încoronat cu aureolă și cu misiune divină, dispărea de pe arenă. El nu e decât o undă trecătoare și fără însemnătate în râul mare al rasei.

*

Este evident, în concluzie, că rasismul este un aglomerat de rătăcirii pe cât de absurde, pe atât de funeste. — (Repetăm aci la încheiere, că am vorbit și vorbim de rasismul demagogic al național socialismului. Nu de cercetările științelor naturale în materie de rasă. Acestea sunt laudabile și folositoare. Părintele lor este un călugăr catolic. Ele trebuiesc încurajate și rezultatele lor sigure utilizate în folosul omenirii: spre a-i asigura sănătatea, voinicia, frumseța și puterea creatoare cea mai mare cu puțință. Dar aceste științe sunt încă la început cu cercetările. Ceeace știu sigur nu e în contradicție, și nu va fi nici în viitor, cu poruncile religiei care sunt croite din veci în plină conformitate cu firea omenească, deci cu interesele totale, sufletești și trupești, vremelnice și eterne, individuale și sociale ale omului. Nici odată, prin urmare, sub nici un

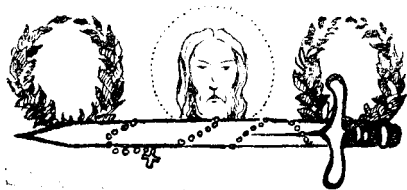
motiv și sub pretextul nici unei false științe, dela ele nu se poate face abatere, fără ca omul să nu se pedepsească, chiar aici, în interesele sale vremelnice.) — Pompoasa și barbara teorie a sângelui, cu diversele ei aplicațiuni, este în contradicție evidentă și ireductibilă cu religia catolică, cu dogmele ei de credință și cu poruncile ei morale.

Roma a condamnat cu tărie această erezie modernă. A făcut prin aceasta din nou un mare serviciu omenirii și civilizației. Ea a eliberat încă odată pe om din robia sângelui, punând în fața Bibliei rasiste evangelia lui Ioan care ne spune că: *Cuvântul ne-a dat putere să fim fiii lui Dumnezeu*. Nu sclavi ai sângelui, a rangului, a castei, a trupului; nu sclavi unul altuia, ci frați cu toții în marea împărăție a Spiritului iubirii al cărei cap e Hristos. — Apărând adevărul revelat, Roma a răsbunat și știința disprețuită și filosofia insultată prin mitul romantic al sângelui. — De asemenea, condamnând rasismul, ea servește pacea omenirii. Nu violența, nu forța brutală și egoistă este legea supremă a vieții, ci pacea frățască asigurată prin dreptate și iubire.

*

Văzând marea întunecare ce se lasă peste zarea Europei de astăzi în forma noiei religii a sângelui, să rugăm pe Dumnezeu — împreună cu Card. Verdier — „să ne păzească de aceste teorii și de aplicarea lor; să îndepărteze dela noi acest rasism pe care civilizația noastră creștină îl respinge în numele biologiei, istoriei, a adevăratei filosofii, în numele dreptului, al moralei tradiționale și al religiunii creștine. Să declarăm împreună cu Biserica aceste noi rătăcirii de «dogme absurde» și teorii periculoase. Mai mult decât oricând să rămânem credincioși ideilor de fraternitate universală, de libertate sănătoasă, de respect pentru tot cece este uman și de predilecțiune pentru cei mulți cari sufăr din marea familie umană. Aceasta este civilizația cea adevărată, civilizația creștină, a noastră“. — Pentru că cece nu-i creștin, nu este nici uman!

AUG. POPA

CALEA UNIRII

Priveliștea ce o oferă creștinătatea desbinată în biserici ce-și sunt potrivnice una-alteia, a fost totdeauna dintre cele mai mâhnitoare pentru orice adevărat închinător al lui Hristos. Și nici că se poate altfel când te gândești că menirea Bisericii este să fie permanentizarea vie și dătătoare de viață, prin veacuri, a Dumnezeului iubirii și a adevărului său care scapă pe muritor din cătușele patimilor. Iar vrășmășia și vrajba dintre biserici numai la împușinarea, slăbirea și stărpirea patimilor nu duc. Dimpotrivă, răscolesc mai avan ca oricari alte vijelii tot ceeace-i mai rău în om; despică în patru, cu gând de gâlceavă, firul de păr; durează zid de despărțire între cei ce ar trebui să fie un suflet și o inimă, odată ce-s mădulare ale aceluiaș trup mistic care-i Hristos-Domnul; usucă puteri, irosesc energii și fac de ocară însași ideea creștină în lume. Un dușman al creștinismului, pe nume *H. Lhotzky*, tocmai răzimat pe împrejurarea că „numărul religiilor creștine — ca și a duhurilor rele — este leghion“ (cum scrie dânsul), a îndrăsnit să afirme că creștinismul n'are dela Hristos nimic altceva decât numele. — Cuvânt care a fost rostit și de alții și care, din păcate, a aflat și află crezământ la mai multă lume decât s'ar părea.

Tragicul acestei situații nimeni nu l-a văzut mai bine și pe nimeni n'a îndurerat mai mult ca pe Vicarii Domnului. Străduințele Papilor de a reface unitatea în credință a Bisericii și de a realiza dorința Mântuitorului: o turmă și un păstor, sunt cunoscute. Și dacă numai între veacurile XI—XV s'au zădărnicit vre o douezeci de încercări de reunire, vina nu a urmașilor vârhovnicului Petre a fost. Patimi omenești, orizont redus și lipsă de înțelegere superioară nu numai în rândurile celor rătăciți, ci chiar și la atâția dintre mărturisitorii dreptei credințe, au împiedecat mereu înfăptuirea în întregime a gândului mareț al Papilor.

Fără însă ca aceștia să-l fi părăsit vreodată.

Așa îi vedem și după destrămarea unirii dela Florența de acum cinci veacuri, chemând la Unire și jertfind în acel scop energii misionare și mijloace materiale. Grigore XIII înființează la Roma

colegiul Sf. Atanasie; Grigore XV întemeiază Congregația de Propaganda Fide; Benedict XV ridică Institutul Oriental; Piu XI, între altele, clădește așezământul „Russicum“ și acel „Pio Romeno“, unde se adăpostește floarea clerului nostru tânăr trimis la înaltă învățatură bisericească în străinătate. Și câte alte semne ale iubirii părintești n'au arătat, îndeosebi Răsăritului creștin neunit, Paznicii adevărului de pe colina Vaticanului! Rânduelile bisericești răsăritene află în ei apărători pe cât de înțelegători, pe atât de aspri cu cei ce le-ar fi adus vreo vătămare. Leo X nu pregetă să înfrunte, în 1621, episcopii latini din Sicilia cari făceau mizerii albanezilor și grecilor ce țineau la ritul lor răsăritean: „Ordinarii locorum latini ipsam nationem super dictis ritibus et observantiis in locis ubi praedicti graeci morantur, quotide molestant, perturbant et inquietant“, și dă poruncă să se pună capăt unei atări nesocotite păcătoase. Mai târziu Benedict XIV va pune și el la punct, aspru și categoric, anumiți misionari latini cari au crezut că-și pot permite să tragă nișel pe calapod latin unele rândueli tipiconale răsăritene. Aceeaș grijă de nestirbirea comorilor rituale răsăritene au avut-o și alți Papi, până la actualul Sfânt Părinte, cu a cărui îngrijire a fost scoasă, la Grottaferrata, ultima ediție a Orologhionului grecesc, purificat de tot ce ar aduce a clișeu nebizantin. — Un gest acesta, pornit din aceeaș dragoste mare și sinceră față de Răsăritul creștin unit și neunit, dragoste dovedită cu graiul, cu scrisul și cu fapta, de Pius XI mai mult și decât de înaintașii săi.

Pax Christi in regno Christi (= Pacea lui Hristos în împărăția lui Hristos): cu această deviză și-a început apostolia în calitate de Cap văzut al creștinătății cel ce până aci semnase Achille Ratti. Și unde-i mai arzătoare lipsă de pace ca între bisericile creștine cari s'ar cădea să fie cu toatele păstrătoare ale adevărului descoperit — ale întregului adevăr descoperit — și purtătoare a luminii celei dătătoare de viață singuraticilor și neamurilor? Care lucru îl vor face numai având binecuvântarea Aceluia despre care știm că-i Dumnezeuul păcii și al unirii, nu al vrăjbei și al împărecherii. Isovrul a tot binele este Unimea cea în trei fețe și Treimea cea în unime. Reflex de pe pământ al unei realități mai presus de fire, Biserica Domnului se cade să poată fi și ea o întruchipare a unei unități pentru care felurimea să nu fie scădere și desfigurare, ci țarie și podoabă. Așa cum dorește Dumnezeu-Omul (o turmă și un păstor); cum află de bine Apostolul (un domn, o credință, un botez) și cum înțelege și Capul văzut al Bisericii a fi singur cu cale: unitate în credință, sub aceeaș cărmă supremă, în legăturile

iubirii, păstrându-se felurimea formelor rituale și a osebirilor naționale, artistice, culturale, cari nu ating dogma. Nici când n'au înțeles Papii altfel unirea și nimenea n'a manifestat mai multă venerație față de bisericile răsăritene și sfințele lor rândueli și obiceiuri ca un Leo XIII. Și dacă această unire e încă tot numai un vis al viitorului, asta e numai pentru că din prea multe inimi de bisericiani lipsește dragostea desinteresată de adevăr, care trebuie căutat cu smerenie și îmbrățișat cu lăpădare de sine. Și mai sunt și alte metehne cari dacă n'ar schimonosi atâtea suflete de conducători și de o parte și de alta a baricadelor confesionale, s'ar apropia oștile ce-și stau față în față, s'ar cunoaște cum se cuvine cei înstrăinați unii de alții, s'ar înțelege și s'ar răbda împrumutat. De aci apoi și până la înfrățirea sinceră și trainică nu mai e decât puțin de tot. Mai puțin decât cred chiar și cei mai optimiști.

Calea iubirii creștine: iată calea unirii! Papa Piu XI e apostolul *acestui fel* de a pregăti unirea Bisericilor răsăritene disidente cu Biserica Romei. Preot după inima lui Hristos, istoric consumat și bun cunoscător de oameni, dânsul a meditat mult asupra rupturii dintre Răsăritul creștin și Apus și l'a durut în toată vremea această sfășiere pentru încetarea căreia Pius IX, de dragul ideii și făcând și voia rusului ortodox convertit și călugărit Șuvalov, înzestrase cu indulgențe o rugăciune către Preacurata (asta după ce printr'o enciclopică îi chemase pe neuniți la unire) iar Leo XIII înființase o arhiconfraternitate de rugăciuni cu scopul să cerșiască pe calea rugilor fierbinți către Părintele milelor și a unei vieți de casne alese de bunăvoie, darul unirii în credință cu Roma a Răsăritului invitat și de acest Papă la refacerea unității în legăturile iubirii întru Domnul, pentru ca să i-se răspundă jignitor din partea patriarhului Antim VII al Țarigradului.

Pe *Pius XI* experiențele trecutului mai apropiat ori mai îndepărtat nu l-au descurajat. Ajunge în scaunul sf. Petre în 1922. Sub povara grijilor unei cărmuirii cu răspunderi cum nu este alta sub soare, preocuparea veche: împăcarea Răsăritului neunit cu Roma catolică, îl stăpânește și aci. Ba acum în chip și mai copleșitor ca înainte de a intra în moștenirea sf. Petre. În consistorul din 18 Decemvrie 1924 Părintele Obștesc al creștinătății face declarația — program: „Opera de împăcare nu poate fi încercată cu ceva nădejde de isbândă dacă de o parte nu-i abandonat acel fals fel de a vedea doctrine și instituții de ale Bisericilor Răsăritene — fel de a vedea de rău auguriu, dar înrădăcinat în multe inimi — și dacă de altă parte nu se dă mai multă silință să fie înțeles mai bine acordul dintre Părinții Răsăriteni și Părinții Latini într'o singură și

aceea credință și dacă, înafară de aceea, nu se încearcă, și dintr'oa parte și dintr'alta, schimburi de idei în spirit de iubire frățească. E necesar ca, întru cât e posibil, tinerii leviți ai universităților și seminariilor latine să fie puși în curent cu doctrinele Răsăritenilor și cu științele ce sunt în legătură cu acelea. Nu mult după aceea, într'oa audiență acordată universitarilor catolici, după ce le-a recomandat și lor studiul problemelor atinse mai sus, a ținut să adaugă: „Pentru a se ajunge la unire e de lipsă înainte de toate ca cei desbinați să se cunoască. Pentrucă se poate spune că dacă opera unirii s'a dus în vânt de atâtea ori, asta s'a întâmplat în mare parte în urma faptului că părțile nu se cunoșteau. Dacă subsistă de o parte și de alta prejudeții, e necesar ca prejudețiile să cadă. Se par de necrezut greșelile și echivocurile ce se mențin între frații neuniți din Răsărit și se repetă mereu împotriva Bisericii Catolice. Dar și catolicilor le lipsește uneori justa apreciere a fraților lor neuniți; le lipsește uneori pietatea frățească, pentrucă le lipsește cunoașterea“.

Toate aceste idei și sugestii au fost reluate, amplificate și susținute cu nouă căldură și încredere în mila Celui de sus și în cumințenia inspirată a bunilor creștini, acum zece ani, în Septembrie 1938, când s'a dat publicității enciclica papală *Rerum Orientium* de epocală însemnătate. Pomenind cu laudă strădaniile înaintașilor săi, și în special ale lui Benedict XV, întru a câștiga pe răsăritenii disidenți pentru refacerea unității Bisericii lui Hristos, leagă de inimă tuturor episcopilor latini să se îngrijească să aibă barem câte un preot care să fie bine instruit în chestiile orientale și să fie în stare de a învăța într'asta și seminariștii, a căror dragoste față de Mireasa Domnului va crește cu atât mai mult văzând-o cât e de strălucitoare în unitatea-i doctrinară și în podoaba varietății riturilor ei.

Cătu-i pentru sentimentele de neîncredere ale răsăritenilor în apuseni și de încăpăținare în separatismul lor, trebuesc înțelese în pricinile lor. Cele aproape zece veacuri de desbinare au răcit inimile și au adâncit antagonismele. Anumite vorbe aspre spuse ori scrise și anumite fapte nu de Dumnezeu însuflate n'au făcut decât să tot înrăutățească raporturile dintre cei despărțiți nefrățește. Cu vremea mulțimile smulse din unitatea de odinioară și ascultând de glasuri mai mult ori mai puțin pătimase și-au format o conștiință a lor care, deși nu-i cea adevărată, dar e conștiință. Neuniții au și ei slujbe, taine, devoțiuni, cazanii, biserici împodobite: o lume proprie în care au trăit de atâtea veacuri părinții de părinți; în care s'au trezit și ei și în care se simt acasă. Primat papal, Filioque,

Purgator, Epicleză, Azime, Infaillibilate, Samavolnicii pe vremea cruciadelor, ș. a. sunt probleme cari nu frământă mulțimile. Tocmai acestea însă, și altele ca ele, agită cârmuitorii sufletești ai mulțimilor și-i țin desbinați și învrăjmășiți — aici se poate spune că omne malum ex clero — și cu ei și pentru ei rămân, în staule deosebite, și turmele. Despre oițele cari urmează unor păstori răătăciți se poate spune însă că, sută la sută, sunt de bună credință și nici prin minte nu le trece că sunt în greșală. Aceștia pot s'o spună ca vestitul și cucernicul cardinal Newman, convertit dela anglicanism: „Părinte, eu n'am păcătuit niciodată împotriva luminii“ (intrucât nici când n'a fost de reacredință) și ca Ignațiu Spencer (un alt convertit celebru): „Niciodată nu m'am mărturisit vinovat de erezie înainte de convertirea mea și nu pot crede că compatrioții mei ar putea fi învinuiți în massă de păcat“.

Din acest motiv, și din atâtea altele, linia de conduită a celor din staulul sf. Petre (adevăratul staul al lui Hristos) față cu cei ce sunt afară de el (fără vina lor) nu poate fi alta decât a celei mai largi înțelegeri și a iubirii. „Creștinul e creștin chiar și fiind neunit“, cum zice *Aristide Brunello* comemorând împlinirea alor zece ani dela publicarea enciclicei „*Rerum Orientalium*“ (*Osservatore Romano* 8. IX. 38) și nimănuia nu-i este îngăduit să treacă cu vederea, ori să bagatelizeze această împrejurare. Că neuniții vor fi acri la vorbă; că vor fi nedrepti în judecarea oamenilor, faptelor și așezămintelor unite, ca acel căpitan *Gheorghe Cristurian* (ori cei cari au „comandat“ epitaful ominos) din cimitirul ortodox al bisericii sf. Nicolae din Brașov (Prundul Scheilor) și care sună așa:

Ce ești am fostu,

Ce sunt vei fi!

Scóla din Blaju (în notă: Scóla ieduitică a românilor renegați) *n'am învâțatu*

Ci p'alui Ladar și Eliad

Ce rumânismul ne a datu

Când ne-am fost degeneratu; —

că se vor preta până și vlădici neuniți la ieșiri nesocotite, (de ticlitori de istorie tendențioasă nici nu mai pomenim), se prea poate. Cu toate acestea iubirea față de ei nu trebuie să scadă, fiindcă adevărata iubire creștină nu caută ale sale. Ea caută mărirea lui Dumnezeu și vindecarea bolnavilor. Și nu-i boală mai greu de vindecat ca învechirea în greșala de credință. În cazuri de acestea nu poți face ceva mai bun decât să-i lămurești bolnavului, cu toată delicateța, adevărul și apoi să te rogi cu tot focul inimii pentru el. Sfatul sf. *Augustin* (De laude pacis, sermo CCCLVII, n. 8, în trad. păr. I. Georgescu): „Nu ocări pe cel ce ocărăște, ci roagă-te pentru

el! Vrei să vorbești împotriva lui? Vorbește-i lui Dumnezeu pentru el! Nu zic să-ți închizi gura, ci să ți-o deschizi acolo, unde vorbești tăcând, cu buzele închise, dar cu inima glăsuitoare. Fii bun pentru el, când nu te vede. Atunci, când el nu e om de pace și vrea să se certe, răspunde-i împăciuitor: Spune tot ce vrei, urăște-mă oricât, vrăjmășește-mă cât îți place, ești fratele meu. El, poate, îți va răspunde: Eu să-ți fiu frate, când tu îmi ești dușman, vrăjmaș? Da, deși îmi vorbești așa, fratele meu ești. Se va părea lucru de mirare: Urăște, vrăjmășește și totuș e frate? Dar ce vrei? Să cred celui ce nu știe ce vorbește? Când eu îi doresc sănătate, să vadă lumina cea adevărată și să-și recunoască fratele. Cui vrei să-i cred că nu-i mai sunt frate, că mă vrăjmășește și urăște? Lui? Ori luminei însăși? Să ascultăm ce zice însăși lumina. Cetește proorocii! Ascultați voi, care vă temeți, cuvântul lui Dumnezeu! Duhul sfânt grăește prin proorocul Isaia: Ascultați voi, care vă temeți, cuvântul lui Dumnezeu. Spuneți celor ce vă uresc și vă vrăjmășesc: Voi sunteți frații noștri... Frate rău, frate certăreț, dar tu ești fratele meu. Căci și tu zici cași mine: Tatăl nostru, carele ești în ceriuri (Mateiu VI, †). Mărturisim un Dumnezeu, noi de ce nu suntem una? Rogu-te, frate dragă, recunoaște ce mărturisești cu mine și osândește ce faci împotriva mea. Ia aminte la cuvintele ce ies de pe buzele tale. Ascultă-mă pe mine. Bagă de seamă cui ne rugăm: Tatăl nostru, carele ești în ceriuri. Nu un prieten, nu un vecin oarecare, ci însuș Cel căruia ne rugăm ne poruncește să ne unim. Dacă avem către Tatăl ceresc un glas, de ce n'avem și o inimă?"

Admirabile cuvinte de îndrumare ale unui sfânt care, în tinerețe, și el fusese prins în mrejele ereziei manicheiste și care mai târziu, gândindu-se la experiența sa personală, dă îndemnul: „Gătuțiți greșelile, dar fiți plini de dragoste față de cei greșiți!“ și face și destăinuirea atât de mult grăitoare: „Aceia pot fi fără milă față de voi (manicheii) cari nu știu cu prețul căror sfortări să ajunge la cunoașterea adevărului și câte greutatea trebuesc trecute până să se descurce omul din greșală. Cătu-i pentru mine, nu pot tăgădui că dac-am putut ajunge la contemplarea adevărului în toată puritatea sa și fără umbră de eroare, asta am putut-o numai după ce am pierdut atâta vreme pe căile rătăcirii... Oh, nu! Eu nu pot fi răutăcios cu voi. Dacă alții m'au răbdat pe mine, și eu înțeleg că trebuie să vă rabd pe voi“.

La unirea în credință nu va duce nici apologetica, nici polemica, nici vorbele late, cu boială patriotardă, ci iubirea creștină iluminată care va face pe cei despărțiți să se cunoască mai bine,

să se înțeleagă, să se suporte împrumutat, să se roage unii pentru alții și să se silească a-și fi pilde de nefățărîtă vieață creștinească. Așa cum precizează Pius XI în enciclica sa „Rerum Orientalium“. Pentru noi uniții cuvântul Vicarului Domnului e cuvânt sfânt. Dacă vrem unirea tuturor fiilor neamului nostru în aceeaș credință singur integral adevărată a Romei sf. Petre — și vrem acest lucru din toată inima — caută să ne acomodăm întru totul îndrumărilor Sf. Părinte. Ceeace, cu ajutorul lui Dumnezeu, se și face în marginile puterilor noastre. Câini muți, osândiți de prorocul Isaia, n'am fost. Ne-am apărat și ne apărăm dreptul și adevărul față de oricine și oricând. Lumina sub obroc n'am ascuns-o. Rugăciuni pentru revenirea fraților la unitatea credinței s'au făcut și se fac în Biserica noastră. Pildă în bine am fost altora în una și și alta (mai nou, de ex., ortodocșii-neuniți ardeleni încetățenesc și ei misiunile populare). Totuși mai avem mult de făcut. Și va trebui să punem pond special pe creșterea vieții sufletești a tuturor fiilor Bisericii noastre. Sfințenia este apostolatul cel mai efectiv. Despre apostolul fără pereche al Franței, care a fost sf. Vincențiu de Paul, se știe că a interzis fiilor săi sufletești să forțeze oarecum convertirea calvinilor cu mijloace omenești... „Vreți ca protestanții să se întoarcă? Ei bine: să nu le dăm prilej de protestare cu purtarea noastră slabă. Să fim sfinți, și protestanții nu vor mai protesta!“

Revin la noi Românii uniți: Să avem cât mai mulți călugări, călugărițe, preoți de mir și mireni sfinți, și ortodoxia disidentă se va stinge pe îndelete, dar sigur. Mai ales că n'o despart de Roma prăpastii dogmatice ca cele ale protestanților de exemplu, și nici deosebiri de limbă și sânge ca cele ale Grecilor, la cari mai înveștează raporturile cu Roma și anumite reminiscențe de istorie națională. Un Papă — Inocențiu III ¹⁾ — a spus-o odată alor noștri: Vos sanguine et fide Romani. Un alt Papă o se poată spune tot așa, dacă nu tuturor Românilor de acum, apoi celor ce ne vor urma.

¹⁾ Principi și militari apuseni, la sfârșitul veacului XIII, pun mâna pe »Republica monahală« a Muntelui Athos, maltratează călugării, jefuesc bisericile Sfântului Munte, și se pretează și la alte păcătoșenii. Monahii athoniți s'au îndreptat atunci spre Papa Inocențiu III († 1216) care le-a și luat numai decât apărarea față cu potențaii armelor, iar călugărilor năpăstuiți le-a trimis (cu dt. 17 Ian. 1213) o scrisoare părintească, din care reținem rândurile: »Colina voastră, aleasă între colinele alese, e bogată în roadele semănăturii celei duhovnicești. Locuit de un slăvit stol de monahi, cari duc o vieață de aspră pocăință, Muntele Athos e în floarea unei astfel de cucernicii și sfințenii, încât, cu tot dreptul, se poate repeta cu Iacob: Cu adevărat sfânt este acest loc, pentrucă aci e lăcașul lui Dumnezeu și, oarecumva, poarta ceriului...« — A avut, vreodată, cineva, cuvinte mai frumoase, pentru acest ostrov ortodox?

Când va fi aceasta? Taină scumpă, rezervată de Dumnezeu altor vremuri, cu creștini de Români mai buni ca cei de acum. Credița noastră nestrămutată este însă că va veni ziua când ni-se va împlini și acest vis încă neîmplinit decât în parte. Faptul că nouă uniților ni-se fac atâtea zile amare nu ne stinge însuflețirea și stăruința întru atingerea unui scop atât de mare și sfânt. Sfârșitul alege. Și sfârșitul va da câștig de cauză binelui pe care-l râvnim noi spre fericirea, adevărată și deplină, a tuturor fiilor neamului nostru.

*

An de an se ține, dela 18 până la 25 Ianuarie, așa zisa *octavă a unității*, — o mișcare cucernică pornită în vederea unirii bisericilor creștine de o comunitate protestantă engleză (Atonement) în frunte cu convertitul de mai apoi Paul Francis. Mijloacele acestei mișcări? Rugăciunea, luminile și puterile ce dă ea de a promova scopul spre care tinde mișcarea din chestie. Milioane de creștini (protestanți, catolici și ortodocși ruși) fac parte din ea cu o convingere și nădejde tare. Și cine poate crede că această imensă avalanșă de rugăcinni va rămânea neascultată? Ar fi să nu luăm în serios asigurarea Mântuitorului: cereți și se va da vouă. Dar care neam creștin desbinat de Roma e mai puțin vinovat de acea desbinare în care a fost tras de străini de sufletul, de limba și de sângele său, și în urma cărei rupturi samavolnice a suferit atât de mult dealungul atâtor veacuri? Chiar a sa de ar fi vina îndepărtării și înstrăinării ce i-a cășunat atâta rău, avem temeuri să credem că și-a ispășit greșala prin câte a pățimit. Ș'apoi nu este a se uita și micșora nici „toată acea parte de bine, de valoros, de creștinesc, ce se află în acele frânturi de-ale adevărului antic“ reținute de disidenți, precum nici împrejurarea că „blocurile tăiate dintr'o stâncă de aur poartă și ele vinișoare de aur“, cum le aduce aminte Sf. Părinte tuturor fiilor săi cărora le-a dat, prin enciclica „Rerum Orientalium“ sfaturile pe cari le cunoaștem. — Motive în plus să credem că cel dintâiu neam ce va intra din nou în întregime în legăturile ascultării iubitoare cu Sf. Scaun al Romei, va fi neamul nostru.

Gândurile, dorurile și nădejdele acestea ni-le-a trezit iarăși și ni-le hrănește și întărește cumpănirea luminoaselor îndemnuri și îndrumări ale enciclicei „Rerum Orientalium“ dată publicității cu zece ani în urmă, dar tot așa de actuală atunci ca acum și ca totdeauna, până când vor mai fi desbinări în sânul creștinătății.

DUMITRU NEDA

OAMENI ȘI FAPTE

DUPĂ DOUĂ DECENII.

Cortina străvezie a timpului a acoperit cu douăzeci de ani frământarea interioară delirantă a neamului nostru, ce-și vedea, la 1 Decembrie 1918, împlinit un vis: visul multiseclar. Cronicarii iubitori de țară și plini de nectarul înțelepciunii bătrânești, încă din secolul al XVII-lea, enunțând origina latină și unitatea de simțire și graiu a Românilor din toate părțile locuite de ei, puseră piatra fundamentală ideologică a idealului unității naționale; iar, mai apoi, când secolele următoare, îmbibate din ce în ce mai mult de seva revelatoare a cărții, încheagă definitiv contururile idealului unirii tuturor Românilor, acesta era atât de propriu firii neamului, moștenitor de drept și de fapt, dar uzurpat din stăpânirea pământului străbun de venetici purtați pe aripi de vânt, încât cultivarea paralelă a altui ideal mare părea un non sens.

În ultimile decenii ale sec. al XIX-lea, Românii, robiți ori liberi, trăiau cu acelaș dor în inimă și cu aceeaș imagine aureolată de jertfa atâtor generații: România întregită. Supuse analizei de psihologie colectivă, toate evenimentele politice și culturale românești din ultimele secole vădesc în fibrele lor osmotice, ca sevă susținătoare de viață, aceeaș dorință, tănuită ori manifestată, a revărsării și întâlnirii sufletului românesc, stăpân pe formele lui de viață, nu ocrotit ca în trecut de umbra răcoroasă a văgăunelor și văilor din munți, adevărate artere de circulație pe atunci. Unirea cea mare din 1918, văzută mai adânc decât concretul și prezentul ei, este într'adevăr corolarul suprem al străduințelor de veacuri ale unui neam. Ea este cu atât mai mare cu cât este mai proprie neamului nostru, căci tratatele de pace, menite a încheia socotelile războiului mondial, n'au premers-o, ci, urmând-o, au înregistrat de drept un fapt împlinit și atât de natural încât o revenire asupra lui părea mai mult decât superfluă. În înfăptuirea aceasta din 1918, actul săvâr-

șit la 1 Decembrie, în istorica cetate Alba-Iulia, este capitolul principal al cărții unirii neamului.

A încerca azi descifrarea ori schițarea tabloului acelor zile de glorie națională nu este un lucru ușor deși au trecut abia două decenii. Mulți din cei deatunci s'au dus fără a îmbrăca în haina cuvântului prea mult din freamătul sufletesc al evenimentelor; cei cari supravețuesc privesc încă, melancolic, în urmă, acel moment de vrajă. Dar acolo unde nu poate vorbi glasul omului slăbit ori înecat de bălăriile vremii, iau cuvântul văile și munții și în înfrățire cu glasul de rugăciune mulțumitoare a celor morți pentru întregire, ne cântă în ton de pomenire figurile și clipele de istorie vie legate de ziua lui 1 Decembrie.

Glasul prelung de buciom, purtător de veste din munte în munte, ne reinvie freamătul avalanșei de moți ce curgeau, în ajunul zilei glorioase, din Munții Apuseni, spre cetatea unde stăpânise odată Vodă Mihai. Sumanele lor albe, îndulcind expresia feții crispată sub greutatea prea lungită a așteptării izbăvirii, impuneau în atmosferă mireasma păcii, a iertării creștinești și a uitării românești.

Din sus, de pe Târnavă, coborînd coline în pâlcuri, ori parcurgând văile mănoase cu trenul, mulțime de țărani cu căpeteniile satelor — preoți și învățători — în frunte, alergau fără răsufflare spre „Bălgrad“ ca spre un loc ales de Atotputernicul pentru rostirea dreptății unui neam. Tinerii petrecuți de elanul zilelor, își irroseau energiile în cântece și chiuituri, iar bătrânii, copleșiți de darul Celui de sus, pe care ei nu se mai credeau învredniciți a-l apuca, mărturiseau prin bobi de lacrimi arginții bucuria momentului solemn. La ei se alăturară cei veniți din susul Mureșului, ca împreună cu Maramureșenii, în portul pitoresc și pletele lungi, evocatoare ale figurii vechilor Daci, și cu Bănățenii spilcuți, să dea ansamblul măreț al adunării istorice de pe platoul cetății Albei-Iulii. Orânduți de căpetenii, reprezentanții legali, adunați în istorica cetate, reinviau tabloul taberelor lui Iancu dela 1848. Spiritul eroului tribun le șoptea tuturoră nădejdea cea mare, că mai marii poporului, cărturarilor luminați și luptătorii neînfricați, lucrând sub semnul crucii, în aceleași încăperi unde odinioară se judecase procesul eroilor naționali Horia, Cloșca și Crișan, vor fi și acum exponenți fideli ai aspirațiilor sufletului național. Și așa a fost. Fruntașii, bătrâni și tineri, râvneau un singur lucru: unirea cu patria-mamă. Glasurile singuratece cari propuneau, poate mai mult cu intenția încercării, anumite condiții acestei uniri, sunau strident și produceau pe fețele tuturoră mâhnire. Gh. Pop de Băsești, Maniu, Ciceo Pop, Vaida,

ep. I. Hossu, Goldiș, Miron Cristea, Teodor Mihali, Vicarul blăjean Vasile Suci, Ștef. Roșianu, Victor Macaveiu și alții, luptători vechi, și cunoscători ai temnițelor ori cel puțin ai scaunelor de judecată magheare tocmai pentru acțiunea lor națională, nu puteau decât uniți în cuget și în simțiri să redacteze actul menit a fi piatră de hotar în viața neamului românesc din Ardeal, atât de oropsit sub vitregia vremilor trecute. Și așa s'a făcut. După cuvenitele desbateri, mai mult revărsări de suflete aprinse în bucuria zilei, glasul de apostol al P. S. Sale Ep. Hossu citi în fața mulțimii actul unirii. Iureș de inimi, ale căror bătăi până atunci erau suspicionate, ia în stăpânire văzduhul, transmițând pe undele vântului fiorii bucuriei celei mari până în colțurile extreme ale românismului. Satisfăcuți apoi cu toții, conducători și conduși, se îndreaptă unii crainici binevestitori spre București, iar alții, cei mulți, cu fețele vesele ca după o atare împlinire, se întorc în sate și orașe îndemnând toată suflarea la marea sărbătoare națională.

Și au trecut ani după ani. Străduințe de mai bine, de migăloasă sudare a urmelor vremilor vechi cu imperativele vremilor celor noi s'au depus pretutindeni, de mici și mari. Totuși, ceea ce pentru noi era sărbătoare și bucurie, pentru cei cari pierduseră privilegiile de veacuri, chiar dacă erau integrați cu egal tratament în noua configurație a țării, era prilej de mâhnire, de retragere într'un vis de revizuire. S'au turburat apele până departe la malurile Britaniei, de cei cari credeau în nebulosul vis, dar ceața a pierit sub strălucirea soarelui dreptății. Azi din ce în ce mai mult, actul unirii dela Alba-Iulia capătă un caracter de definitivare, de inexorabilă durabilitate, încât și nemulțumiții de ieri se supun hotărârii providențiale din 1918. Fisionomia de azi a țării a căpătat aspectul unității desăvârșite încât bucuria actului unirii cu patria mamă, este consfințită de progresul creator în plină desfășurare.

Fie ca din evocarea tabloului zilelor glorioase de acum douăzeci de ani, sufletele Românilor, înnoite ca de apa vie a basmelor, să simtă permanent și ca atunci, necesitatea unirii în gândire și simțire. Aceasta cu atât mai mult cu cât viața externă, europeană, este frământată de mari ambiții și de îndrăznețe pretențiuni, cari, azi ori mâine, ar putea atinge prestigiul și dreptul nostru consfințit de atâtea ori și cu atâtea sânge românesc. Amintirea zilei de 1 Decembrie 1918 pretinde fiecărui Român pentru lămurirea prezentului și asigurarea trăinicieii viitorului, unirea și iarăși unirea. — S'o realizăm!

CUM SE FĂURESC LEGENDELE

În ultimul timp a început a fi răspândită, cu tendințe care se pot ghici ușor, o părere foarte greșită privitoare la poporul românesc din Maramureș, privitoare la conștiința lui națională și la puterea lui de rezistență în fața încercărilor de cutropire străină. Nația noastră din acest îndepărtat colț de țară este prezentată într-o lumină care nu e numai cu desăvârșire falsă ci e, în același timp, și profund jignitoare. Se spune anume că „influențele străine și dușmăniile politice“ în a căror „bătăie“ se găsea până la sfârșitul anului 1918, *au adormit în ea instinctul de viață românească, pregătindu-i prăbușirea.*

Se știe, că până la unirea cea mare, întreg neamul românesc de dincoace de munți se găsea în bătăia influințelor străine și a dușmăniilor politice și totuși despre nici o parte a lui nu se afirmă că și-ar fi pierdut instinctul de viață românească ei, dimpotrivă, se glorifică chiar acest instinct care în momentele hotărâtoare a găsit drumul drept al supremelor interese naționale. Pentru ce se face excepție numai cu Maramureșul și pentru ce se spune numai despre elementul românesc de acolo că avea instinctul național adormit? Răspunsul ni-l dau autorii înșiși ai acestei bizare legende: *instinctul de viață românească al Maramureșenilor era adormit fiindcă erau uniți cu biserica Romei.* Influențe străine și dușmăniile politice amenințau Maramureșul și înainte de unirea religioasă a lui cu Roma, însă a rezistat cu voinicie și viforului și momelilor. A rezistat fiindcă era ortodox. Unirea cu Roma i-a frânt puterea de rezistență și astfel influențele străine și dușmăniile politice i-au putut ușor adormi instinctul de viață românească, pregătindu-i prăbușirea.

Povestea cu „somnul“ național al Românilor din Maramureș nu e de azi. Ea e ceva mai veche. Nouă e numai explicarea „somnului“. Ea datează de abea un an și câteva luni și a fost inventată pentru a justifica înființarea episcopiei ortodoxe în județul fără ortodocși. Noi, evident, nu vom protesta împotriva acestei explicații, căci dacă am protesta împotriva ei ar însemna că o luăm în serios. Asemenea nu vom încerca nici să o combatem, pentru că un sentiment de firească jenă ne împiedică să arătăm că biserica lui Inochentie Micu Klein întemeietorul politicei naționale românești în Ardeal, alui Petru Pavel Aron întemeietorul școalelor blăjene, alui Ignatie Darabant sprijinitorul marelui mișcări naționale din anii 1790—92, alui Samuil Vulcan ctitorul școalelor românești dela Beiuș, biserica lui Samuil Micu Klein, alui Gheorghe Șincai și Pe-

tru Maior, alui Timoteiu Cîpariu, Aron Pumnul, Simeon Bărnăușiu, Ion Maiorescu, August Treboniu Laurian și Papiu Ilarian, biserica lui Gheorghe Barișiu și I. M. Moldovanu, alui dr. Ioan Rașiu și Augustin Bunea, alui Vasile Lucaciu, Gheorghe Pop de Băsești și Ștefan Ciceo Pop, alui Iuliu Maniu și Alexandru Vaida Voevod nu a fost un element de adormire a instinctului de viață românească.

Falsă nu este însă numai explicarea „somnului“ maramureșean, ci este absolut falsă legenda însăși a acestui somn. Adevărul adevărat e că Românii Maramureșeni, toți uniți cu biserica Romei, stau din punctul de vedere al rezistenței naționale, în fruntea județelor care au fost supuse stăpînirilor străine. Această rezistență este pur și simplu uimitoare dacă ținem seamă că județul se găsește la periferia pământului românesc, în imediata vecinătate a masivului rutenian și în calea invaziei evreiești dela miază noapte și, în fine, că timp de 120 de ani Românii de-aci au fost supuși episcopiei rutene a Muncaciului. Nici vecinătatea Rutenilor, care s'au așezat acolo înainte de unirea Românilor cu Roma; nici invazia evreiască pentru care nu poate fi făcută vinovată biserica unită, cum nu poate fi făcută vinovată biserica ortodoxă pentru invazia evreilor în Bucovina și Moldova; nici infiltrația maghiară n'au putut altera caracterul românesc al satelor românești maramureșene. Acest lucru l-a dovedit cu cifre care nu pot fi contestate d. G. Mihali în interesanta sa broșură: *Desnaționalizarea Maramureșului*, tipărită înainte cu trei ani la Sighet în editura *Asociațiunii pentru cultura poporului român din Maramureș*. Dar fiindcă legenda „somnului“ maramureșean se menține și continuă a fi invocată pentru justificarea unor acțiuni care, în loc de a promova interesele de stat, le primejduese, socotim util a stărui în câteva cuvinte asupra ei.

Balogh Pál în marea sa operă *A népfajok Magyarországon* (Popoarele Ungariei) apărută la Budapesta în 1902, vorbind de județul Maramureș arată că *satele care au fost românești în 1850 au rămas toate cu caracterul lor românesc și la sfârșitul veacului și că, în acest restimp, populația tuturor a crescut* (pp. 612—17). Chiar și față de Ruteni, cel mai numeros popor al județului, rezistența Românilor a fost extraordinară. D. Mihali constată în broșura citată (p. 21) că la 1900 nu s'au găsit decât 640 Ruteni împrăștiați în 36 sate românești și 546 Români împrăștiați în 45 comune rutenești.

Instinctul de viață românească al Românilor uniți din Maramureș apare și mai evident dacă vom compara rezistența lor cu rezistența elementului românesc din județul Bihor d. p. care și el are o așezare periferică. Dela jumătatea veacului al 19-lea până

la începutul veacului al 20-lea numărul locuitorilor români din Bihor a scăzut în 47 comune, iar 8 comune și-au pierdut caracterul românesc devenind maghiare. Sporul populației românești din Maramureș îl arată cifrele următoare:

Anul	Numărul Românilor
1880	58,925
1890	64,957
1900	74,978
1910	84,510

În treizeci de ani numărul Românilor maramureșeni a crescut deci cu 25,585 adică cu 43⁰/₀, pe când sporul general al elementului românesc din Ungaria între anii 1880—1910 a fost numai de 22,7% (dela 2,405,095 la 2,949,032). Să nu uităm apoi că Românii uniți de-acîi își aveau încă din 1860 o *Asociație pentru cultura poporului român*, iar Românii ardeleni și-au înființat pe a lor abia în anul următor (1861)!

Despre „instinctul de viață românească” al Românilor uniți din Maramureș în veacul al 18-lea, deci în veacul când din punctul de vedere bisericesc erau supuși jurisdicției episcopiei rutene dela Muncaci, ne putem da seamă din cărțile folosite în bisericile lor. Din *Insemnări din bisericile maramureșene* publicate de d. I. Birlea la 1909, rezultă că nicăiri n'a stăpânit în veacul al 18-lea cartea românească atît de exclusiv ca în bisericile unite din Maramureș. Dar nu numai cărțile erau românești, ci românești sunt toate notițele și însemnările scrise pe ele în acest veac.

Cum se poate vorbi deci de adormirea instinctului de viață românească, din cauza unirii cu Roma, într'un județ unde toate satele românești și-au menținut caracterul românesc, unde populația românească a dovedit un spor impresionant în toate comunele locuite de ea, unde acest spor a întrecut între anii 1880—1910 cu 20,3% sporul general al elementului românesc din fosta Ungarie și în ale cărei biserici românești cartea românească și însemnarea românească a stăpânit exclusiv începând cu jumătatea veacului al 18-lea? A vorbi de adormirea instinctului de viață românească în acest județ înseamnă nu numai falsificarea celei mai evidente dintre realități, ci și jignirea admirabilei puteri de rezistență a elementului românesc maramureșan. Faptul că Românii din acest frumos colț de țară au rămas 200 de ani credincioși unirii cu biserica Romei, nu dă nimănui dreptul nici să le falsifice trecutul nici să le jignească sentimentele naționale.

Ce ar spune P. S. Sa Vasile Stan, episcopul ortodox al Maramureșului unit, dacă noi, întemeindu-ne nu pe legende ci pe cifre

precise, am încerca să atribuim adormirea instinctului de viață românească al Românilor bucovineni bisericii ortodoxe? Căci acolo a fost o adormire reală nu închipuită! Acolo Românii nu au trăit alături de Ruteni șase veacuri, ca cei din Maramureș, ci un singur veac și cu toate acestea d. I. Nistor ne asigură în cartea sa *Românii și Rutenii în Bucovina* (București 1915, ed. Academiei române) că „*asimilarea elementului românesc de către cel rutean se poate urmări pas de pas și comună de comună*“ (p. 159). Și într’adevăr datele din tabloul de mai jos, reproduse din monografia citată a dsale (p. 158), sunt concludente:

Districtul	1861		1910	
	Români	Ruteni	Români	Ruteni
Cernăuți (fără orașul Cernăuți)	20,968	6,645	18,060	22,351
Sadagura	14,760	15,447	1,311	31,945
Coțmani	2,319	32,849	120	39,432
Stănești	7,707	22,917	160	16,212
Vijnița	1,678	14,232	85	30,035
Zastavna	1,917	34,781	65	47,466

Tot d. I Nistor arată apoi că, pe când în anul 1848 în Bucovina se găseau 183 sate curat românești și numai 35 sate mixte româno-rutene, în anul 1910 numărul satelor curat românești a scăzut la 43 iar al celor mixte s’a urcat la 232, din care în 118 n majoritatea populației o formau Rutenii (p. 149)

Prin urmare, rutenizarea Bucovinei prin asimilarea continuă a elementului românesc nu este o legendă și deci nu este legendă nici adormirea instinctului de viață românească al ei, cum ar zice P. S. Sa Vasile Stan. Cu toate acestea, deși Românii de-acolo sunt toți ortodocși precum ortodoxă e și majoritatea covârșitoare a Rutenilor, noi totuși nu facem vinovată ortodoxia nici de rutenizarea Bucovinei nici de invadarea ei din partea elementului evreiesc. Dela asta ne împiedică și iubirea noastră de adevăr și un elementar sentiment de bunăcuviință creștinească.

DRAGOȘ MOROȘANU

PATRUCENTENARUL NAȘTERII UNUI SFÂNT

Lumea catolică a prăznuit la 2 Oct. cu pioasă reculegere patrucentenarul nașterii providențialului sfânt reformator *Carol Borromeo*. Figură covârșitoare de Cardinal și vestit Arhiepiscop al Milanului. Uriaș al virtuții, acțiunii și sacrificiului încununat de nimbul sfințeniei. Geniu creator și reformator prin excelență. „Astru luminum“

dăruit de Providență cu însușiri complexe dar armonic împletite, cari la maturitate vor țîșni în opere nepieritoare, înscriind în istoria Bisericii o pagină de glorie neîntrecută. În vremuri de restriște devenise întruchiparea cea mai expresivă a virtuților și eroismului creștin. Evocarea deci a câtorva crâmpene din viața acestui apostol iluminat de flacăra geniului, o socotim prinos de închinare și nefățărită admirație.

Ascensiunea pe scara la conducerea vieții sociale și bisericesti ca să fie justificată, presupune temelie solidă și serioasă pregătire. În acest adânc înțeles, un episcop nu este și nu trebuie să fie o improvizație. Două cerințe sunt indispensabile: calități personale corespunzătoare măreției și demnității misiunii de mare Păstor; temeinică și adecvată pregătire pentru deprinderea cu rod a apostolatului sfânt. Ori, aceste virtuți concretizate în *sfințenia* și puritatea vieții, *doctrina* și cultul adevărului, *zelul apostolic* și iubirea semenilor, au strălucit cu prisosință în inima generoasă și faptele de mare răsunet ale Arhiepiscopului din Milan. Prin activitate rodnică și muncă neobosită se identifică în întregime cu figura de păstor prinsă așa de magistral de Papa Gregoriu cel Mare: „Tantum debet actionem populi actio transcendere Praesulis, quam distare solet a grege vita Pastoris. (Regulae Pastoralis Liber, P. 2. c. I.)

Castel d'Arona este leagănul originii eroului credinței. Când ignoranța, slăbirea disciplinei ecleziastice și moravurile rele infectaseră viața clerului și credincioșilor; când puterile iadului și furtuna rătăcirilor luterane se deslănțuiseră împotriva unității Bisericii; atunci la 2 Oct. 1538 apare sfântul providențial, „*instrumentul cel mai activ al revoluției bisericesti*“, care prin cuvânt și faptă va săvârși „*adevărata reformă*“, dovedind încă odată vitalitatea și tăria indestructibilă a catolicismului. Prin naștere aristocrat, aparținător unei familii cu vechi tradiții. Fiul lui Giberto și Margherita dei Medici, sora viitorului Pontifex Pius IV. Prin pilda vieții cucernice, insinuaarea cu gingășie a binelui și virtuții, educația religioasă vie și profundă, Margherita dei Medici — modelul mamelor creștine — devenise călăuza și „*preotul*“ micului Carol. Ea modelase sufletul de patrician pentru a-l destina altarului Domnului. Iar dacă a intrat în galeria marilor sfinți, legându-și viața de înfăptuirea mărețe, vrednicia în parte revine mamei sale. (Dr. A. Revolta, San Carlo Borromeo, Milan 1938). La zece ani, vădind semne de chemare, îmbracă haina clericală. Crinul curățeniei tinerești îl cultivă și păstrează nealterat până la apusul vieții. Ca student la Pavia, demn și senin, fusese candela aprinsă a virtuții, solitudinii, rugăciunii și studiului. Îndreptar al vieții și „*memento*“ pentru cei ce-și îngenunchiaseră

conștiința în mocirla nesănătoasă a mediului universitar. Avusese dreptate prof. Francesco Alciati să prezică, la obținerea doctoratului în științele juridice civile și canonice: „Odată Carol, prin superbe sale înfăptuiri, va străluci ca un soare luminos pe ceriul Bisericii“.

Dăruit de Creator cu însușiri excepționale, manifestă în acțiunile sale spirit rar de pătrundere a problemelor celor mai încurcate și pronunțat simț practic. Inteligență ascuțită și clar văzătoare, întemeiată pe vastă cultură literară și științifică. Excelează prin doctrina și cultul adevărului. Zi de zi își lărgi orizontul cunoștințelor prin studiu în nopți de veghe prelungite. Locuința sa din Vatican se schimbă în centru de convenire a celor mai reprezentative figuri literare și științifice ale Romei Papale. Prilej acesta de pregătire și oțelire a oratorului sacru, care la Roma, Milano și aiurea va cuceri inimele pentru Hristos prin vraja cuvântului robust, împletit cu numeroase citate din Scriptură și sf. Părinți. Sfințeniei și doctrinei să înfrățim *zelul* înălăcărât de apostol, și portretul sfântului se conturează în linii luminoase.

Provedința în căile nepătruuse hotărîse, ca Borromeo să fie „mâna dreaptă“ a unchiului său, gloriosul Papa Piu IV. E ridicat deci la cinstea de Prinț al Bisericii. Pentru cei de reacredință gestul blândului și înțeleptului Pontif s'ar părea nepotism. Inșă virtuțile isbitoare și viața neprihănită, admirată, recunoscută și prețuită de mulțime dovedesc îndeajuns înțeleapta alegere. Părăsește la 21 de ani metropola lombardă, unde va reveni după un ciclu de câțiva ani de rodnică și binefăcătoare activitate. În Roma martirilor — inima creștinismului — i-se încredințează posturi de mare răspundere: Cardinal, protonotar apostolic, Arhiepiscop de Milan fără reședință, conducător al Consulei și Secretar de Stat. Acolo, în Roma monumentelor povestitoare de antică glorie, în ambianța de elevată spiritualitate, s'a plămadit, oțelit și desăvârșit definitiv sufletul de sfânt și apostol reformator. Căci Vaticanul este care crează, inspiră și directivează spre culmile sfințeniei. Înălțurați — spune Card. Salloti — lumina, căldura, înțelepciunea, sfințenia și directivele ce emană din cripta Pescarului din Nazaret, și pe ceriul catolicismului nu vor mai străluci constelațiunile sfinților (*Osservatore Romano* No. 275 din 25 Noemv. 1937). Acest răstimp fusese prilej de ideală pregătire, adevărată școală în care însușirile înăscute de prudent conducător se perfecționează admirabil. Iși câștigă acea experiență consumată, care-i va îngădui nu peste mult să înfăptuiască programul complet de învoire creștină. Acolo, în Roma învierii spirituale și morale, unde în mod natural se concentra întreg binele și răul,

lumina și întunecul, tinerul diplomat avu ocazia să pătrundă și asimileze binele, să cunoască „răul“, pentru a-l combate cu autoritate și tărie neînfrântă. Aci va trebui într'adevăr căutată taina grandoarei și celebritatea episcopatului său. Temperament rigid și auster, dar senin, în frământările zilnice găsea vremea de lipsă, ca pe trunchiul științelor juridice să nobilizeze adevărurile eterne, sub înțeleapta conducere a maestrului Sirlete. Astfel, după patru ani, îl vom găsi recules la mormântul vârhovnicului apostolilor, cu mâini tremurânde, ridicând spre cer în fața mulțimei „ostia sfântă“ a păcii și iubirii; iar încurând, consacrat episcop în capodopera de artă: neîntrecută Capela Sixtina.

Când admirăm darurile scilpitoare ale campionului credinței, se dăpână în minte icoana marilor frământări și bogatelor realizări ale Conciliului Tridentin. Conciliul afirmării credinței lui Petru și al binefăcătoarelor reforme sancționate de mărețul areopag al senatului și episcopatului catolic. Dacă această *adevărată reformă* este titlul de glorie al Papilor Paul III, Iuliu III și Piu IV, energicului Cardinal îi revine meritul necontestat de a fi devenit prin prudență și hotărâre, muncă și înlăturarea piedecelor, sufletul și colaboratorul cel mai valoros al deplinei reușite. Pe monumentul istoricului Conciliu, scrieți, o voi cercetători istorici, numele lui Piu IV și Carol, așa cum ciopliți în peatra de temelie a cupolei Vaticane numele vestitului Iuliu II și Michelagelo (Cfr. Card. *Eugenio Pacelli*: Osservatore Romano 17 Noem. 1938).

După lungi și stăruitoare instistențe, Pius V îi îngăduie să plece în îndrăgita eparhie a Milanului, păstorită până aci prin vicari aleși și însuflețiți de curat spirit apostolic. Cine este în stare să sintetizeze în câteva rânduri toate realizările pe care robusta sa voință le-a înfăptuit pentru înoirea clerului și turmei atât de mult îndepărtată de imperativele și spiritul Evangheliei? Cunoscătorul desăvârșit al spiritului decretelor și executorul credincios al acestora în Cetatea spiritualității, va isbuti și la Milano, deschizând epocă nouă în istoria de glorie a eparhiei ilustrată de marele Sf. Ambrosie. Prin faptele săvârșite în cel mai autentic spirit evanghelic era făclia care arde și luminează (Ioan 5, 35) și prin reforma reședinței sale va oferi priveliște edificatoare și pentru alții cari încă nu prea înțelegeau rostul și opera de regenerare a geniului reformator de moravuri și disciplină. Alături de sf. Ignațiu de Loyola — scrie Pastor — nici o altă personalitate n'a influențat în mod așa de profund și stabil redresarea vieții catolice, ca sf. C. Borromeo. Intre figurile de eroi ale veacului XVI e una din cele mai impună-

toare. Încă multă vreme va rămâne legiutor, totdeauna însă pildă strălucită. El însemnează o piatră milenară în istoria Bisericii.

Câteva opere inspirate din spiritul Tridentinului merită să fie menționate. Șase *Conciliole provinciale*, unsprezece *Sinoade Diecezane*, în douăzeci de ani de episcopat, dovedesc până la evidență că vestitul Arhiepiscop a fost întradevăr uriaș al virtuții și acțiunii neobosite. Prin aceasta reușește să schimbe episcopii și preoții eparhiei în tot atâția apostoli, iar parohiile în centre de viață și înfăptuiri binefăcătoare. Dar promovarea instrucției religioase a clerului prin *Catechismul Roman* și a credincioșilor prin *Școalele de doctrină creștină*, apoi *Asociația sf. Sacrament al penitenței*, *Congregațiile de caritate*, *Orfanotrofiele*, etc... nu sunt pagini de strălucire?

Opera de promovare, instituire și leguire a *Seminarilor* (6 la număr) încă este meritul necontestabil al sfântului Carol. Minunate pepiniere, în care cultivarea științelor sacre și virtuților răzimate pe studiul filosofiei și teologiei, vor oferi roade bogate. Directivele disciplinare, intelectuale și spirituale; vizitele părintești și îndemmurile stăruitoare au pregătit un mănunchiu select de muncitori evanghelicici, adevărați atleți ai reformei. Marele păstor dăruii Italiei și lumii catolice tipul și modelul Seminarului ideal. De remarcat împrejurarea: pe cât era de modest în viața particulară, nu ignora totuși, că strălucirea clădirii materiale înalță, nobilitează caracterul, contribuind la formarea viitorilor ambasadori ai lui Hristos.

Cât de frumoase sunt pe munți picioarele trimisului care vestește pacea, a solului de veste bună, care predică mântuirea! (Isaia 52, 7). Cele trei *vizitații pastorale* integrează minunat opera de mare reformator. Nici oboseala, nici sănătatea, nici primejdile vremii și comunicației primitive nu erau în stare să frângă zelul nepotolit de stegar al credinței. Glasul turmei și al păstorilor îl chema; iar el era la datorie. Și în această privință este un precursor al alpiștilor zelului apostolic și preoțesc.

Cea mai mult grăitoare și impresionantă pagină din viața acestui sfânt o formează atitudinea sa eroică și generoasă din anul *foametei* 1570 și *ciumei* din 1576—77. Cele 20.000 victime secerate de boala neiertătoare găsiu în el flamura nădejzii și razimul trupurilor chinuite. Un singur nume răsună binecuvântat în axilele de moarte. Aristocrații și Guvernatorul se refugiaseră. Singur generosul altruist, cu primejdia vieții, cheltuind tot ce avea, hrănindu-se cu pâine și apă, veghia, plângea, alina, mângăia și organiza carantina și salvarea, fapte ce culminează în mișcătoarea procesiune de pocăință și expiere. Iată biruitorul mizeriei și campionul carității evanghelice. Iată inima cea mai generoasă care a palpitat vr'odata sub cerul

lombard. (Cfr. Fr. *Agostino Gemelli*, O. F. M.: *Religione e scienza*, Milano 1922).

Modelul episcopilor și figura cea mai reprezentativă a reformei catolice, muncind ca un bun ostaș al lui Hristos Isus (II Tim. 2, 3) n'a urmărit altă țintă decât mărirea lui Dumnezeu, prestigiul și întărirea Bisericii. Absorbit de acest sublim ideal are puțină vreme de a se arunca în vâltoarea frământărilor politice, pe care le socotea o mare mizerie. Când însă era nevoie să reglementeze raportul dintre Biserică și puterea civilă, religie și politică, simțul de răspundere îl făcea să fie la datorie. În politică avea o singură preocupare bine lămurită: reconcilierea principilor catolici și promovarea inițiativelor ce favorizau înlăturarea primejdiei otomane și luterane (Cfr. *Vita e pensiero*, Milano, 1938 Nr. 5 pag. 230—235).

Carol Borromeo a fost și neînfricatul apărător al drepturilor lui Dumnezeu, ale conștiinței, adevărului și dreptății. Fără să-și îngeunuchieze steagul demnității omenești și episcopești, susținea cu tărie neînfrântă interesele juste ale credinței. Este o lege, care nu admite compromis: caracterele hotărâte sfârșesc totdeauna prin isbândă. Păstorul Milanului a triumfat. A fost supranumit „*episcopul de fier*“. Expresiune cu vast conținut, atunci când semnifică omul ce nu cedează prepotenței, ce nu tolerează nedreptatea și sminteala. Incunjurat de colaboratori sinceri și devotați, rezistă cu demnitate adversarilor renitenți înoinților, cari mânați de superbia spiritului decisese răsuprimarea patronului Bisericii milaneze. În-drăsneala apostolică și blândețea cuceritoare prin umilirea de sine câștigă biruința fără a umili pe alții. Cuvintele „*ego sum frater vester*“ tradează sufletul de sfânt.

În aceiași vreme, caracterul de granit ascundea în taințele inimei întreagă visteria frumuseții iubirei creștine. Aristocrat autentic, purta în vine sângele conților Borromeo și al familiei Medici. Iubit de artă și frumos, ținea cu gelosie la înrudirea cu ilustrele și puternicile case italiene Gonzaga, dalla Rovere și Colonna. Dar sub purpura de Cardinal bătea inima iubitoare și jertfelnică pentru clasele populare disprețuite, oprimate de patriciatul nemilos al vremii. Flacăra democrației medievale, aprinsă de sf. Francisc d'Assisi pe colinele înverzite ale Umbriei și văile înflorite ale Toscanei, stăpânia așa de puternic spiritul lui Borromeo, încât uitându-și tradițiile de nobil, a transformat aristocrația gândirii și sângelui în înfăptuiri ce alinau dureri și ușurau mizerii. Iar prin pilda vieții darnice făcea ca și nobilimea să-și plece urechea la durerile mulțimii, care dacă purta în trup ranele sărăciei chinuitoare, păstra însă

vie comoara simplității spirituale, pe care Hristosul celor chinuiți le-a dăruit-o cu prisosință.

Așa a fost viața sfântului! Consummatus in brevi explevit tempora multa (Înțelept IV, 13). Se stinge senin și liniștit la 46 ani, în amurgul zilei de 3 Noem. 1584. — Cu gândul la noaptea morții, la ziua veșniciei.

SEPT. TODORAN

INSEMĂRI

„Și Roma va trebui să cadă!”

Biserica militantă a Romei catolice, santinela trează a civilizației creștine, știe să observe imediat orice primejdie ar amenința barca lui Petru, pe care o asistă brațul sigur al Domnului, în temeiul promisiunii: „Iată eu cu voi sunt până la sfârșitul veacurilor”.

De data aceasta ne referim la un atac neopăgân al tineretului german, semnalat de revista catolică din Ljubljana „Regnum Christi”, în Nr. 5 din Decembrie 1938. Textul ce-l dăm constituie un document al vremurilor dezaxate prin cari trece azi omenirea. Sub titlul „Zertrümmert die Götzen!” — „Distrugeți idolii!” — iată ce scrie revista „Die Bewegung”, redactată de studențimea național-socialistă:

„Biserica creștină catolică astăzi nu este altceva decât un *partid internațional*, care urmărește scopuri *curat pământești*... Vaticanul nu are interes să cultive o anumită credință în Dumnezeu, ci mai curând să sprijine machinațiunile *iudaismului* mondial, ale *masoneriei* mondiale și ale *bolșevismului*, pentruca prin aceasta să-și facă rost de hatâruri... Astăzi forțele tinere naționale și puterile Europei stau în fața unui front strâns de adversari: Iudaism mondial, Masonerie mondială, Biserică mondială, Bolșevism mondial — Weltjudentum, Weltfreimaurerei, Weltkirche, Weltbolschewismus. — Aceștia sunt *idolii* unei vremi care a trecut!

„Bolșevismul, Iudaismul și Masoneria au fost izbiți de național-socialism. Și cel din urmă *idol internațional va cădea și trebuie să cadă* sub pumnul de fier al politiceinaț ionalsocialiste. Statele Europei noi nu au voie să tolereze în interior instituții destructive. Biserica romană, însă, azi nu vrea să construiască, ci să distrugă. *Clericalismul*, trebuie să o spunem azi unanim, este *dușmanul nostru*. Este demofob și antipatriot!... În Vatican încă nu a fost înțeles semnul de flacără al timpului nou. Diplomația papală crede a

se putea împotrivi unei evoluții care se clădește pe sânge și pământ. Nici un Dumnezeu însă nu va ajuta pe Papa și bărbații săi obscuroi să smulgă toate statele și toate națiunile din criza, în care le-au manevrat diplomații vaticani. Împotriva obscuranștilor clericali și a politiciii lor stă lupta noastră! Prin aceasta vor prospera adevărata religie și adevărata credință! Prin aceasta poate să fie clădită *Europa nouă*, Europa naționaliștilor și socialistă! Distrudeți idolii!“

Această profanare insolentă a unei tradiții de 2000 de ani, tradiție îmbibată cu sânge sfânt de martiri, construcție înălțată pe beton de caractere sublime, modelată după idealul divin al jertfei calvarului, constituie un document recent împotriva absurdității idolatriei moderne rasiste, care detronează pe Dumnezeu și apoteozează făpturile, după moda păgână din vechime.

În acest punct naționalismul de factură rozenbergiană se îmbrățișează cu iudaismul, masoneria și bolșevismul, fluturând acelaș consemn: Los von Rom!

Față cu această ieșire, pe cât de puerilă, pe atât de frivolă, ce plină de demnitate e aprecierea vrednicilor Sf. Scaun Roman, apreciere făcută de *Herder*, marele german necatolic:

„Abunăseama că episcopul Romei a făcut mult pentru lumea creștină; credincios numelui orașului său, nu numai că a cucerit lumea prin conversiuni, ci a și stăpânit-o prin legi, moravuri și obiceiuri mai lung, mai puternic și mai intim decât Roma veche pe a sa... A fost opera sa de a-și supune până și catedrele cele mai învățate și de a stăpâni lumea nu prin filosofie ci prin prudență de stat, tradiție, drept bisericesc și moravuri... Și dacă lățirea creștinismului este în sine un merit, acesta și l-a câștigat în mare măsură. Anglia și partea cea mai mare a *Germaniei*, împărățiile septentrionale, Polonia, Ungaria, devin împărății creștine prin trimișii și instituțiile sale; da, e tot meritul său, că Europa n'a fost înghițită poate pentru totdeauna de Huni, Saraceni, Tatauri, Turci și Mongoli“. (*T. Malai*)

*

Institutul Oriental din Roma

A luat ființă acest așezământ — pe numele lui oficios: *Pontificium Institutum Orientalium Studiorum* — în plin războiu mondial (în 1917), din marinositatea lui *Benedict XV* și din dragostea lui pentru Răsăritul creștin pe care a dorit să-l facă cunoscut Apusului și să pregătească și pe această cale unirea Bisericilor răsăritene disidente cu Biserica Romei. Ocupându-se cu acest Institut,

păr. *Clement C. Englest*, redemptorist, aduce în revista americană „The Ecclesiastical Review” o seamă de notițe informative cari e bine să fie cunoscute și la noi, măcar și numai în rezumatul ce urmează.

Obiectul de exclusivă preocupare a Institutului Pont. Oriental este Biserica Răsăriteană, cu a ei istorie, rituri, literatură, mistică și artă. Piu XI l-a încredințat, în 1922, Părinților Jesuiți, cari apoi s’au îngrijit de specialiști în diferitele materii de învățământ, isbutind să adune aci o seamă de somități științifice de prin Austria, Belgia, Franța, Germania, Spania și Rusia. Cursurile în trei ani și sunt cercetate de preoți de mir și regulari din toate părțile lumii, putând, la sfârșit, să câștige și doctoratul. Prelegerile anului prim sunt obligatorii pentru toți studenții Institutului și tratează: Teologia comparativă, Arheologie bisericească, Patrologia, Istoria bisericii bizantine, Istoria bisericii din Rusia, Dreptul canonic oriental, Aseza orientală și Desvoltarea liturgiei în Orient. (Anul prim bine terminat aduce bacalaureatul). Pentru anul doi și trei (când se poate avea licența și doctoratul) studenții pot să aleagă după plac profesii speciale de pe tărîmurile specialităților: Teologice, Istorie bisericească, Liturgie, Drept canonic. Pentru adâncirea studiilor le stă la dispoziție, ucenicilor și maștrilor, o bibliotecă de peste 61.000 volume alese și culese anume și cu deosebită pricepere din toate părțile globului. — Biblioteca aceasta e izvorul principal din care pornesc studiile ce ies în „Orientalia Christiana Periodica” valoroasa revistă a Institutului.

De și relativ tânăr, acest așezământ și-a făcut nume și și-a asigurat stimă în cercurile apusene și răsăritene înțelegătoare a problemei la soluționarea fericită a căreia lucrează Institutul Oriental din Roma. Răsărit dintr’un gând bun și binecuvântat, va face bine și va aduce binecuvântare. Prestațiile de până acum îndreptățesc cele mai luminoase nădejdi. (dn.)

*

In vederea unirii Bisericilor

Ideea unirii bisericilor preocupă intens și serios cercuri bisericesti atât catolice cât și necatolice. Toată lumea de bine e de acord că unirea pomenită ar fi o extraordinară binefacere pentru creștinătate și pentru omenirea întreagă. Se caută însă firele cari să ducă la desnodământul dorit și se discută asupra metodelor de urmat și a mijloacelor de folosit în vederea scopului râvnit. Revista „Gregorianum” din Roma, în ultimul său număr, aduce și ea o seamă de observații foarte judicioase ale *P. Tyskiewicz S. J.* pri-

vitor la felul cum sunt a fi privite și primite de Biserica Romei în legăturile unirii Bisericile ce se află astăzi în afara acestor legături.
— Serie P. Tyskiewicz:

„Cârmuitorii bisericești cu răspundere trebuie să asigure unitatea, dar mai trebuie să știe că fără varietate nu există nici o unitate. A conduce Biserica nu înseamnă a egala, pur și simplu, totul, ori, pur și simplu, a diversifica totul, ci a realiza unitate în varietate, a crea echilibrul lăuntric al felurilor forțe și împreunălucrarea lor naturală de așa, încât comunitatea să fie ferită atât de osificarea care ucide cât și de haosul disolvant. Tocmai fiindcă Biserica e în așa mare măsură stăpână pe unitate, se bucură de o exorbitantă bogăție de forme cultice, opere bune, asociații religioase; de forță vitală supranaturală și de zel apostolic. În afară de Biserica întâlnim în primul rând tendința ori de a forța o unitate ce destramă varietatea de forme, ori de a da curs absolut fără nici o frână varietății, ceea ce caută să ducă la atomizarea comunității. Legea unidiversității (unitate în diversitate) ne arată calea pe carea trebuie să purcedem în vederea soluționării grelei probleme de a readuce la unitate cu Biserica grupurile desbinat. Trebuie să lăsăm tuturor confesiunilor deslipite de Roma tot ce au ele „original“, mai ales însușirile lor bine pronunțate; propriile lor valori pozitive: toate acestea trebuie să le iubim la ei, să le promovăm și favorizăm, totodată insistând însă fără nici un echivoc și asupra unității care nu admite nici o excepție. Nici chiar însușirilor corporative ale singuraticelor comunități creștine ce cuată din nou unirea cu Biserica universală, nu este a li-se pune vre-o piedecă, întru cât acestea n'ar degenera în separatism, pietrificare ucigătoare ori uniformitate lipsită de suflet. Nu trebuie să ne dăm îndărăpt dela cercetarea cu zel și cu simpatie sinceră a teologiei și moralei comunităților disidente și nici să zăbovim întru primirea a tot ce e sănătos și pozitiv și poate fi adus în armonie vie cu unitatea teologiei catolice“.

Punctul acesta de vedere n'are nimic ce n'ar putea fi semnat de orice fiu al adevăratei Biserici a lui Hristos. Pentru raporturile dintre noi și dintre frații ortodocși-neuniți, e cel mai firesc, mai rațional și mai acceptabil. Sunt, bună oară, destule lucruri de rânduială tipiconală, pe cari le-am putea împrumuta dela frații noștri ortodocși din Vechiul Regat și Basarabia. Am putea primi apoi atâtea din muzica lor bisericească și ne-am putea apropia și mai mult ca până acuma într'ale limbii cărților bisericești și în tot ce nu vatămă dogma, ca, de ex., portul preoțesc. (dn.).

C R O N I C I

România și Vaticanul

Echilibrul european creat prin tratatele de pace din 1919 s'a sdruncinat. Suntem acum în căutarea unei alte baze pentru asigurarea liniștii generale. De aici frământările prin care trecem și nesiguranța zilei de mâine.

Oricare ar fi însă cursul evenimentelor, un lucru este cert și de toți recunoscut: România este o piatră de temelie în mijlocul vâltorilor. Atât poziția sa geografică, cât și bogățiile ei naturale (grâul și petrolul mai ales) îi rezervă un cuvânt hotărîtor și un rol din cele mai importante în desfășurarea lucrurilor. De aceea atențiunea lumii, și a diferitelor grupuri de puteri ce se formează, se îndreaptă tot mai stăruitor asupra noastră. Sporul de prestigiu realizat se vedește și în concret, prin ridicarea unui însemnat număr delegațiuni ale noastre la rangul de ambasadă. După Paris și Varșovia, seria a continuat cu *Vaticanul*, *Belgrad*, *Atena* și *Ankara*.

Ne bucurăm, în general, de linia ascendentă a prestigiului românesc și, ca fii ai Romei, salutăm cu deosebită satisfacție pasul istoric care s'a făcut în raporturile noastre cu Sf. Scaun. Ne leagă de Roma glasul ființei noastre întregi. Ea este mama noastră. De câteori vitregia veacurilor ne-a depărtat de ea, a suferit însăși puterea noastră de viață. Apropierea de ea ne-au dat, în schimb, totdeauna avânt și viață nouă. Incopcierea noastră deplină în spiritualitatea latină, în comunitatea sufletească, religioasă și culturală a latinității este o cerință elementară a firii noastre și un element esențial al destinului nostru.

Pe lângă aceasta, Vaticanul reprezintă astăzi suprema forță morală în furnicarul tulburat al lumii. Ochii popoarelor se îndreaptă tot mai stăruitor spre scaunul lui Petru. Nu fiindcă s'ar teme de tunurile și avioanele pe care nu le are; ci pentru forța sufletească pe care o reprezintă pe tot rotogolul pământului; și pe care toți o recunosc — până și anglicana Anglie, care și-a constituit și ea legațiunea la Vatican — cu regretabila excepție a „Telegrafului Român” dela Sibiu. Mai este apoi, la Vatican, din punct de vedere diplomatic, un foarte important post de informație și de observație.

Iată motivele pentru care, împreună cu țara, aplaudăm gestul regal care a ținut să dea strălucire nouă raporturilor noastre cu Vaticanul și să deschidă acțiunii diplomatice a României noi posibilități de afirmare. Țara nu are de pierdut absolut nimic din acest spor de prestigiu; are însă foarte mult de câștigat. („Telegraful Român” bănuitor cum e, crede că această »boacăna« s'a făcut numai și numai pentruca Vaticanul să poată ridica nunșiatura din București la rangul de ambasadă, asigurând astfel nunșiului dela București locul de decan al corpului diplomatic. Este, evident, o mare naivitate ori o mare... altceva în această născocire. Vaticanul nu are nicăiri în lume ambasade, ci numai nunșiaturi. Iar reprezentantul lui dela București a avut, chiar dela început, această calitate, deplin drept).

Numirea primului nostru ambasador la Vatican în persoana dlui *N. Petrescu Comnen* garantează mai dinainte maximumul de câștig pentru țară. Ca fost con-

ducător, până ieri, al ministerului nostru de externe, d-sa duce în Cetatea Eternă o mare autoritate; iar ca fost reprezentant al nostru, ani de-a rândul, pe lângă Sfântul Părinte, duce o bună cunoaștere a oamenilor și împrejurărilor între care își va desfășura misiunea. — Ii urăm succes deplin, spre folosul României (a.)

Teorii neacademice

Congresul »For-ului«, ținut în Târgu-Mureș la sfârșitul lui Noemvrie, a vorbit, în problema profesională, pe un ton mai pașnic decât cele din trecut. Lucru care trebuie subliniat cu toată bucuria. — În schimb, distinsul academician și președinte al For-ului, care este d. Sextil Pușcariu, a croit și de data aceasta o teorie destul de bizară și prea puțin academică. Lucru pe care suntem nevoiți să-l remarcăm cu sincere regrete.

De dragul unor concluzii nefirești — sigure însă de aplauzele congresiștilor — dsa nu ezită a așeza catolicismul în șirul »internaționalelor« abstracte și absurde peste care trece fără milă tăvălușul veacului nostru, care este al diferențierii și care osândește la pierire toate »instituțiile cu caracter de cosmopolitism«. Aceste instituții ar fi: lojile francmasonice, internaționala a treia, Evreii strecurați peste hotarele diferitelor țări și catolicismul pe care »caracterul său universal îl silește să facă cauză comună cu bolșevicii și evreii în combaterea naționalismului statelor totalitare«. — Catolicismul, o simplă instituție cosmopolită; supranaționalismul catolic identificat cu internaționalismul abstract al marxismului, cu francmasoneria și cu Evreii ce se strecoară peste granițe; catolicismul, singurul dușman hotărât și neînduplecat al bolșevismului, trecut totuși la o dulce colaborare cu bolșevismul și cu evreii etc. — sunt atâtea prăpăstii, încât cu greu s'ar fi putut îngrămădi mai multe în rânduri atât de puține. Mărturisim că am rămas deconcertați și sincer mâhniți. Linia de cunoștințe și de gândire pe care se găsește

d. S. Pușcariu nu este din acelea care ar putea da spor de strălucire titlului de academician.

Dar și în ce ne privește pe noi Români, viața și misiunea noastră, d. S. Pușcariu face afirmațiuni ciudate. Dsa ține tare că »împărecherea fericită de sânge latin cu alese însușiri sufletești venite dela Răsărit, ne dă acel complex de mari și originale calități etnice, care ridică valoarea rasei noastre« (românești). — Ca istoric, d. Pușcariu își dă perfect de bine seama de riscul acestor afirmațiuni. Sânge latin avem, de sigur. Dar în ce proporție, față de altul care nu e latin? Se știe precis și limpede exact contrarul: suntem latini nu atât prin sânge, cât prin structura noastră sufletească, prin descendența spirituală, prin moștenirea limbii și a felului de a gândi. Iar în ce privește moștenirea noastră orientală, din care d. Pușcariu derivă toate alesele noastre însușiri sufletești, credem că e mai bine să tăcem.

Toată teoria aceasta neacademică o face d. S. P. cu un scop precis: spre a ne convinge pe noi, uniții, de datoria ce avem de a ne părăsi credința spre a întări rasa. — Ne vine greu să presupunem că d. S. P. nu a văzut contradicțiile în care se înfundă cu astfel de construcții artificiale. Mai întâi, președinte al unei asociațiuni creștine, d-sa se declară *rasist* convins. Uită că avem o credință revelată și o convingere religioasă pe care suntem datori s'o urmăm mai pre sus de toate. D-sa ne invită, în numele rasei, să ne lăsăm credința. Deci: religia o simplă funcțiune a rasei, a sângelui! — Dar nici pe această linie nu este consecvent. Din moment ce avem »sânge« latin și suflet oriental, ne găsim, sub raport rasial, într'un periculos desechilibru. Ca să ne armonizăm, trebuie neapărat să ținim la unitatea ființei: sânge latin — suflet latin, cultură latină, religie latină. Ori invers. Trebuie însă — din moment ce ne declarăm rasiști — să fim »totalitari«: ori latini, ori răsăriteni. Pe deantregul, cu sânge și suflet. Dar sânge latin și suflet oriental — nu prea merge!

În nici un caz, nu este un ideal de dragul căruia Români uniți ar trebui să-și părăsească credința. (a).

Degradarea teologiei

Avem o nouă lege a învățământului superior. Era necesară. Viața școlilor înalte suferia, precum se știe, de multe boale și de multe lipsuri, îndreptarea cărora era imperios necesară. Fără o serioasă reformă a universităților, care pregătesc atmosfera spirituală generală a țării, nu se poate imagina însănătoșirea de toți dorită a vieții noastre publice.

Noua lege este, deci, binevenită. Să sperăm că va fi și binefăcătoare în aceeași măsură. Spiritul, scopul urmărit și o seamă din dispozițiile ei concrete îndreptătesc această nădejde. Vom avea, în organizarea și administrația școlilor înalte, mai multă ordine și o mulțumitoare uniformitate. Desmățul și >chiul< vor dispărea atât la profesori cât și la studenți. Toți vor fi obligați să muncească serios și stăruitor.

Oricât de încântați am fi de această strânsă rânduială ce se creiază, nu ne putem legăna în iluzia că prin aceasta s'a făcut totul. Legea rămâne, în chip fatal, numai la periferia vieții universitare, căreia îi creiază doar cadre și bariere externe mai bune decât în trecut. Esențialul este însă altceva: viața care se scurge pe alviile create de legiuitor, spiritul care domină și animează întregul învățământ. Acesta nu se poate decreta și nu se poate crea imediat prin măsuri de ordine externă. Și totuși, de el depinde totul.

Se putea însă face ceva bun și în direcția aceasta. *Se putea da teologiei, învățaturii despre Dumnezeu, un loc conducător în universitate.* S'ar fi realizat cel puțin o condiție fundamentală pentru înnoirea spirituală a întregului învățământ. Concepția de viață creștină, viziunea spiritualistă-supranaturalistă a lumii, ar fi avut un pivot și un centru de iradiațiune, care ar fi schimbat pe însetul atmosfera materialistă-naturalistă

de astăzi. — Păcat, mare păcat că nu s'a făcut așa. Dimpotrivă, legea însemnează o categorică degradare a învățământului teologic. Chiar și cele trei facultăți de teologie ortodoxă, care s'au menținut în sânul universităților, au fost reduse și comprimate la ultima expresie imaginabilă. Locul și rolul lor în complexul vieții universitare va fi deci foarte redus.

Apoi, *academiile de teologie din Ardeal* au fost despoiate de caracterul lor din trecut. Nu mai fac parte din învățământul superior ci, împreună cu școala de educație fizică și cu conservatoarele de muzică, formează un nou tip de „școală specială“, intermediară între liceu și universitate. În urma protestelor ce s'au ridicat, pare a se fi revenit în parte asupra acestei anomalii. Dar mai mult >pare< decât e realitatea. S'a declarat, ce-i drept, că școlile speciale încă fac parte din învățământul >superior<. S'a suprimat deci cuvântul odios de >intermediar<. Atât însă și nimic mai mult. Tot restul dispozițiilor concrete a rămas neschimbat. Precum neschimbat a rămas și art. 1 al legii, care fixează taxativ școalele care au caracter superior. Între acestea figurează, alături de facultățile universităților, politehnicele cu ramurile lor diferite, apoi academiile comerciale și cele de agricultură. Nici vorbă însă de academiile de teologie. Ele rămân simple „școli speciale“, împreună cu institutele de gimnastică și de artă dramatică. — E foarte greu de înțeles această situație. Nu găsim, nici cu cea mai mare bunăvoință, o justificare a ei și nu găsim nici un criteriu obiectiv pe care să fie clădită. Credem că patrimoniul sufletesc al nației și învățătura despre Dumnezeu merită măcar atâta cinste și are cel puțin atâta caracter de știință cât nobila artă a creșterii cailor.

Ori cari ar fi însă vederile și judecățile guvernului în privința aceasta, cert este că Biserica noastră unită nu poate primi cu nici un preț situația creată. Biserica ortodoxă se poate împăca mai ușor. Ea are măcar cele trei facultăți

incadrate în universitate. Noi, cărora însași »legea Iorga« ne-a recunoscut oficial dreptul de a avea o *facultate de teologie catolică* cuprinsă și ea în universitate, în loc să dobândim acest drept la care nu putem renunța, ne vedem lipsiți și de puținul ce am avut. În loc să ni-se deschidă posibilități sporite pentru o tot mai înaltă pregătire a clerului nostru, de acum a foarte problematic dacă, din capul locului, vom mai putea da pentru viitor și bruma de »licență« care ni-se învoise de către stat. Și chiar dacă ni-se va menține acest drept, ce prestigiu va mai avea acest grad, dat de o »școală specială«, ca cea de gimnastică și de teatru?! — Nu mai trebuie să adăogăm restrângerile păgubitoare ce va avea această scădere de nivel și de prestigiu asupra situației morale și materiale a preotului în mediul social pe care el este chemat să-l transforme. De aceea e de mirare, că lovitura aceasta vine tocmai dela un regim care își afirmă cu toate ocaziile voința de a întări în țară religia și de a lucra în conformitate cu comandamentele creștine.

Pe deasupra, legea mai însemnează și un amestec neîngăduit în insași viața internă a școlilor noastre de teologie. Organizarea și conducerea acestora, se știe, este un drept și o datorie a Bisericii. Noua lege confiscă acest drept pentru Stat. Pe directorii școlilor de teologie îi numește ministerul. Programa de studii obligatorie, a fixat-o ministerul. Abatere dela ea nu admite. Și, din păcate, a rânduit-o într'un chip cu totul nepotrivit. Vă puteți închipui școală de preoție creștină fără »teologia morală«? De sigur, nu. Ei bine, noua lege așa prevede: ceva »principii de morală și sociologie« și atât. »Dreptul canonic« lipăește cu totul din program; ar urma să nu se mai propună. — Iată anomalii care nu pot rămâne. Pregătirea clerului este un drept al Bisericii, care nu poate fi încălcat.

Iar în ce ne privește, trebuie să cerem cu toată hotărârea nu numai resta-

bilirea prestigiului academiilor de teologie, ci trebuie să stăruim mai ales să ni-se recunoască și în fapt dreptul, principial de nimeni contestat: *să ni-se dea o facultate de teologie în universitate*. Așa cere dreptatea și așa cer și alte interese superioare ale neamului« (a).

Roadele pătimirii

Năpasta bolșevică ce s'a abătut asupra creștinătății din peninsula iberică a prilejuit, pe lângă toată grozăvia ei, și roade duhovnicești de cari catolicismul spaniol va putea fi mândru totdeauna. Părintele jezuit *Ledil* din Roma, care are isvoare de informație sigură chiar și în Madrid, în temeiul informațiilor primite, scrie că între credincioșii rămași în teritoriile de sub călcătul roșilor se constată o înălțătoare înviore a spiritului și conduitei eroic creștine. Caracteristicile acestei gândiri și trăiri evanghelice:

1. Lăpădarea mariminoasă de bunurile pământești. Pierderea acestor bunuri e socotită ca o pedeapsă a lui Dumnezeu pentru multele păcate săvârșite și ca o ispășire a lor și curățire a sufletului. Sărăcia e primită în spiritul poenitentiae și grija de viitor e lăsată în seama Atotputernicului.

2. Credința vie și nestrămutată a mucenicilor. Sumedenie de credincioși au murit, pe buze cu strigătul: »Hristos Regele să trăiască!« Nici unul dintre adevărații fii ai Bisericii nu s'a lăpădat de credință. Dimpotrivă s'au dat atâtea cazuri când, bărbați și femei de toate vârstele, în fața primejdiei ce-i amenința, au cerut să fie împărțaiți cu Sf. Taine ca să fie și mai tari în credință.

3. Spiritul de jertfă s'a desvoltat enorm. Persoane întristate vede omul, dar desnădăjduite, — ba. Nici o jertfă nu li-se pare prea mare pentru Spania de mâine. E ceva divin în ținuta acestor oameni cari sunt gata la orice jertfă, numai să iasă biruitoare cauza catolică.

4. Convertirile sunt la ordinea zilei,

Se văd mereu elemente pân'aci indiferente în cele religioase, ori chiar dușmane, cum se întorc la Biserică și la sfintele ei Taine. Timpul cât au stat în temniță, cu perspectiva morții apropiate înaintea ochilor, i-a făcut să privească în față atât spiritualitatea creștină cât și materialismul comunist; să judece și să aleagă. Și au ales Crucea Domnului cu tot ce înseamnă ea. În atâtea din prinsorile acestea și din lagărele de concentrare s'au petrecut scene vrednice să fie puse alături de celea petrecute în catacombele creștinismului antic! — Pătimirile de multe feluri ale credincioșilor spanioli au adevărit încăodată vorba veche și cuminte a lui Tertulian: *Piures efficimur, quoties metimur; semen est sanguis Christianorum.* (n).

Pericolul cel mare

Neamul nostru a fost greu încercat de soartă. A purtat poveri și a suferit dureri fără seamăn. Le-a biruit însă pe toate, grație vitalității sale extraordinare. Puterea lui de viață s'a manifestat înainte și mai pe sus de toate în excepționala sa vigoare biologică. În ciuda mizeriei, a ignoranței, a tuturor urgiilor, neamul românesc a crescut mereu la număr. A fost, adică, foarte prolific.

Nici pentru viitor nu există altă cale de progres. Pentruca să ajungem la slava pe care o visăm, trebuie să fim înainte de toate mulți, tari, sănătoși.

Din nenorocire, primejdia ne pândește. Cea mai mare dintre toate: *denatalitatea*, care înseamnă *declinul biologic*; proces fatal cu sentința de mai nainte știută: moartea. — Statisticile noastre se fac tot mai alarmante. Institutul demografic semnalează, lună de lună, ravagiile răului. Totuși, nu vedem încă nici o politică hotărâtă pentru protejirea nașterilor și a familiilor numeroase.

În numărul său din 1. 12. 38 „*Universul*” atrage atențiunea în deosebi asupra unuia din aspectele multiple ale proble-

mei. — Asistăm — constată coresp. din Alba-Iulia al zărilor — la un deficit al nașterilor tocmai în cele mai neaoșe ținuturi românești. Acesta e cazul jud. Făgăraș, de ex. Natalitatea în această regiune nu trece de 18 la mia de locuitori; ceea ce înseamnă declin biologic. De sigur, în comparație cu Banatul care se stinge văzând cu ochii, situația din Făgăraș pare bună. Dar cât e de departe de Turda care, cu natalitatea ei de 31 la mie, are un excedent natural mulțumitor. Cum se explică această periculoasă scădere a țărânimii atât de viguroase din țara Făgărașului? Cauzele sunt de natură socială. În primul rând năvala populațiunii rurale spre orașe, în special spre centrele mari din vechiul regat. După Maramureș și Sălaj, urmează numai decât Făgărașul ca procent de emigrație internă. Dar, „în general deplasările de populație se fac în detrimentul natalității. De foarte multe ani se observă că populația rurală poate da excedent natural numai în măsura stabilității în sectorul agrar. Celula familiară se desarticulează din clipa ce se desparte de gospodăria agricolă». — Și acesta e drumul pe care am apucat. În 1910 țărâni erau 70% din populația Ardealului; azi abia mai sunt 61%. Unii zic: progres. Se înțepte orașul prin sângele dela țară. Dar acest progres nu compensează paguba imensă a satului. Căci, »ce-au ajuns țărâni cari au părăsit satele? Li găsim îngroșând rândurile proletarietului industrial dela orașe, cu o certitudine socială foarte îndoielnică. Sub raport material existența lor este în funcție, în majoritatea cazurilor, de capitalul minoritar, iar sub aspect biologic lasă goluri simțite în natalitatea așezărilor de unde au plecat». Deplasările în orașe numai stunci ar putea fi folositoare, dacă prin ele s'ar pune temeliiile economice românești afe vieții orașului. Ceea ce nu e cazul. Trimițând orașului numai armate de salăhori, nu avem nici un beneficiu național, înregistrăm în schimb toate pierderile, în prim rând scăderea natalității. — Fuga țărânimii ardelenice spre orașele

Vechiului Regat mai e periculoasă și din alt punct de vedere. Va provoca o deplasare statistică în favorul minoritarilor din provincia noastră; ceea ce nu e de dorit cătuși de puțin.

De aceea problema trebuie pusă în primul plan al preocupărilor. Pentru o norocoasă deslegare a ei trebuiesc luate măsuri întinse și urgente. Migrațiunea țărănimei noastre spre orașe, în condițiunile de până acum, constituie o adevărată primejdie națională. (a).

Criminalitatea în creștere

Ministerul justiției a publicat, într'un volum de peste 200 pag ni mari, *statistica judiciară a României pe anii 1931—1935*. Importanța deosebită a publicației este evidentă. Coloanele de cifre, rânduite după diferite puncte de vedere și mereu puse în comparație cu cele corespunzătoare ale ciclului de 5 ani premergător (1926—1930), servesc înainte de toate justiția și distribuirea ei. Sunt o oglindă a activității judecătoriaților, scoțând în evidență anumite neajunsuri care trebuiesc neapărat îndreptate (așa de ex. se constată că nărvul amânării proceselor este o adevărată racică generală). — În același timp, ele sunt instructive pentru legiuitor. În ele se vedește efectul concret al diferitelor legi și măsuri de ordine asupra vieții publice. — Și, mai pe sus de toate, avem în datele acestei statistici și un termometru al moralității publice, care trebuie să dea de gândit tuturor aceluia care au ceva parte în îndrumarea vieții națiunii.

Privite în această lumină, cifrele ministerului de Justiție sunt destul de îngrijorătoare. Ele arată, înainte de toate, o considerabilă sporire a numărului proceselor de tot felul. Față de 1926, la Curțile de apel avem în 1935 o creștere de 300 la sută, iar la Tribunale de 164

la sută! Dacă aceste cifre impresionante ar însemna numai un ascuțit sentiment de drept și de dreptate la poporul nostru, ar fi bine; în realitate însă, în dosul proceselor se ascund uri și dușmăni, certuri și bătăi și crime de tot felul. În general, o vădită și dureroasă stricăre a sufletelor.

Această concluzie capătă o gravitate deosebită dacă privim în deosebi *capitolul criminalității*. Aici cifrele sunt de-a dreptul alarmante. Numărul total al acuzațiilor a crescut dela 1.141.486 în 1931 la 1,619.766 în 1935, ceea ce echivalează cu o sporire de 42 la sută, în cinci ani numai! Și creșterea este neîntreruptă, din an în an tot mai mare! Noroc că sporul cel mai mare nu-l reprezintă crimele stric zise (12%), ci delictele (40%) și contravențiile (42%). Dar mare mângâiere nu-i nici aceasta. Delictele sunt tot crime; ceva mai mici însă decât cele mari, al căror număr crește și el mereu. Insuși ministru justiției, d. Iamandi, s'a văzut nevoit să tragă concluzia tristă: crimele contra vieții arată continuă și progresivă creștere a omuciderilor, asasinatelor, loviturilor cauzatoare de moarte, pruncuciderilor și avorturilor. La fel celelalte delictes contra ordinei publice, ultrajele, delapidările, injuriile și calomniile de tot felul.

Icoana este, așadară, destul de întunecată. Ea trebuie să dea de gândit tuturor. Ne sălbătăcim tot mai rău din an în an. Dacă vom continua pe acest drum, este lesne de înțeles unde vom ajunge. Este deci o mare și urgentă datorie a a tuturor factorilor, care pot și trebuie să influențeze starea de spirit generală, să facă totul pentru stăvilirea curentului. Statul să ia măsurile dictate de împrejurări; iar oamenii Bisericii să-și înzăcească puterile în lupta pentru împărăția lui Dumnezeu (a).

BIBLIOGRAFIE

TEODOR MURĂȘANU: *Lilioară* — poeme. Colecția Abecedar. Editura Miron Neagu. Sighișoara. Lei 50.

Deși apărut în vară — volumul de poezii al lui Teodor Murășanu, întitulat cu un refren de colindă: *Lilioară*, nu-și află timp mai potrivit de citire și recitare decât aceste zile sfinte din apropierea Crăciunului. Îți trebuie o anumită pregătire sufletească, un cadru de mare praznic, o atmosferă de legendă și ritual religios pentru ca să poți savura toată poezia pe care Teodor Murășanu a închis-o în scoarțele acestei cărți elegante. Și toate acestea le avem acum, când florile gerului ne aduc peisajii de o puritate de vis și îngerii coboară pe scări nevăzute până în casele noastre.

Și-au spus alții părerile privitor la locul ce-l ocupă acest volum în activitatea poetică a lui Teodor Murășanu și în cadrele literaturii românești actuale. Ne rezervăm plăcerea de a petrece câteva clipe în atmosfera acestei poezii cu ecouri de colinde, descântece și imnuri, fără ca să mai notăm asemănările și deosebirile, fără ca să mai însemnăm punctele înalte și puținele locuri plane — căci ni-e drag întreg relief, încărcat de taine și ecouri. Citorii acestei reviste, dornici să cunoască literatura bună, știu să se apropie cu sufletul întreg de lumea de basm a satului pe care Teodor Murășanu, acest poet blând și curat, îl evocă în stihurile sale simple și luminoase ca de cântec popular. Spune poetul în *Prolog*:

*Eu cânt cum umilitul și înaltul
Popor în taina veche ce îl arde
Tot încercându-și doru'n mii de coarde,
Il lasă necântat... și 'ncepe altul!...*

Inteligența noastră critică îndepărtează farmecul poetic, jefuiește sufletul de puterea lui de atașare la miracol. Și fără această stare de abandonare, de participare la vraja poetică, zadarnic ne apropiem de ritmurile cu tânguiri sau goarne. Dar acum când Dumnezeu umple lumea cu vedenii biblice și stele călătoare, ne vin atât de bine melodiile:

*Hoi Ler, Hoi Ler,
Floarea Lerului
Floarea Gerului —
Peste lume, peste brazi,
Mândru chip s'arată azi,
Sus în poarta cerului.*

*Dar nu-i chip din chipurile
Ce le-aduc nisipurile —
Hoi Ler, Hoi Ler,
Nici nălucă de ninsoare și de ger...*

*Că-i icoana unei tinere Fecioare...
Hoi Ler, Hoi Ler,
Mii de ingeri îi țin scara
Pe pământ să se coboare...
Hoi Ler, Hoi Ler...*

(Hoi Ler)

O anumită atitudine de înfrățire cu lucrurile din lume, în sensul Sf. Francisc din Assisi, îl duce la efecte impresionante: *Mic imn soarelui, Boii, Oile, Printre frații pomi, Cântec pentru florile grâului*. Se află însă în această poziție și ceva din spiritul popular de „codru-i frate cu Românul“, de solidarizare cu toate anotimpurile și darurile vieții.

Poetul nostru transfigurează totul: țara-i numai mireasmă și cântec. Rezultatele acestei iluminări sunt câteva admirabile pasteluri și elegii: *Liturghia câmpului*, *Toamna satului*, *Descântec să se ducă negurile*, *Duminică de primăvară*, *Amintirea câmpului*, *Dimineața*, *Elegie*, *Câmp* ș. a.

Un sentiment de mare mândrie românească veghiază lângă strofele acestei cărți. Unirea cu pământul care e al nostru pe veci e cea mai puternică cheazășie a unirii definitive cu Patria-Mamă:

*Intreabă pădurea, câmpia și dealul
Al cui e Ardealul?!*

(Al cui e Ardealul?)

Că ne-am pomenit aici cu turmele și suferința, cu bisericuța de lemn și destinul nostru implacabil, o spun toate amintirile noastre. De aceea îmi par atât de autentice versurile:

*Dar te vreau bisericuța
Satului valah ce-și sue
Neîntrerupt spre cer tămăia
Și mireazma de gutue.*

*Meșterul țaran din veacuri
I-a 'mplântat pe-o dâlmă lemnul,
Inima și-a pus-o 'n ziduri...
Și-a rămas în lume semnul!...*
(Intrupare)

Poetul Teodor Murășanu și-a adunat în acest volum poemele din ultimul timp. Evolute ca tehnică, mai dense ca suflet și culoare, ele continuă vă-

paia de pe vremea revistei *Luceafărul*. Te gândești uneori: Ce splendidă pasiune e și arta! Ea nu cunoaște amănare și popas. Cel logodit odată cu ea nu mai cunoaște liniștea. Acum câțiva ani, când Ardealul a intrat parecă într-o renaștere literară, Teodor Murășanu s'a înconolat într'un superb avânt cu tineretul care visa cuceriri. Era o plăcere să-l vezi entusiasmat ca adolescentii, gata de sacrificii, generos în aprecieri, și mai presus de toate încrezător în forțele creatoare ale acestei provincii. Volumele apărute la *Editura Miron Neagu* din Sighișoara sunt semnele prețioase ale acestui elan creator. Ce păcat că focul aprins atunci la revistele *Abecedar*, *Pagini literare*, *Gând românesc*, *Blajul* — pare că se stinge acum pe 'ncetul...

S'a spus, și e bine s'o repetăm, că Teodor Murășanu este unul din cei mai buni traducători ai poetului maghiar Andrei Ady. Revista *Pagini literare* poartă roadele muncii sale de traducător. Dar le bănuim și mai numeroase. Ce bine ar fi ca, după *Lilioară*, să urmeze volumul cu traduceri din Ady. Știm răsunetul mare pe care l-a avut traducerea lui Esenin în românește. Desigur că aceeași fericită influență ar avea-o Andrei Ady. Să nu se uite că tineretul nu mai cunoaște limba maghiară, și că e bine să-i deschidem toate perspectivele.

15 Decembrie 1938.

Radu Brateș

ERRATA. La pag. 796, în loc de 1621 este a se îndrepta: 1521; la pag. 798 în loc de 1938 se va pune: 1928; la pag. 800: Mateiu VI, †, se va citi: Mateiu VI, 9. Alte greșeli ce vor mai fi, le va îndrepta cinstitul cetitor.